

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI KEELE OSAKOND

Maike-Liis Rebane

ÜHE IDIOLEKTI ANALÜÜS:
ŽENJA FOKINI KEELEKASUTUS

Magistritöö

Juhendajad vanemteadur Kristiina Praakli ja teadur Mari Mets

Tartu 2014

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	3
1.1. Magistritöö eesmärgid.....	3
1.2. Töö meetodid	4
1.3. Keeleainestiku kogumine ja analüüsimine.....	5
1.4. Keelejuht	5
1.5. Töö ülesehitus	7
2. IDIOLEKT SOTSIOLINGVISTIKAS	8
2.1. Sotsiolingvistika keeleteaduse valdkonnana	8
2.2. Sotsiolingvistika põhiterminoloogia	11
2.3. Idiolekt ja selle uurimused	13
3. ŽENJA FOKINI IDIOLEKTI ANALÜÜS.....	16
3.1. Leksikaalne varieerumine	16
3.1.1. Üleminekud teisele keelele	17
3.1.1.1. Inglise keele mõjutused.....	18
3.1.1.2. Vene keele mõjutused	35
3.1.1.3. Teiste keelte mõjutused.....	43
3.1.2. Suhtlussõna <i>okei</i>	46
3.1.3. Partikkel <i>onju</i>	50
3.1.4. Partikkel <i>vä</i>	53
3.1.5. Adverbide lühenemine	56
3.1.6. <i>ar</i> -sufiks	59
3.1.7. Fraas <i>teemas olema</i>	60
3.1.8. Muud leksikaalsed varieerumised	62
3.2. (Morfo)fonoloogia.....	65
3.2.1. <i>nud</i> -partitsiip	66
3.2.2. <i>hv</i> ja <i>f</i> -i vaheldumine	72
3.2.3. <i>h</i> sõna alguses.....	74
KOKKUVÕTE.....	78
KIRJANDUS	82
ANALYSIS OF ONE IDIOLECT: LANGUAGE PERFORMANCE OF ŽENJA FOKIN. SUMMARY.....	88

1. SISSEJUHATUS

Nii nagu bioloogias on oluline üks rakk kogu süsteemis, nii on keele puhul oluline ka ühe inimese keelekasutus – kui me ei tea, kuidas käitub üksikisik, ei ole me võimelised mõistma, kuidas funktsioneerivad indiviidide rühmad (Hudson 2001: 10). Inimese individuaalset keelevarianti nimetatakse idiolektiks. Idiolekti uurimine on oluline seda enam seetõttu, et kahel kõnelejal pole kunagi ühesugune keel, sest neil on keelega erinev kogemus (Hudson 2001: 11).

Magistritöö kuulub mikrosotsiolingvistika valdkonda. Sotsiolingvistika keskmes on keele ja ühiskonna vaheliste seoste uurimine. Järelduste tegemisel on oluline osa inimese sotsiaalsetel taustateguritel (sugu, vanus, haridus). Keelekasutuse analüüsimisel arvestatakse kõigega, mis võib inimese suulist keelekasutust mõjutada.

1.1. Magistritöö eesmärgid

Selle töö eesmärk on kirjeldada ja analüüsida ühe indiviidi suulist keelekasutust, et luua alus idiolektiuurimustele Eesti keeleteaduses. Ellen Niit on kirjutanud artikli „Noore muhulase keelekasutusest” (Niit 2008), mis on üldisem ülevaade ühe keelejuhi keelekasutusest, kuid idiolekti ei ole varem Eesti keeleteaduses süvitsi uuritud. Eelnevast tulenevalt on magistritöö teemakäsitus Eesti sotsiolingvistikas üpris uudne. Keelejuhiks oleva saatejuht Ženja Fokini keel peegeldab mitmekeelset keelekasutust, see on variatsioonirohke variaablite ja partiklite poolest, selles on rohkesti keelemängu ja leidlikku sõnaloomet. Oluline osa siinses idiolektiuurimuses on keelejuhi mitmekeelsusel, mistõttu magistritöö autor eeldab, et keelejuhi keelises repertuaaris esineb vene keelt ning vanusest ja erialast johtuvalt ka inglise keelendeid. Töös on vaatluse all keelejooned, mis jagunevad leksikaalseteks (üleminekud teisele keelele, suhtlussõna *okei*, partiklid *onju* ja *vä*, adverbide lühenemine) ja (morfo)fonoloogilisteks (*nud*-partitsiip, *h* sõna alguses, *hv* asendumine *f*-ga) variaabliteks. Vaatlusaluste

keelendite valimisel on eelkõige silmas peetud analüüsitavat keelejuhti ja talle iseloomulikku keelt (nt erinevate võõrkeelte kasutus).

Nimetatud variaablid iseloomustavad eesti keele suulise kõne varieerumist ka laiemalt. Eelnevast lähtuvalt on uurimisküsimused järgmised:

- millised mustrid või seaduspärasused ilmnevad variaablite kasutuses;
- millised on keelejuhi suulises keelekasutuses kasutatavad teiste keelte mõjutused ja mis võivad olla nende kasutamise põhjused;
- kuidas analüüsitavad variaablid ja saatejuhi suuline keelekasutus laiemas mõttes suhestuvad

Analüüsi tulemustega püütakse näidata keelelist varieerumist idiolekti tasandil. Töö on oluline järgnevate idiolektiuurimuste tegemiseks, et oleks võimalik analüüsides tulemusi võrrelda ja võimalusel teha ka laiemaid üldistusi.

1.2. Töö meetodid

Keeleainestiku analüüsimisel rakendatakse mikrosotsiolingvistika kvantitatiivset ja kvalitatiivset analüüsimeetodit. Mikrosotsiolingvistika keskendub üksikindiviidile ehk uurib üksikkeelekasutaja keelelist käitumist ja selgitab tema keelekasutuse seaduspärasid (Praakli 2009: 11). Tähelepanu on idiolekti ehk ühe keelekasutaja suulisel keelekasutusel eesmärgiga saada ülevaade sellest, milline on ühe inimese keel ja millest see on mõjutatud. Kvantitatiivse meetodiga esitatakse arvandmed, kui palju konkreetseid keelejooni analüüsitavas idiolektis esineb. Kvalitatiivse meetodiga otsitakse põhjuseid, miks keelejuht konkreetses situatsioonis teatud keelevahendit kasutab. Järelduste tegemisel kasutatakse triangulatsioonimeetodit, millega sünteesitakse kvantitatiivse ja kvalitatiivse analüüsi tulemusi.

1.3. Keeleainestiku kogumine ja analüüsimine

Idiolekti uurimise keeleainestikuks on saate „Stiilipäevik” saatejuht-stilisti Ženja Fokini keelekasutus. Saade on formaadilt muutumismäng, kus antakse saatekülalisele stilistijuuksuri ja jumestuskunstniku abil uus välimus. Saatesse on kaasatud stilist, juuksur ja kosmeetik, saate lõpus küsitakse arvamust saates osaleja lähedastelt. Aastatel 2009–2012 eetris olnud saatel on kokku kuus hooaega, sinne töö käsitleb kahte esimest hooaega. Ženja Fokin liitus saatega esimese hooaja 15. osast. Magistritöö jaoks on analüüsitud kokku 22 osa. Ainestikku ehk saateid ilma reklaamita oli kokku 9,2 tundi, sellest keelejuhi tekstisõnu oli kokku 30 930. Saate keelekasutus paigutub argi- ja formaalse suhtluse vahele, sest saade ei peegelda päris argisituatsiooni, kuid samas ei nõua saate formaat ka formaalset keelekasutust. Võib eeldada, et keelatud on kasutada vulgaarset sõnavara, kuid ühel juhul on keelejuhi ütlus kuuldamatuks tehtud helisignaaliga. Mõnel korral esineb keelejuhi keeles vandesõnu, mida helisignaaliga peidetud ei ole.

Magistritöö autor transkribeeris saated, mis saadi telekanali TV3 koduleheküljelt. Transkriptsioonipõhimõtteks oli vestlussituatsioonide võimalikult detailne kirjeldamine, s.h olukorra mõistmiseks vajalike tegevuste ja suhtluspartnerite kõne üles märkimine. Varieeruvatest keelejoontest antakse esmalt kvantitatiivne ülevaade. Iga varieeruva keelendi puhul on rakendatud ka kvalitatiivset analüüsimeetodit, millega püütakse varieerumist põhjendada, arvestades situatsiooniga. Keelematerjal on esitatud kursiivis. Näidetes on poolpaksus kirjas sõnavorm, mida analüüsitakse.

1.4. Keelejuht

Kodanikunimega Jevgeni Fokin (sündinud 10.02.1985) on pärit Ida-Eestist. Keskhariduse omandas Fokin Kunda Ühisgümnaasiumis, kõrghariduse Tallinna Ülikoolis koreograafi-lavastaja erialal. Keelejuhi ema on eestlane, isa venelane, saatejuht räägib nii eesti kui ka vene keelt, lisaks nendele valdab ta ka inglise ja soome keelt. Fokin identifitseerib ennast eestivenelasena, ta on öelnud, et temas on eestlane ja venelane tasakaalus. Fokin on intervjuudes maininud, et venelane Eestis peab oskama

eesti keelt. Oma keelekasutuse kohta on ta öelnud, et ta ei mõtle läbi seda, mida räägib, sest „see poleks muidu ju nagu orgaaniline”. (vt Kivi 2010; Rauba 2004; Toomemets 2011)

Keelejuhi suulist keelekasutust iseloomustab rohkete võõrmõjuliste keelendite kasutamine nii üksiksõnuti kui ka pikemate fraaside näol. Eelkõige leidub Fokini keeles inglise (nt *magic*) ning vene päritolu keelendeid ja fraase (*ну заяц походу*), aga näiteid saab tuua ka soome, saksa, prantsuse ja hispaania keele kasutamise kohta. Samuti on oluline märkida tema taibukat sõnakasutust (nt *ortopeedilised pilvelõhkujad* – kõrged kingad) ning rohket partiklite *onju* ja *vä* kasutust (*pole ullu saame akkama onju=ju*).

Kuna magistritöös analüüsitav keeleainestik pärineb telesaatest, võib tekkida kahtlus, et saates kasutatav keel ei peegelda n-ö õiget suulist keelekasutust, vaid tegemist võib olla kellegi teise loodud tekstiga, mida saatejuht ette kannab. Töö autor arvab, et spekulatsioonid teemal, kas ehk Fokini kõne selles saates on tehiskõne ja kellegi teise mõjutatud või suunatud, ei ole põhjendatud. Magistritöö autor on jälginud Ženja Fokini raadiosaateid ja teisi avalikke esinemisi ning on täheldanud, et Fokini keelekasutus nende lõikes ei varieeru: esindatud on samamoodi vene ja inglise keele kasutus, leidlik sõnalooming jmt. Aastal 2009 meelelahutusportaali Publik tehtud veebiintervjuu (Publik 2009), millele vastas intervjuueeritav kirjalikult, lubab järeldada, et näiteks vene ja inglise mõjutusi esineb ka tema kirjalikus keelekasutuses. Siinkohal esitatakse 2009. aasta veebiintervjuust mõned väljavõtted, kus esineb teiste keelte mõju.

- *Spasibo* teie heade soovide eest; **suured spasibod**; End on küll võimalik ka täiendada antud alal **a'la** mis värv millega sobib; lihtsalt **funfunfun**; 36 on selline **model size**; pöörased kitsad teksapüksid (**skinny jeans**); lahe **slooganiga** T-särk.

Samas intervjuus küsib lugeja saatejuhilt, kas saates „Stiilipäevik” on Ženja Fokini tekst ette kirjutatud või spontaanne:

- Küsija: **Kas sul on "Stiilipäevikus" tekst ette kirjutatud või oledki nii laheda jutuga?** ŽF: Jeerum, selle peale isegi poleks tulnud! Kui nii, siis annaksime igapäevaselt paar romaani välja. Mul on tegelikult/ametlikult “krooniline mõlapidamatus”.

Vastuses ütleb Fokin, et keelekasutus on temal kui saatejuhil vaba ja valmis teksti ta ei esita. Fokin nendib, et suhtlemine ja rääkimine ei ole tema jaoks probleem. Ta vihjab

suurele tekstimahule, mistõttu ei oleks tema teksti kirjapanemine ega päheõppimine otstarbekas.

1.5. Töö ülesehitus

Magistritöö koosneb sissejuhatausest, kolmest peatükist ja kokkuvõttest. Nende järel on esitatud kirjanduse loetelu ja võõrkeelne resümee. Esimeses peatükis püstitatakse töö eesmärk, tutvustatakse meetodit, keeleainestikku, antakse ülevaade keelejuhist ja iseloomustatakse üldisemalt talle omast keelekasutust.

Teises peatükis on vaatluse all sotsiolingvistika kui keeleteaduse valdkond, seletuse saab magistritöö seisukohalt oluline sotsiolingvistika põhiterminoloogia, detailsem ülevaade antakse idiolektist. Magistritöö kolmas peatükk on uurimuse keeleanalüüs, milles kirjeldatakse ja analüüsitakse idiolekti.

2. IDIOLEKT SOTSIOLINGVISTIKAS

2.1. Sotsiolingvistika keeleteaduse valdkonnana

20. sajandil oli keeleteaduses valdav Ferdinand de Saussure'i keelesüsteemi autonoomsuse põhiseisukoht. Juhtiv mõte oli keelest kui terviksüsteemist, millel on oma kindel ehitus ja struktuur (Tenjes 2010: 12). Keelesüsteemi uuriti võtmata arvesse näiteks murdeerinevusi ja idiolektsust. Kõik keeleteadlased aga ei pooldanud keelesüsteemi autonoomsuse ideed. 1960. aastatel hakkasid laiemalt levima funktsionaalsed keeleteooriad ja -suunad, mis eitasid autonoomsust ja püüdsid tähelepanu juhtida keeleväliste aspektidele. Nendele keeleteaduse aladele on omane keele kasutuse, konteksti ja keelekasutaja omadustega arvestamine. Sealt hakkas välja kasvama ka sotsiolingvistika: valdkond, mis uurib keele ja ühiskonna vahelisi seoseid. (Karlsson 2002: 50–51) Keelt hakati uurima nii, et võeti arvesse keelekasutust ümbritsevat ehk pöörati tähelepanu ka keelekasutajate omadustele ja situatsioonile, kus keelt kasutati.

Ajalooliselt on sotsiolingvistika välja arenenud antropoloogilisest keeleteadusest. Florian Siegl on kirjutanud, et kuigi tänapäeval sotsiolingvistika ja antropoloogilise lingvistika valdkonnad kattuvad märkimisväärselt, on ajalootaust erinev. Antropoloogiline lingvistika tekkis 19. sajandi lõpus seoses indiaani keelte uurimisega ega pakkunud väljaspool Põhja-Ameerikat huvi. Siegl ütleb, et sotsiolingvistika on selle euroopalik järeltulija. (Siegl 2006) Üldiselt peetakse sotsiolingvistika sünnipaigaks siiski Ameerika Ühendriike, sest seal tegi 1960. aastatel esimeste sotsiolingvistikaalaste kvantitatiivsete uurimustega algust William Labov, keda peetaksegi sotsiolingvistikale alusepanijaks (Hudson 2001: 2; Le Page 1997: 23–24).

Labovi läbiviidud katsest New Yorgi kaubamajades on saanud sotsiolingvistilise uurimuse klassikaline näide. Labov küsitles inimesi kolmes eri hinnatasemega

kaubamajas, küsimuse esitas lingvist nii, et vastuses pidi inimene kasutama häälikut *r*. (Holmes 2001: 139–140) Ta kirjutas üles inimese ligikaudse vanuse ja soo ja tõestas, et keele varieerumine oleneb inimese sotsiaalsest taustast (Spolsky 2011: 11).

Eri uurimustes on leidnud kinnitust, et sotsiaalsete mõjuritena on olulised inimese vanus, sugu, haridus, tegevusala, religioon, sotsiaalne klass, rahvus jms. Tegurite olulisus sõltub uuringu keskmes olevast ühiskonnast (nt religioon), kuid klassikalisemad taustategurid on sugu, vanus ja haridus. Inimese keele varieerumist mõjutab see, kas tegemist on mees- või naissoost isikuga. Analüüside põhjal on järeldatud, et naised (olenemata vanusest) on altimad kasutama prestiižseid variaableid kui mehed. Samuti on naised meestest vastuvõtlikumad uuematele keelenditele. (Hudson 2001: 193–194) Ka nooremad inimesed on vastuvõtlikumad uuendustele, vanematel inimestel on aga n-õ keel välja arenenud ja see on stabiilsem. Palju oleneb ka inimese enda hoiakutest ja väärtushinnangutest. Haridustase võib mõjutada inimese keelelist käitumist nii, et mida kõrgema haridusega inimene, seda prestiižsemaid variaableid ta kasutab.

Ka Labov kinnitas, et prestiižsus on keelekasutuses oluline – ta näitas oma uurimusega, et mida kõrgemasse sotsiaalsesse klassi kuulub inimene, seda sagedamini tarvitab kõneleja prestiižseid vorme, ja vastupidi. Sotsiolingvistikas on tõestatud, et prestiižsemad variaablid avalduvad situatsioonis, kus inimene oma keelekasutust teadlikumalt jälgib ehk formaalses suhtluses. Labov küsis igalt inimeselt küsimuse uuesti, justkui poleks ta eelmist kuulnud. Ilmnes, et vastuse kordamisel püüti vastust hääldada korrektsemalt, mistõttu saigi Labov tõestuse, et inimesed tunnetavad, mis on prestiižne vorm. *r*-hääliku uurimus New Yorgis tõi keeleuurimisse muutuse, hakati mõistma, et keel varieerub ja see võib olla reeglipärane. Hakati lindistama erinevaid murdekõnelejaid, mitte ainult n-õ kõige õigema murde kõnelejat. Selline ampluaa laiendamine võimaldas jälile jõuda keele muutumisele põlvest põlve või rühmast rühma. (Keevallik 2001: 5–7)

Praeguseks on sotsiolingvistika läbinud suure arengu, mistõttu on sotsiolingvistilisse käsitlusse juurde tulnud palju uurimissuundi (nt keelepoliitika, keelehoiakud). Olulisel kohal on muuhulgas varieerumise ja keelemuutuse, sealhulgas keelekontaktidest johtuva

keelemuutuse uurimine. Ühiskonnatasandil on keelemuutuse tekkimiseks oluline üksikisiku roll, sest keelt muudavad inimesed, kes teatud keelt räägivad. Yaron Matras märgib, et kontaktidest johtuvate muutuste mehhanismide leidmiseks tuleb käsitusse võtta mikrotasand: mitte keskenduda niivõrd makrotasandi sotsiaalsetele protsessidele, vaid just nimelt üksikisikule (Matras 2009: 310). Ka keelemuutus on sotsiaalne nähtus, mis väljendub selles, et kui üksikisik kasutab oma keeles kas teadlikult või alateadlikult normist erinevat (uudset) keelendit, võib see levida teistele keelekasutajatele (samas ei pruugi). Kuid kui keelendit hakatakse tihedalt kasutama, võib sellest saada keelenormi osa. (Vaba 2010: 25; Igav 2013: 9–10) Valdav osa uuendustest jääb ilmselt siiski ühekordsesse kasutusse (vt lähemalt Praakli 2009: 66 ja sealsed viited). Reet Igav märgib oma magistritöös, et keeleainestikust on oluline analüüsida ka ebatüüpilist, individuaalset ja ennustamatut, kui ainult otsida süstemaatilist, ennustatavat ja tüüpilist (Igav 2013: 10). Kuigi siinses magistritöös ei keskenduta keelemuutuse uurimisele, on idiolekti analüüsimisel eelmainitud seisukohtadel siiski oluline taustainfo.

Eesti keeleteadusesse jõudis sotsiolingvistika 1980ndate aastate teises pooles, kui hakati tähelepanu pöörama keelevarieerumise uurimisele. Sotsiolingvistika kvantitatiivse analüüsimeetodi kasutamisega alustati murrete nivelleerumise uurimist. 1990ndatel hakati kvantitatiivse lähenemisviisiga analüüsima eesti kõnekeele häälikulist ja grammatilist struktuuri ning keelemuutuse ja -varieerumise seost. Analüüsi oluliseks osaks sai konkreetse näitematerjali kasutamine ja sotsiolingvistiliste tegurite arvessevõtmine. (Pajusalu 2003: 172, 174)

Keelt ja ühiskonda seostava keeleteaduse haru võtab sobivalt kokku Leelo Keevalliku (2001: 8) kirjapandu: „Sotsiolingvistika on rõhutatult empiiriline teadusharu, mida ei huvita niivõrd keeleteadlase väljamõeldud näited kui tegeliku kõneleja keelekasutus eri situatsioonides”.

2.2. Sotsiolingvistika põhiterminoloogia

Loomulikud keeled ei ole homogeensed, vaid jagunevad paljudeks keelekujudeks. Sotsiolingvistikas jagatakse keelevariandid põhiliselt kahte rühma: kasutajakesksed ehk murded/dialektid ja kasutuskesksed ehk situatiivsed variandid (registrid). Ingliskeelses terminoloogias on *dialekt* keele variant, mis erineb grammatiliselt, fonoloogiliselt ja leksikaalselt teistest variantidest ja on seotud geograafilise koha ja/või kindla sotsiaalse klassi või staatusgrupiga. (Trudgill 1992: 23–24; Hennoste 2000e: 10) Eesti terminoloogias seostub *dialekt* tavaliselt ainult kohaga, mõnikord ka sotsiaalsete taustatunnustega (Hennoste 2000e: 10). Kohamurre ehk **regiolekt** on arvatavasti vanim allkeele tüüp, mida määratletakse kui territoriaalselt seotud inimeste allkeelt. See on toetunud näiteks arusaamale, et lähestikku elavad inimesed suhtlevad omavahel rohkem kui üksteisest kaugemal elavad, nad teadvustavad endid rühmana, samuti peavad oma murret rühmasiseseks keeleks. Murdeid peetakse tavaliselt maapiirkondades kasutatavateks allkeelteks, linnamurretest on eesti keele puhul räägitud vähe. Viimased on rahvusvaheliselt üldiselt kasutusel sotsiolekti paralleelmõistena. (Hennoste 2000e: 10–11) Väliseesti keelekujude näitel on Raimo Raag kirjeldanud väliseesti keelt eesti keele paikkondliku keelekuju ehk regiolektina. Tema hinnangul kujuneb iga regiolekt välja oma keelekeskkonnas, vastava asukohariigi põhikeele mõjul. (Praakli, Viikberg 2010: 15)

Sotsiolingvistikas on olulisel kohal sotsiaalsed parameetrid. On tõendatud, et inimese sotsiaalsete parameetrite ja keelekasutuse vahel on seosed. **Sotsiolekt** ehk sotsiaalne murre on omane keel rühmale, mis koondab inimesed teatud tunnuse põhjal (nt vangid, õpilased jne). Sotsiolektide alla paigutub enamasti ka släng. Inimene kui kohamurde kõneleja räägib üldiselt ühte dialekti. Sotsiolekti kõnelejana on inimene alati segu eri tunnustest, seega moodustab tema keel sotsiolektide kogumi. Näiteks võib üks inimene samal ajal olla õpetaja, naine, kõrgharidusega inimene. (Hennoste 2000e: 13–14) Seega inimeste keel sarnastub, kui nad kuuluvad kuidagi sotsiaalselt kokku.

Kõige väiksem keelelise kogumi üksus on **idiolekt** (vt ptk 2.3). Idiolekt on keelevariant, mis iseloomustab üksikinimese keelekasutust. See hõlmab nii sõnavara, grammatikat

kui ka häälduslikke erijooni, mis on omane iga inimese individuaalsele keelekasutusele. Ühes geograafilises ruumis eksisteerib mitu erinevat (piirkondlikku) keelekuju ehk keelekujude kimpu, mis moodustuvad paljudest idiolektidest (Praakli, Viikberg 2010: 15). Kuna varieerumine on tõendatud grupitasandil, peaks varieeruvus analoogselt ilmnema ka indiviiditasandil (Crankshaw). Tiit Hennoste on öelnud aine „Eesti keele allkeeled” loengus, et eesti keel on kõigi eesti keele kasutajate idiolektide summa.

Siinses magistritöös uuritakse idiolekti suulise keelekasutuse seisukohalt, seetõttu esitatakse siinkohal peamised suulise ja kirjaliku keele erinevused. Suuline ja kirjalik keel ei ole üksteisele täielikult vastanduvad, kuid hoolimata ühisosast on neil palju erinevusi. Suulise ja kirjaliku keele sünteesiks peetakse keelt, mida kasutatakse internetis ehk internetikeelt, kuid sellel ei ole magistritöö seisukohalt tarvis peatuda.

Suulisele kõnele on omane spontaansus, sest selle peamine avaldumisvorm on vestlus, mis tähendab, et info edastatakse vastuvõtjale siin ja praegu. See võimaldab kõnelejal saada kohe tagasisidet (ka mitteverbaalsete vahendite kaudu) ja vajadusel parandada ütlushi või selgitada oma mõtteid. Ženja Fokin kui saatejuht saab tagasisidet saate teistelt osalistelt, kuid mitte televaatajatelt. Viimastelt võib stilist saada tagasisidet viivitusega (kuid ei pruugi), näiteks kui keegi kirjutab talle, kommenteerib saadet internetis vms. Kuna kirjaliku keele puhul ei ole võimalik öeldut, kirjapandut muuta, peaks kirjalik keel olema läbimõeldum ja selgem, sest info on vastuvõtjast ajas ja ruumis eraldatud.

Suulise keelekasutuse puhul on olulised pausid, intonatsioon, kõne tempo, tämber, helikõrgus ja häämitsused (nt üneemid) (Hennoste 2000a: 1140). Nimetatud vahendite omadused võivad olla mõjutatud suhtlussituatsioonist, mis omakorda aitavad selgitada keelekasutust.

Suulisust iseloomustab häälduslik mугanemine ehk sõnade lühenemine (*niimoodi* > *nimodi*) või sulandumine (*raudteedpidi* > *rautetpidi*) (Kerge 2000: 96). Peale selle võib suulise keelekasutuse puhul toimuda häälikute asendumine (nt *või* > *vä*), samuti võivad kaduda sõnad, mis tingib fraaside või lausungite elliptilisuse (*Tuled?*). Kirjaliku keele puhul saab olla loominguline kirjakeele normi piires, seevastu suulises keelekasutuses

võib leiduda palju n-ö normivälist. Seetõttu saab suulist keelekasutust oma varieeruvuse tõttu pidada mitmekülgsemaks.

2.3. Idiolekt ja selle uurimused

Nii nagu kõik inimesed erinevad üksteisest väliste parameetrite poolest, erinevad nad ka keeleoskuse poolest. Mõni oskab rohkem erinevaid võõrkeeli, mõni valdab mõnda murret, mõni kasutab palju võõrsõnu jne. Seega igal inimesel on talle omane keel ja see on alati kaaslastest teistsugune. Ühe inimese individuaalne keelevariant, mis sisaldab kogu tema keelt, on idiolekt (Wardhaugh 2010: 4). Etümoloogiliselt on idiolekt seotud kreekakeelse prefiksiga *idio-* (oma-, personaalne-, privaatne-) ja (dia)lektiga. Esimest korda mainis seda terminit aastal 1948 Bernard Bloch, kuigi kontseptsioon selle termini taga on olnud osa keeelistest uurimustest juba 19. sajandi lõpust. (Hazen 2006: 512–513) Leonard Bloomfield (1926) kirjutas ühe inimese keelest, kuid see ei olnud väga selge kontseptsioon. Bloomfieldi kirjutatud postulaatidest sai innustust Bloch, kes piiritles eelnevalt kirjutatut täpsemalt ja lõi ka idiolekti mõiste. Blochi (1948) arusaam oli, et idiolekt on ühe inimese kõikvõimalikud väljaütlemised, et idiolekt tähendab ühe inimese kõnet teisele inimesele ühel lühikesel perioodil. (Hazen 2006: 513, Bloch 1948)

Sotsiolingvist William Labovi hinnangul oli Blochi arusaam idiolektist ebaadekvaatne (Milroy 1987: 133). Labovi arvates ei saa täpset keelemuutust põhjendada ainult idiolektide kaudu, sest need ei anna piisavalt informatsiooni (Hazen 2011: 25). Ta pidas indiviide oluliseks seetõttu, et nendelt saab koguda ainekust, mille põhjal kirjeldada mingi kogukonna keelt. Labov mõistis, et tema arvamusega ei nõustu mitmed sotsiolingvistid, kes väitsid vastupidi, et n-ö reaalne keel on leitav just indiviidi keelekasutusest. (Gordon 2006: 341) 20. sajandi lõpus tõusis varieerumise uurimine indiviiditasandil uuesti esile (Hazen 2006: 513; Barlow 2010: 2).

Üks võimalus on analüüsida suuremat gruppi või ajaperioodi, et teada saada, kas üks inimene võib olla keeleuendaja, -muutja. Näiteks Mel Evans (2011) uuris kuninganna Elizabeth I (1533–1603) idiolekti. Ta võrdles Elizabeth I kirju, kõnesid, tõlkeid, palveid ja luulet, kõrvutades 16. sajandi esimese poole loomingut sajandi teisel poolel tehtuga.

Analüüsi ühe tulemusena leiti, et kuninganna oli keeleuuendaja. Selgus, et Elizabeth I mõjul *ye* ja *you* ühtlustusid *you*-ks. Varasemalt tähistas *ye* subjekti ja *you* objekti. Kui varem kasutati ka topelteitust, siis kuna kuninganna kasutas seda väga vähe ja valdav oli ühekordne eitus, oli märgata topelteituse taandumist. (Evans 2011) Michael Barlow (2010) uuris Valge Maja (The White House; Ameerika Ühendriigid) viie pressisekretäri keelekasutust (materjal hõlmas aastaid 1994–2008). Analüüsimaterjalina kasutas uurija juba talletatud pressikonverentse. Iga idiolekti kohta oli materjali ühe kuni kahe aasta ulatuses. Kõige väärtuslikum tulemus oli see, et selle aja jooksul oli indiviidi keelekasutus stabiilne, püsiv idiolekt. Ta leidis, et individuaalsed erinevused ei põhine ainult mõnedel isikupärastel fraasidel, vaid hõlmavad ka palju grammatilisi konstruktsioone. Selle analüüsiga tõestas Barlow, et keelekasutajate vahel on erinevused ja igal ühel on n-ö oma keelevariant. (Barlow 2010)

Teine variant on uurida idiolekti kui ühe inimese keelt, et vaadata, mida kõike see sisaldab. Eesti keele uurimustes on ülevaate ühe inimese keelekasutusest teinud Ellen Niit, kes analüüsis 15-aastase noore murdepärast keelt artiklis „Noore muhulase keelekasutusest” (Niit 2008). Ta kirjeldas keelejuhi keelekasutust lähtudes kirjakeele hääldusest ja sõnavarast. Niit järeldas, et muhulase hääldus vastas üldiselt kirjakeele normingutele, keel ei olnud väga murdemõjuline, kuid see peegeldus keelekasutuses väikse aktsendina siiski. Muuhulgas näiteks *nud*- kesksõna lühenenud vorme (*-nd* ja *-n*) oli pisut alla poole kasutuskordadest (42%), keelejuhil ilmnis tendents kasutada lühenenud sõnu (nt *tegelt* – tegelikult, *suht* ~ *suhtselt* – suhteliselt, *mõtsin* – mõtlesin).

Idiolekti uurimiseks võib tinglikult nimetada ka lastekeeles uurimist, kuigi valdkonna uurijad ise seda nii pigem ei nimeta, kuna põhieesmärk on siiski uurida keele omandamist ja keelelise oskuse arenemist. Lastekeeles uurimisega tegelevad mitmete erialade spetsialistid ja igaühel on oma vaatenurk, teooriaraamistik ning lähenemisviis (Argus 2003: 27).

Unikaalne kombinatsioon sõnadest, väljenditest ja konstruktsioonidest, mida individ tapapäraselt tarvitab ehk idiolekt on olnud keeleteaduslikes uurimustes tagaplaanil, sest fookuses on olnud inimgrupid. Idiolekti olulisus või ka olemasolu on tekitanud

keeleuurijate seas vastakaid arvamusi. Kuid pärast nii idiolekti pooldavate kui ka idiolekti olemasolus või tähtsuses kahtlevate arvamuste lugemist on magistritöö autor seisukohal, et idiolekt on oluline osa kogu keelesüsteemis. Iga inimene oma keelega ei pea olema ühiskonda muutev, kuid muutused keeles algavad siiski väikestest sündmustest või kasutusjuhtudest. Et ühe inimese keel võib teiste inimeste keelt mõjutada, on paslik meenutada 2005. aastal kõneainet pakkunud juhtumit, kus Tallinna linnavolinikust koolidirektor Vladimir Belõi vastas uudistesaate reporterile „Ei kommentaari!” (Heinla 2005). Fraas hakkas laialt levima nii meedias kui ka tavapärasest inimeste kõnepruugis. Kiire otsing internetis näitab, et poliitiku kogemata tehtud keeleaps on niisama või millegi võrdlusena kasutusel ka praegu. See on kõigest üks näide paljude seast. Kuigi selle töö eesmärk ei ole hinnata keelemuutust, on esitatud näite mõte suunata tähelepanu sellele, et ühe inimese keel ei ole vähetähtis.

3. ŽENJA FOKINI IDIOLEKTI ANALÜÜS

Magistritöö empiirilises analüüsis on kõigepealt vaatluse all leksikaalne varieerumine, kus esmalt analüüsitakse võõrkeelte (inglise, vene, soome, saksa, prantsuse, hispaania) mõjusid keelejuhi suulises keelekasutuses, seejärel käsitletakse suhtlussõna *okei* erinevaid tähendusi, partikleid *onju* ja *vä*, lühenenud adverbe (*tegelikult*, *suhteliselt*, *ainult*) ja esitatakse väiksem ülevaade teistest märkimist väärivatest sõnavaralistest ilmingutest. Analüüsitakse ka (morfo)fonoloogilisi varieerumisi (*nud*-partitsiip, *h* sõna alguses, *hv* ja *f*-i vaheldumine). Keelejooned on valitud lähtudes idiolektist (nt üleminekud teisele keelele).

3.1. Leksikaalne varieerumine

Leksika ehk sõnavara moodustavad kõik sõnad ja sõnade püsiühendid, mis kuuluvad ühte keelde, allkeelde või ainult ühe isiku keeletarvitusse. Seega saab rääkida eesti keele sõnavarast, Võru murde sõnavarast või siis ka Ženja Fokini sõnavarast. Sõnavara on keele kõige muutlikum ja ebaühtlasem osa. Sellele aitab kaasa ümbritseva ehk ühiskonna muutumine, mis mõjutab väljendusviisi. (EKK 2007: 591) Eesti keele sõnavara suur areng ja muutumine toimus kindlasti 1990. aastate algupoolel, kui Eesti Vabariik taasiseseisvus. Tollal oli kõik kujunemisjärgus ning vajadus uute sõnade ja väljendite järele oli enneolematult kõrge. Praegu ehk aastal 2014 on ühiskonna areng jõudnud punkti, kus otsitakse olemasoleva asendamiseks midagi uut või soovitakse miskit vana välja vahetada. Toimunud on mitu sõnavõistlust, mille abil on otsitud uusi sõnu mõne kohmaka keeleosa asenduseks. Mõni leid on keelde sulandunud, mõni on tekitanud vastakaid arvamusi (nt *taristu*), kuid sõnaloomine on ühiskonnas tuntud.

Üleilmastumine ja kerge ligipääs internetile on sidunud Eesti muu maailmaga ning seetõttu on kontaktis ka keeled. Nii väiksematel koosviibimistel kui ka avalikkuses võib kohata diskussioone teemal, et inglise keele mõju on eesti keelele liialt suur ja seetõttu

on väike soome-ugri keel ohustatud. Tegelikult on siiani eesti keeles kasutusel väga palju vene keelest pärit sõnu ja märkimisväärselt on esindatud ka teised keeled (nt saksa, rootsi). Seega intensiivne laenamine on eesti suulises keeles pidevalt olemas olnud. Sellest tulenevalt ei ole võimalik rääkida puhtast eesti keelest, milles võõrkeelte mõju ei ole. Ka Anna Verschik (2012: 669) nendib, et puhtaid keeli ei ole olemas ja keele puhastamine võõrmõjust ei ole realistlik ega vajalik. Ta lisab, et kui kontaktidest tingitud muutus keeles kinnistub ja see saab kõnelejaskonnale omaseks, siis tulevikus teavad vaid asjatundjad, et tegemist ei ole „oma” keelenähtusega (Verschik 2012: 669).

„Eesti keele käsiraamat” (2007) selgitab, et keele sõnavara peab olema nii püsiv kui ka muutuv. Keel elab edasi ainult siis, kui keelekollektiivi aktiivsed liikmed on keeleloome võimega, nad suudavad keelt täiendada ja seda eeskätt uute sõnade loomisega (EKK 2007: 591).

3.1.1. Üleminekud teisele keelele

Laenamise ja koodivahetuse eristamisel ei ole selgeid piire ja seetõttu on keeruline välja selgitada, millal on tegu laenu ja millal koodivahetusega (Zabrodskaja 2006: 741). Siinses töös ei keskenduta laenude ja koodivahetusilmingute eristamisele, vaid analüüsitakse kõiki võõrkeelekasutusele viitavaid keelendeid (nii üksiksõnu kui ka fraase), lähtudes nende kasutamise aspektist konkreetsetes situatsioonides.

Ženja Fokini keelekasutust iseloomustavad võõrkeele mõjud, mis on seotud peamiselt vene ja inglise keelega, kuid esindatud on ka saksa, soome, prantsuse ja hispaania keele mõju. Ilmselt on keeruline öelda, mis on keelejuhi emakeel, sest arvatavasti omandas ta kaks keelt paralleelselt, kuna keelejuhi ema on eestlane ja isa venelane.

Kõik võõrkeelemõjule viitavad sõnad ja fraasid on analüüsi kirja pandud kõigepealt nii, nagu keelejuht neid hääldab. Võõrmõjulistele sõnadele on lisatud täpne variant, kuidas

sõna esineb oma päritolukeeles ja mida see eesti keeles tähendab. Konteksti mõistmiseks on esitatud keelenäide ja selgitatud situatsiooni.¹

3.1.1.1. Inglise keele mõjutused

Inglise päritolu sõnu ja väljendeid on Ženja Fokini suulises keelekasutuses kõige rohkem. Erinevaid substantiive esines 29, verbe 4, adjektiive 5, interjektsioone 6 ja väljendeid, mida eraldi sõnaliikidesse ei lahutatud, oli 9. Keelejuhi tarvitavatest inglise laenudest moodustavad enamiku moe- ja iluvaldkonna sõnavara, kitsamalt jaotuvad need kosmeetika, stiilide, riideesemete, jalanõude ja välimust kirjeldavate sõnade lõikes. Kuid on ka sõnu, mis moevaldkonnaga otseselt ei haaku (nt *shot*, *error*).

SUBSTANTIIVID

[**attriks**] (1 kord) Ei ole selge, mis on sõna tuletusaluseks, kuid seda sõnakuju hääldab keelejuht tugeva inglise keele aktsendiga. Magistritöö autori hinnangul on oletatavasti tegu inglise laenuga *attract* (veetlema, külge tõmbama), millest on saanud substantiiv tähenduses *veetlev asi, tähelepanu tõmbav riidetuse* (vt näide 1). Keelejuht nimetab sellega riideeset, mida plaanib järgmisena saatekülalisele selga proovida.

(1) ŽF: *okei järgmiseks attriks ((ingl k)) ma proovin sulle selle ruudulise topi selga*

[**autfit**] (2 korda) (ingl k *outfit* – väljanägemine, rõivastus) Näite nr 2 puhul kutsub keelejuht saatekülalise riietuskabiinist välja. Siin on võimalik keelendit *outfit* tõlgendada kui üldist väljanägemist, samas võib see viidata ka ainult rõivastusele. Teine näitelause (nr 3) tundub osutavat pigem üldise väljanägemise muutusele, sest keelejuht lisab *sa oled uus Eve*.

(2) ŽF: *nonii tule ja näita (.) se=n su uus {-} autfit*

¹ Keelenäidetes kasutatavad lühendid suhtlejate tähistamiseks: ŽF – keelejuht Ženja Fokin; SK – saatekülaline, muutuja; KL – teine saatejuht; JU – juuksur; TE – teenindaja (nt poes); JK – jumestuskunstnik; KÜ – külaline, kes osaleb ühes saates (nt moedisainer)

- (3) ŽF: *need kõik riided mis sul seljas on ned jäävad sulle ned on sinu omad se=n sinu uus outfit sa=led uus Eve*

[**beissik**] (2 korda) (ingl k *basic* – alus-) Keelejuht selgitab kaupluses müüjale detailselt kampsunit, mida ta saatekülalisele otsib. Eelneb pikk seletus ja õigete sõnade otsimine, kuni keelejuht jätkab venitades *selline*: ja abistavaks sõnaks valib ingliskeelse, mis peaks vihjama müüjale eseme stiili.

- (4) ŽF: *kule aga ma nägin ennem meil oli mingi vat selline pikk selline kampsun õõ mingi mis käis noh kar- {-} jah=jah (...) ja musta värvi tegelikult (...) selline: beissik aga ka päris tore oli*

[**puuts**] (1 kord) (ingl k *boots* – saapad) See keelend on teiste seast eristuv, sest keelejuht kasutab ingliskeelset sõna väga otseselt mugandades. Stilist kääneb sõna eesti keele reeglite järgi ja sõna esineb ainsuses. Sõnal on eesti keeles täpne vaste olemas, mida oleks mugavam ainsuses tarvitada. Ilmselt on kasutatav keelend atraktiivsem, mis tingib selle kasutuse.

- (5) ŽF: *nimelt ma hoian käes väga püssi sellist ee puutsa mis on sis tegelikult pestud seanahk ammu juba olnud moes*

[**dändi**] (1 kord) (ingl k *dandy* – moenarr, keigar) Esineb koos järgneva näitesõnaga *krunge* (vt näide nr 6). Aino Jõgi 1971. aastal kaitsstud kandidaaditöös „Inglise päritolu sõnad eesti keeles” on ka sõna dändi olemas, tähendusega „kodanlikes maades ja aristokraatlikus seltskonnas mõõduandev mees riietuse alal; moenarr; keigar” (Jõgi 2014: 113).

[**krunge**] (2 korda) (ingl k *grunge*) – punkliikumise hipilik variant muusikas ja moes; sellega kaasnev rõivastusstiil: katkised teksapüksid ja sõdurisaapad (EKSS).

Eelnevad sõnad esinevad situatsioonis, kus stilist soovib noormehest saatekülalise pikad juuksed maha lõigata ja teha temast moeka noore inimese. Lõpptulemuse visiooni kirjeldab ta sõnadega *krunge* ja *dändi* (näide nr 6). Selline sõnakasutus võib olla soov öelda saatekülalisele, mis on plaanis, kuid teisalt, kui inimene nende sõnade tähendust ei tea, siis ei oska ta midagi oodata või karta (nt et selline stiil talle ei meeldiks). Need

sõnad kõlavad huvipakkuvalt, ka Londoni mainimine viitab millelegi stiilsele, seetõttu võib stilisti eesmärk olla saatekülalises huvi äratamine.

- (6) ŽF: *aga ma=rvan täna ma tegelikult tuuniks in õ sind ära nimodi et sa oleksid selline natuke Londoni **krunge** ja **dändi** selline (...)*

[egobuust] (1 kord) (ingl k *boost* – innustus, tõuge; ld *ego* – mina) tähenduses enesehinnangu tõstmine. Tegemist on hübriidsõnaga, mille osad on pärit eri keeltest (ladina ja inglise), kuid sõna on tulnud inglise kõnekeelest. *egobuust* tähendab, et keegi või miski tõstab inimese enesehinnangut. Keelejuht ütleb, et nad annavad inimesele *egobuusti* ehk sisendavad saatekülalisele enesekindlust. Inglise kõnekeeles eeskujul kasutatakse eesti kõnekeeles ka väljendit *egotrip* (enesekiitus, mis toob kaasa pigem negatiivset hoiakut).

- (7) ŽF: *me=i mitte ainult ei pane kedagi riidesse ei muuda tema stiili vaid me tegelt anname ka juurde seise egobuusti ehk sa=läd poole enesekindlamalt sit saatest minema ja see heaolu tunne on ma=rvan võibolla vel olulisem kui se riietus mis=sul seljas on*

[error] (1 kord) (ingl k *error* – viga) Sõna hääldus on eesti keele pärane. Siinses kontekstis viitab *error* saatekülalise isikupäratusele, et kogu aeg on tema välimuses midagi valesti või mingi ebakõla.

- (8) ŽF: *et ehk mingi error on kogu=aeg sees*

[fännklaab] (3 korda) (ingl k *fanclub* – fanaatikute ühendus) Tiina Leemets on oma magistritöös kirjutanud, et eesti keeles on tendents kasutada endiste võõrsõnade asemel uusi inglispäraseid sõnu (Leemets 2002: 56). Sõnal *fänn* on eesti keeles vaste *fanaatik*. Keelejuhi sõnakasutuses liitub sellele veel ingliskeelne sõna *club*, Fokin hääldab ingliskeelset sõna eestipäraselt.

- (9) ŽF: *väga lahe (...) sul on ka fännklaab vä tehke fännklaab tehke äält ((naer)) väga lahe (.)*

- (10) ŽF: *Kaia ema Anna on kuskil siin sis tule siia (...) ma=tan kommentaare (...) jaa fännklaab aplaus Kaiale*

[fäšon, fäšõn] (11 korda) (ingl k *fashion* – mood) Sõna *fashion* on idiolekti keelekasutuses sagedasti esinev. Seda tingib keelejuhi amet, mistõttu on *fashion*

atraktiivne keelend. Kõik sõnakasutuse situatsioonid on erinevad, iga sõnakasutusega kaasneb värving, mis tõendab, et keelejuhile on omane keeleline loovus. Peale selle on sõnakasutuse hääldamisviisid erinevad. Näites nr 11 kirjeldab stilist riietuseset, mille kohta ütleb, et see on teisest esemest moodsam.

(11) ŽF: *ja seine võibolla väheke rohkem füüşon aga: ma=rvan võiks võiks selle ka selga proovida ((kommenteerib riietuseset)*

Näites nr 12 on tegemist huvitava sõnamoodustusega, sõnast *fashion* saab tegija ehk *fäšõnist*, mis tähendab moekat inimest.

(12) ŽF: *no nüüd sa=led täitsa (...) fäšõnist=ä ((naer))*

Erilise sõnalooma alla paigutub ka näide nr 13, kus keelejuht kasutab sõna *fäsonpitsa*, viidates pitsapoisina töötavale saatekülalisele. Pole selge, kas uus liitsõna on mõeldud muutuja iseloomustamiseks või on see lihtsalt kahe situatsiooni kirjeldava sõna liitmine.

(13) ŽF: *meie pitsapoiss tuleb täna selline stiilne siis stiilsel pitsapoissil käib küljes selline märk. (...) fäšõnpitsa*

Näites nr 14 on kasutatud kahte inglise keele sõna (*fashion* ja *accent* – aktsent, rõhk), mille võiks siinses kontekstis tõlkida nii, et *inimesel on moe maik juures* (või *moeaktsent*).

(14) ŽF: *tal on nagu kogu selline fäšõn äksent juures et=ee*

On aru saada, et keelejuht identifitseerib ennast moeinimese ja stilistina, ta paigutab enda moevaldkonda (näide nr 15). Näites nr 16 kasutab Fokin sõna *fashion*, et väljendada riideeseme moes olemist teisiti (*õlakud on praegu moes > õlakud on fashionteema*). *fashion* on teadlikult markeeritud näites nr 17, kus keelejuht kasutab selleks kordust. Inglisekeelne sõna on siin keelejuhi jaoks kindlasti atraktiivsem kui eestikeelne (*moodi moodi moodi*).

(15) ŽF: *kuule ma siin räppima ei akka ma jään ikka selle füüşõn poole peale*

(16) ŽF: *kunas õlakud on praegu apsoluutne fäšõn=teema sis ma s=tegelikult saan*

(17) ŽF: *ojaa ja ku=ma juba sia Tartusse tuln sis ma ennast ei hoidnud ültsegi tagasi fäšõnit fäšõnit fäšõnit*

Näite 18 situatsioonis hindab saatekülaline oma riietust kui turul käimiseks sobilikku. Keelejuht ütleb, et see on välimus, millega käiakse moelaval. Seega võib väljend *fääšon lava* viidata sellele, et riietus kuulub kõrgmoodi ja tänaval see tavaline nähe ei olegi. Saatekülaline tajub oma riietust aga teistmoodi vastandina. Keelejuht paneb ise mõlema mõtted kokku ja hakkab naerma, sest ta tajub, et tema jaoks on riietus väga moodne ja sobilik moelavale, muutuja aga selles moekust või ilu ei näe (näide nr 18).

(18) ŽF: *eeq=ei se=i ole turul se=n nagu fääšon laval ehk sis fääšon lava ja turg on võrdusmärk vahel ((naer))*

[**glämm**] (1 kord) (ingl k *glamour* – glamuur, võlu, lumm) Sõna on lühenenud variant ingliskeelsest sõnast *glamour*, mida kasutatakse rahvusvaheliselt. Seetõttu ei ole see arvatavasti keelejuhi enda mugandus, vaid mõju avaldab keelejuhi amet.

(19) ŽF: *ja kui sul peaks näiteks ä roosamannast kopa ette viskama (.) sis ma=rvan minu hooaja hetkevalik oleks järgmine pop glämm rokk kõik apsoluutselt ühes tükis*

[**kombo**] (3 korda) tähenduses komplekt, kooslus, kombinatsioon. Tõenäoliselt on selle sõna teke seotud ingliskeelse sõnaga *combination* – kombinatsioon. Samuti võib see olla mugandus sõnast *komplekt*. Sõna *combo* tähistab videomängudes tegevuste kogumit. Kuna ka keelejuhi suulises keelekasutuses tähendab *kombo* teatud kogumit, võib seos olla taoliste mängude mängimisega, sest keelejuht kuulub põlvkonda, kellel võis lapsepõlves olla võimalus videomänge mängida, kuid see ei pruugi nii olla. Sõna *kombo* esines keeleainestikus rohkem kui üks kord, seetõttu võib arvata, et see ei ole juhuslik, vaid idiolektiline omane sõnakasutus.

(20) ŽF: *jaa tegelikult ku=ma ikka hommikul vaatasin ikka tõesti sellised kombod et on koos et see värviline sukk ja see värviline seelik ja*

(21) ŽF: *tahad olla särav aga samas sa isiksusena oled selline suht särav ehk=sis ma=rvan et just selline: värvide kombo võib olla ka just*

(22) ŽF: *aga vaata kui ilus sa nendes välja näed kõik kogu kombo (...) nagu õrrr*

[**lidl bläk dress**] (1 kord) (ingl k *little black dress*) tähenduses väike must kleit. Väikese musta kleidi all mõeldakse lihtsat, kuid elegantset kleiti, mis sobib igale üritusele. Selle ajalugu ulatub 1920ndatesse, mil Ameerika ajakirjas ilmus Coco Chaneli versioon väikesest mustast kleidist. Sealt alates sai nii kleit kui ka fraas üldlevinuks. Seetõttu on

fraas kinnistunud ja sellisena kasutusel. Seltskonnauudistes või naistele mõeldud meediakajastustes on fraasi kasutatud ka suurtähtlühendi LBD-na. Kuigi väljendile on eesti keeles vaste olemas, kasutab stilist ingliskeelset varianti just oma moemaailmaga seotuse tõttu. Ka keelejuht mainib, et selline kleit on hädavajalik ja igal naisel peaks üks selline olema.

(23) ŽF: kule okei aga: mis tegelikult on va- hädavajalik igal naisel peab olema kapis üks selline: **lidl bläk dress**

[**lāšis**] (1 kord) (ingl k *lashes* – ripsmed) Keelejuht küsib saatekülaliselt, kas tal on ripsmepikendused. Huvitav on asjaolu, et keelejuht kasutab nii eestikeelset sõna *ripsmed* kui ka ingliskeelset vastet *lashes*. Tundub, et sõna *lashes* annab mõtet *suured ripsmed* paremini edasi, sest *lashes* lisatakse lausungi lõppu justkui täpsustuseks (vt näide 24).

(24) ŽF: kule kas=sul on pikendused vä

SK: jaa

ŽF: hihi ((naer)) jaa laudas ikka vaja lehmadega võrdne olla sest lehmadel on ju sellised suured ripsmed **lāshis**

[**madaam**] (ingl k *madam* – eesti k *naine* – formaalne ja viisakas vorm naise poole pöördumiseks) Inglise keelde on sõna laenatud prantsuse keelest. Keelejuht kasutab ühel korral sõna koos ingliskeelse tervitussõnaga *hello* (e k *tere*) (näide nr 25). Inglisekeelne sõnakasutus võib olla tingitud suhtluspartneri inglise keele kasutusest, sest kosmeetik siseneb ruumi, kus käib võtte, ja ütleb *excuse me* (*vabandage mind, vabandust*). Tervitussõna *hello* esineb veel situatsioonis, kus saatejuht tervitab kõlavalt riidepoodi sisenedes müüjaid (vt näide 26).

(25) JK: *ekskjussmi*

ŽF: ja mada- **hellõu madaam** ((hello madam))

(26) ŽF: (...) *helõõu* ((hello)) (...) *me=leme sin esimeses kaupluses ja: peaksime valima midagi suvist midagi toredat*

[**meikap**] (1 kord) (ingl k *make-up* – meik, jumestus) Sõna *meik* on eesti keelde juurdunud ja kasutusel ka keelejuhi kõnes (erinevaid variante 20), kuid ühel juhul kasutatakse sõna inglise keele päraselt. Konteksti arvestades (keelejuht mõtleb

kosmeetikavahendeid) ei saaks siin kasutada sõna *meik*, sest see viitab jumestusele. Võimalus oleks kasutada sõnu *meigiasjad*, *-tooted*, *kosmeetikavahendid*.

(27) ŽF: *ja ku oled spaast välja tulnud siis teed ennast ilusaks Eivonilt sulle selline kotike kus on piisavalt meikappi ja muid vidinaid kaasas*

[**määdsik**] (1 kord) (ingl k *magic* – maagia, võlu) Keelejuht kasutab sõna *magic*, et kirjeldada oma tegevust. Ta näitab, milline peaks olema seeliku pikkus, et see visuaalselt naise kehakuju muudaks. Stilist võiks öelda ka *ma teen võlutrikki*, kuid tõenäoliselt kõlab *määdsik* salapärasemalt, millega tahab ta viidata sellele, et ta saadab korda ime väikese vaevaga.

(28) ŽF: *aga nüüd ma lihtsalt teen sellist väikest määdsikut ja ma lühendan seda seelikut ja vaadake kui visuaalselt kudas kaob puus ära ja kudas tuleb nagu jalg rohkem esile*

[**point**] (1 kord) (ingl k *point*) Suulises keeles kasutatakse sõna *point* viitamaks millegi põhiideele või asja tuumale. Ka siinses kontekstis tähendab *point* kui tähtsat fakti, millega peab arvestama – stilist arutleb juuksuriga, mida oleks võimalik saatekülalise juustega teha, sest tal on juustel sees loomulik lokk.

(29) ŽF: *oge! tegelikult on see point et ee sul on vist oma mingi selline lokk on ka sees onjoju*

[**sekõnd händ**] (1 kord) (ingl k *secondhand* – kasutatud asjade pood (eelkõige riiete)) Selles situatsioonis tähendab *secondhand* tarvitatud riiete kauplust. Väljend on suulises keeles kasutusel püsiväljendina. Kõnekeelne vaste on *kaltsukas*, kuid selle puhul võib tajuda pejoratiivset varjundit, mis võib tingida ingliskeelse variandi eelistuse. Suulises keelekasutuses võib väljend lüheneda ja mугaneda, nt *ostsin sekendist pluusi*.

(30) ŽF: *ta ütleb mulle nimodi et ta pigem lähäb ennem sekõnd händi ja saab nagu sama raha eest aga poole rohkem*

[**šot**] (1 kord) (ingl k *shot* – väike kogus jooki) Sõna kasutatakse tavaliselt pitsitäie alkohoolse joogi kohta, kuid võimalik on öelda ka espresso kohta *shot*, sest seda on väike kogus.

(31) ŽF: *oota ma teen ühe šoti ((läheb ostab joogi ja joob ära))*

[sjupõrmoodl] (1 kord) (ingl k *supermodel* – supermodell) Keelejuhi lausung on pärit saate lõpuosast, kus jooksevad lõigud võttepäevast, seetõttu on tegemist lõiguga, mis tavaliselt saate osaks ei ole. Saatekülaline on fotostudios, et tema uus välimus piltidele jäädvustada. Saatejuht Fokin on muutuja fotogeenilisusest vaimustuses, mispeale väljendab oma kiitust ingliskeelse sõnaga *supermodel*. Sõnakasutus on markeeritud, stilisti jaoks võib ingliskeelne sõna anda glamuuri ja sära paremini edasi kui eestikeelne sõna.

(32) ŽF: vot vaata se=on ***sjupõrmoodl***

[sloogan] (2 korda) (ingl k *slogan* – loosung, moto, reklaam-, tunnuslause) Sõnaga *sloogan* kirjeldab keelejuht T-särgil ja kotil olevaid loosungeid. Kuigi ÕS 2013 järgi on *slogan* eesti keeles tsitaatsõna, mille häälduseks on märgitud [slõug(a)n], on keelejuht selle mugandanud ja hääldab seda pika o-ga.

(33) ŽF: aga mis=sa arvad näiteks selliste ***slooganiga*** teesärkidest

(34) ŽF: ehk=e tegeligt mul on ka tunne nagu sul koti ***sloogan*** ka ilusti sin ütleb

[steitment] (1 kord) (ingl k *statement* – seisukohavõtt, avaldus, teadaanne) Keelejuhi mõte jääb poolikuks, kuid ta otsib ehteid, et leida midagi sobivat, mis oleks saatekülalisele omane ja lisaks tema välimusele isikupära.

(35) ŽF: mul on vaja saada mingi konkreetset tooni ja võibolla (...) mingit ***steitmendi***

[šopahoolik] (2 korda) (ingl k *shopaholic* – inimene, kellele meeldib ostelda, poodelda ja kes teeb seda tihti). „Eesti õigekeelsussõnaraamat” viitab, et argikeeles kasutatakse liitumissõna *-hoolik* millegi armastaja või kirgliku huvilise nimetamiseks (ÕS 2013). Kindlasti on olenevalt kontekstist võimalik tajuda ka pejoratiivset varjundit (sõna *alkohoolik* mõjul). Selle keelendi puhul võib olla tegu ingliskeelse sõna mugandamisega. Keelejuht esitab ise sõnale eestikeelse sünonüümi – *ostuhull*.

(36) ŽF: kas=sa=d ***šopahoolik*** naine muidu

(37) ŽF: noo ma=i tea (.) aga tegelikult õ minu visioon on selge meil on täna tegemist tõelise ostuhulluga ehk ***šopahoolikuga***

[**tatuu**] (1 kord) (ingl k *tattoo* – tätoveering) Siinses kontekstis tähendab *tattoo* juuksetätoveeringut (muster või kujund lühikestes juustes). Sellele juhib tähelepanu ka stilist, kui palub saatekülalisel vaadata, mis tal peas on, sest lisab ütlusele *juuksur tegi laheda tatuu sõna lõikas*. Tõenäoliselt kasutab keelejuht ingliskeelset sõna seetõttu, et eestikeelne *tätoveering* viitab pigem naha sisse tehtud joonistusele.

(38) ŽF: *vaata võta müts ära vaata mis=sul juuksur väga laheda (.) **tatuu** tegi lõikas*

[**tresskõud**] (1 kord) (ingl k *dresscode* – rõivastus(stiil), riided) Keelejuht küsib saatekülaliselt, kas tal ei ole ettekirjutust, milline peab tema riietus tööl olles olema. Stilisti kasutatud sõnale ei ole eesti keeles täielikult sobivat vastet, seetõttu on võõrapärane keelend kasutusel ka suulises kõnes.

(39) ŽF: *a=kas=seal ei ole mingi **tresskõudi** kirjas et nüüd sa pead nagu selline välja nägema vä*

[**ätitjүүд**] (1 kord) (ingl k *attitude* – hoiak, suhtumine) Keelejuht kasutab sõna iseloomustamiseks saatekülalise isikupära. Arvatavasti on sõnal *attitude* teatud stiililine varjund, et keelejuht eelistab seda sõna eestikeelse sõna *hoiak* ees. Stilist kirjeldab saatekülalist kui väga naiselikku, kuid samas iseloomuga naist. Sellise keelejuhi vastanduse põhjal saab sõna *attitude* seostada eneseteadlikkusega.

(40) ŽF: *se=n selline sa=ld nagu (...) selline: ned väga naiselik väga selline ilus volüüimikas vormikas aga:: samas sellise nagu **ätitjүүдiga** (.) et kui sa nüüd präägult ütled (...) ma tahan*

INGLISE PÄRITOLU VERBID

miksima (1 kord) (ingl k *mix* – segama, ühendama) Fokin õpetab, kuidas kombineerida, sobitada käekotti kingadega. Inglise keeles on sõna *miksima* mitmete kasutusvõimalustega verb, arvatavasti on see põhimõtte kandunud inglise keelest ka eesti keelde.

(41) ŽF: *vähäm=oluline ei ole ka **miksida**: omavahel niöelda kääkotti (.) ja kinga (.)*

šeivima (1 kord) (ingl k *shave* – habet ajama, raseerima) Keelejuht mugandab ingliskeelse verbi eesti keelega, siin tähendab see noormehel juuste lühikeseks lõikamist.

(42) ŽF: ära paanitse ni=et õ täna **šeivisin** sul natuke ära ja saime su ülipikkadest juustest lahti

šoppama (7 korda + 2 substantiivi) (ingl k *shop, shopping* – poodlema, ostlema, ostlemine) Kuigi eesti keeles on sõna tähenduseks pakutud *ostlema* ja *poodlema*, on suulises keelekasutuses kasutusel valdavalt siiski *šoppama*. *poodlema* ja *ostlema* on kasutusel markeeritud juhtudel. *poodlema* on keelejuhil tarvitusel kolmel korral ja *ostlema* ühel juhul. Seega ka Fokini keelekasutuses domineerib *šoppama*. Arvatavasti on sõnal *šoppama* varjund, mis viitab just riiete, jalanõude jms otsimisele-ostmisele ja ei seostu niiväga näiteks toidupoes sisseostude tegemisega (vt näide 43, 44, 45). Ühel juhul moodustab keelejuht nimisõna tähenduses *ostu-* (keskus) (vt näide 46). Viimases näites (nr 47) küsib stilist saatekülaliselt, kui tihti ta poes käib, kuid ei küsi seda otse, vaid peidab selle ümberütlemise taha.

(43) ŽF: ja armas televaataja enne kui sa lähäd **šoppama** vaata oma kappi (...)

(44) ŽF: esiteks kõik ee need riided e Tasku keskusest sis mida ma **šoppasin** täna kokku Mango kauplusest

(45) ŽF: ijaa ka veel annan sulle Rokalmaare kinkekaardi millega sa saad minna veel endale **šopata** neid e muid lahedaid asju onjo=jo

(46) ŽF: kui tihti sa üldse **šoping**=keskustesse nimodi satud

(47) ŽF: aga ku- kudas sul pigem **šoppamisega** on et sa tunned et sul on midagi nüüd vaja ja sa lähäd ostad või on pigem see et sa:

tuunima (9 korda + 2 substantiivi) (ingl k *tune* – häälestama, kohandama, toon) tegevust näitav verb, tegevuse tulemust tähistab *tuuning*. Arvatavasti 1970ndatel tuli eesti tehnikakeelde *tuuner* tähistama ilma võimsusvõimendi ja valjuhäälditeta raadiovastuvõtjat (ingl *tuner*). *tuunimine* hakkas levima automaailmas ümbertegemise või -ehitamise tähenduses (*tune up* – seadistama, korda seadma). (Paet, Raadik 2008: 67, 71) Keelejuhi suulises keelekasutuses tähendab sõna saatekülalise välimuse

muutmist või värskendamist. Muutmine võib olla väga põhjalik (vt näide 48), kus stilist väljendab oma ütlusega inimesele hoopis teise välimuse loomist, samas võib tuunimine olla ka väiksem väljanägemise parendus (vt näide 49). Sõna võib esineda ka substantiivina, tähendades värskendust, muutust (vt näide 50). Näites 51 täpsustab keelejuht oma mõtet sõnaga *disainitud*. Viimane seostub rohkem isetegemisega, sest *tuunima* on millegi olemasoleva muutmine.

(48) ŽF: *ma=rvan täna ma tegelikult **tuuniks**in õ sind ära nimodi et sa oleksid selline natuke Londoni krunge ja dändi selline*

(49) ŽF: *seega ma näen oma missjoonina teda vähäkene **tuunida** ja teha teda linnale kohasemaks*

(50) ŽF: *tegelt Liisi (.) ma otsustasin et sa vajad **tuuningut***

(51) ŽF: *vaatajale sellised väiksed nipid et kui ostad õ poest teesärgi ja tahad et se oleks selline: oma **tuunitud** või oma disainitud*

INGLISE PÄRITOLU ADJEKTIIVID

freš (1 kord) (ingl k *fresh* – värske) Siinse näite puhul arutlevad saatejuht ja juuksur, milline võiks olla saatekülalise soengumuutuse tulemus (vt näide 52). On aru saada, et juuksuri ja stilisti visioonid ei kattu, seetõttu püüab stilist oma soovi arusaadavaks teha, kuid lõpetamata sõnad (*mõ-*, *ma-*), sõnakordused (*selline selline:*) ja fraas (*et oleks selline nagu tead*) viitavad sobiva sõna otsingutele. Kuigi sõnal *fresh* on mitmeid eestikeelseid vasteid (nt *värske*, *uudne*), paistab võõrkeelne sõna edastavat saatejuhi mõtet selgemini. Inglisekeelse sõna kasutus on teadlik ja markeeritud, võib arvata, et mõju avaldab ka vestluspartner, noorema põlvkonna juuksur, kes peaks tajuma ingliskeelse sõna *fresh* varjatud tähendust.

(52) ŽF: *mis=sa mõtled mis=sa temaga näiteks täna võiks teha*

Juuksur: noh natukene sellist ee (...) daamilikumat

ŽF: a ma=i taha daamilikku mõ- ma- ei ole mingi daamilikku ma tahan et oleks selline selline: särts noor selline trendikas

Juuksur: kärts mürts vä

*ŽF: no mitte kä- just kärts mürts aga=et oleks selline nagu tead **freš** ((ingl k))*

khuul (3 korda) (ingl k *cool* – vahva, tore) Keelejuht hääldab amerikanismi aspireeritult. Kõnekeeles võidakse *khuuli* asemel kasutada ka sõna *lahe*. Fokin kasutab sõna *lahe* 63 korral, millest järeldub, et see on domineerivam. Keelendi *cool* kasutus on rohkem markeeritud, see väljendab positiivset hinnangut. *lahe* võib esineda täitesõnana, samas võib väljendada ka irooniat (vt näide 56).

(53) ŽF: *et sellised nohikuprillid on ästi selline:: aktuaalne juba m- mitu hooaega järjest (...) see või see (...) mõlemad on väga **khuulid***

(54) ŽF: ((*naer*)) *ei ole se=n väga trendikas väga lahe asi must värv on väga **khuul***

(55) ŽF: *kule aga väga **khuul** igaljuhul on olemas koduseid ja alternatiivseid vahendeid et hea välja näha*

(56) ŽF: *okei et sis lahe et ma talvel ei peagi mütsi kandma vaid kannan opis oma poisipead*

krungelik (1 korda) (ingl k *grunge*) – punkliikumise hipilik variant muusikas ja moes; sellega kaasnev rõivastusstiil: katkised teksapüksid ja sõdurisaapad (EKSS). Keelejuht viitab hipilikkusele, moodsale lohakusele.

(57) ŽF: *siis ee selle kõige Ameerika **krungeliku** stiili juurde ma pigem leiaksin üles temas taas naiseliku vormi*

käšual (1 kord) (ingl k *casual* – vaba, argi-) Keelejuhi tarvituses osutab sõna vabaajariietusele. Inglise keelend on lühem ja seetõttu mugavam kasutada.

(58) ŽF: *ideaalselt saad siia alla kombineerida ka teksapükse täiesti (.) mis on selline niõelda **käšual***

[skinni] (3 korda) (ingl k *skinny* – väga kitsas, kondine) Adjektiiv *skinny* iseloomustab pükse, mis on kitsalõikelised. Tegu on moevaldkonna sõnaga. Esimeses näites (nr 59) moodustab keelejuht liitsõna, milles *skinni* tähistab kitsa- (lõikelisi), ka teises näites (nr 60) iseloomustab sõna kitsaid pükse, kuid selle näite puhul on huvitav see, et adjektiiv ei ole mitmuses. See tõendab, et keelejuht tajub alateadlikult sõna võõrsõnalisust ja eesti keele morfoloogiaga sõna ei täienda. Viimases näites dubleerib Fokin sõna tähendust (nr 61). Kasutusel on nii sõna *kitsad* kui ka *skin*, kusjuures eelnevalt kasutatud *skinni* on lühenenud variandiks *skin*. Seda võib-olla seetõttu, et keelejuht ei soovi moodustada

fraasi *skinnide teksade*, seetõttu kasutab ta eestikeelset sõna *kitsaste* ja keelendi *skin* lisab juurde oma mõtte selgemaks esitamiseks.

(59) ŽF: hea kombineerida kusjuures ee teksade juurde seiste ee skinnilõikeliste või sis ka sellise klassikalisema viigipüksi juurde

(60) ŽF: no nad on ju teksapüksid ja aga natuke sellised skinni natuke

(61) ŽF: väga hea variant kombineerida sis ee retuuse juurde või sis kitsaste *skin* teksade juurde (...)

INGLISE PÄRITOLU VÄLJENDID. Keelejuhi suulises keelekasutuses leidus lisaks eelnevatele inglispäraseid hüüatusi, väljendeid või fraase, millest mõningad on laialdaselt kasutusel (nt *sorri, made in China*).

[**dsiisõs, dsiisõs khraist**] Jesus (Christ) (8 korda) – otsetõlkes on tähendus *Jeesus* või *Jeesus Kristus*, kuid argikeeles kasutatakse väljendit ka üllatuse, šoki või viha väljendamiseks (eesti keeles nt *Jumal küll! Issand jumal!*). Keelejuht kasutab ühe korra pikemat varianti (nr 62). Esitatud näitesituatsioonis valib stilist koos juuksuriga saatekülalisele juuksevärvi, juuksuri pakutud kuldset tooni kommenteerib stilist vulgaarse sõnaga, kuid kuna ütlus on peidetud helisignaaliga, ei ole sellest aru saada. Juksur hakkab stilisti väljendi peale naerma, saatejuht tunneb ennast halvasti, katab suu käega, jalutab ruumis ringi ja ütleb ohates *uhh tsiisõs khraist* (samal ajal lööb endale risti ette). Väljendusviisi taga võib peituda väsimus ja keelejuhi endale suunatud ütlus, et ta ennast rohkem kontrolliks.

(62) JU: aga sis midagi nagu kuldsema

ŽF: see kuldne jääb tavaliselt ((piip)) värvi

JU: ta=i jää ((naerab Fokini roppu sõna))

ŽF: ((sai aru, et ropendas, katab suu käega, tunneb ennast ebamugavalt, jalutab korra eemale))

JU: ((ilmselt kommenteerib Fokini vulgaarset sõna)) kui sul on siukest värvi se sis ma=i tea noh (...) ((naer)) mul on kollasem ikka (.) siuke on mul tihti ((näitab kollast šampoonipudelit)) ((naer))

ŽF: ((kogub ennast, kaamerapilt pöördub küll kõrvale, kuid on näha, et Fokin lööb endale risti ette)) *uhh dsiisõs khraist* ((ingl k))

Lühemat varianti (*dsiisõs*) esineb 7 korral. Need annavad edasi üllatuse emotsiooni. Näite nr 63 puhul proovib saatekülaline pükse, kuid need on talle väga suured. Ta

tõmbab püksid kehast eemale ja näitab vaba ruumi stilistile. Keelejuht on imestunud, seda väljendab ta sõnakasutusega *dsiisõs*. Alguses sõna katkeb ja ta ütleb selle uuesti. On aru saada, et keelejuht soovis sõna rõhutada, mistõttu pidi ta katkestama ilma rõhuta alustatud sõna, et teha parandus. Kuigi inglise keele eeskujul on eesti keele suulises keelekasutuses tarvitusel väljend *oh my god* (jumal hoidku), ei esine seda keelejuhil kordagi hoolimata tõsiasjast, et saatekülaliste ja juuksuri keelekasutustes seda leidub.

(63) SK: *nii nääd* ((näitab üleliigset ruumi pükstes))

ŽF: *dsi- dsiisõs sa pead akkama sööma*

[**kamoon**] ingl k *come on* – no kuulge, kuule; ole nüüd. Hinnangusõnana esinev inglise laen *kamoon* esineb keeleainestikus 7 korda. Keelejuht mugandab häälduse eesti keelele vastavaks.

(64) ŽF: *kamoons oma neljakümnnendates sa jõuad küll ja küll kanda neid viigipükse*

(65) ŽF: *võta paljaks (...) ja ma mõtlen seda tõsiselt kes kõige enne võtab (...) ei ma mõtsin ikka pesuväele **kamoon** ((camoon)) öelge veel (...) et eestlane on tagasihoidlik just praägu me tõestasime vastupidist*

[**sorri**] ingl k *sorry* – vabandust (8 korda) Suulises keelekasutuses tihedas kasutuses keelendit tarvitatakse vahetumas suhtluses, see on lühike ja lihtsalt hääldatav, ilmselt nende põhjuste tõttu domineerib *sorry* eestikeelse *vabandust* ees. Kahe sõna vahel on tajutav ka kasutuserinevus. *vabandust* või *anna andeks* kasutatakse siis, kui tõesti on inimene midagi teinud, mille eest peab vabandama. *sorri* on aga justkui nõrgema tähendusega ja lihtsamalt kasutatav. Inglise keeles on ametlikumaid vabandusfraase mitmeid (*Excuse me, I am sorry, Apologize*), eesti keeles aga sobivat vastet lühenenud keelendile *sorry* ei ole. Ka keelejuhi suulise keelekasutuse näited osutavad, et *sorri* võib esineda jutu sees justkui täitesõnana. See väljendab küll enda tehtud viga, kuid ei oma nii suurt tähendust kui *vabandust* (vt näited 66, 67).

(66) ŽF: *kule aga lähme proovi=kabiini poole ku=aoo oota **sorri** peaks vist riideid ka võtma ((naer))*

(67) ŽF: (...) *okei=okei tegeleme sinuga edasi **sorri** mul oli vahepeal nii lõbus*

[**ups**] ingl k *oops* – oih (2 korda) Interjektsioon on tulnud eesti keelde ilmselt soome keele mõjul, kus *ups* on tavapärane suulise keelekasutuse sõna. Fokini suulises keelekasutuses on *ups* tarvitusel hüüatusena, mis tähistab millegi juhtumist (vt nr 68, 69). Arvatavasti on *ups* kasutatav arvatavasti ainult negatiivse juhtumi puhul. Kuid sõnade tähendused laienevad ja seetõttu pole võimatu, et keegi kasutab sõna *ups* ka positiivse emotsiooni väljendamiseks. Keelejuht kasutab samalaadset venekeelset interjektsiooni *oba* ja ka eestikeelset *oih*-i (vt lk 42).

(68) ŽF: ((*kukutab saapad maha*)) **ups** (.) *tegijatel ikka juhtub* (.)

(69) ŽF: *tegelt see lõige on suht selline avar seega ma proovin sia beissik ((basic)) toppi alla* (.) *et=e* (.) **ups** (...) *midagi vahest välja ei lupsaks* (...) *et sellist piinlikku momente ei oleks* (.)

[**vau**] (15 korda) ingl k *wow* – eesti k *vau* – väljendab tunnustust, imestust, vaimustust (EKSS). Keelejuht tarvitab seda interjektsiooni 15 korral ja mitmete hääldusvariantidena. Põhiline erinevus seisneb häälikute venitamises ja rõhus.

(70) ŽF: **vaa**o (...) *se=on küll püss king siin*

(71) ŽF: *sobib* (...) *ilus* on **vauu** ä (...) *se on midagi küll väga ilusat*

(72) *kule aga ma proovin sulle veel {-}* *aga ema oleks rautselt šokis* **vaa**ao

[**houli mooli**] (1 kord) ingl k *holy moly* – püha taevast vms. Tähenduse võib sarnastada väljendiga *oh my god* ehk *jumal küll* või *püha müristus*. See on hüüatus, mis väljendab üllatust. Eesti keeles pole see laenkeelend tihedas kasutuses. Keelejuht kasutab väljendit ehtepoodi sisenemisel justkui üllatudes nii paljudest ja värvilistest ehetest.

(73) ŽF: **houli mooli** (.) *minimalism* on tegelt alati omal teemal (.)

[**blaadi Meeri**] ingl k *bloody Mary* – tänapäeval nimetatakse nii teatud alkoholset kokteili, ajalooliselt on levinud fraas kui julma Inglismaa kuninganna Mary I hüüdnimi. Väljend on levinud veelgi, nt lauludes või ka õudusjuttudes. Keelainestiku kontekstis ütleb juuksur stilistile, et ta valis punapea Meeri, millega viitab saatekülalise juuste punaseks värvimisele. Selleks kasutab ta eestikeelset väljendit *punapea Meeri*, mis

Eestis on tuntud lauluna. Võib eeldada, et nimega *Meeri* seostus keelejuhil ingliskeelne väljend *bloody Mary*. Seda väljendit juuksur heaks ei kiida, rõhutades sõna *punapea*.

(74) *JU: ma valisin vahepeal punapea Meeri*

ŽF: blaadi Meeri vä ((bloody Mary))

JU: blaadi- punapea Meeri

[**gõu vöö**k] ingl k *go work* – mine tööle, hakka tööle. Keelejuht kasutab ingliskeelset väljendit, et juuksur tööle innustada. Põhjuseks võib olla sarnane vanus, mis lubab eeldada, et suhtluspartner saab öeldust täielikult aru. Teine võimalus on käsu pehmendamine võõrkeelselt öelduna.

(75) *ŽF: Liisi **gõu vöö**k ((naer))*

[**ai lavv karaate**] ingl k *I love karate* – ma armastan karatet. Selles situatsioonis räägib stilist, et selle saate eesmärk on leida riided korpulentsemale naisterahvale, mistõttu tuleb riidele teha karatet. Kuigi *karate* osastav vorm kirjakeeles on *karatet*, hääldab keelejuht sõna nii nagu enamik inimesi suulises keelekasutuses – *karateed*. Sõnakasutuse inspiratsiooni saab keelejuht T-särgilt, millel on rinnal ingliskeelne kiri *I love karate*. Situatsioonist saab tuletada tähendusvõimaluse, et saatekülaline on korpulentse kehaehitusega, mistõttu tuleb leida talle sobivad riided ja see omakorda tähendab stilisti jaoks justkui riidele karate tegemist. Väljend *I love karate* võib osutada sellele, et keelejuhile meeldivad sellised väljakutsed.

(76) *ŽF: ehk me teeme riidele (...) karateed (...) ((loeb pluusilt)) **ai lavv karatee***

[**meid in Shaina**] ingl k *made in China* – valmistatud, toodetud Hiinas. Fraas on kõnekeeles kasutusel siis, kui iseloomustatakse halvasti vastupidanud toodet. *made in China* viitab masstoodangule, mille tõttu on kogus olulisem kui kvaliteet. Väljendit kasutatakse ka siis, kui tegelikult ei pruugi asi olla Hiinas toodetud. Ka sellest näitest on aru saada, et väljend viitab ebakvaliteetsetele toodetele üldiselt (siin jalanõudele). Huvitav on keelejuhi hääldus, sest ingliskeelne Hiina hääldub ebatavaliselt š-ga.

(77) *ŽF: ei pea ülemliaamäära maksma niõelda brändi eest õ kuid siiski kvaliteet on tagatud et ei ole mingi **meid=in=šaina** ((made in China)) mis homne=pääv läheb sul kohe liimist lahti*

[**redi tu gõu**] ingl k *ready to go* – valmis minema, minekuks valmis. Keelejuht vaatab saatekülalise juukseid, mis on patsis olles lokki läinud. Stilist kirjeldab seda kui kiiret võimalust, et kohe on võimalik kuhugi minna valmis soenguga.

(78) ŽF: kule aga väga ea volüümilokk selline kohe on **redi tu gõu** ((ready to go)) kuskile je- õhtule

[**teikõvei**] ingl k *take away* – kaasavõetav. Inglise keeles kasutatakse väljendit toidu kohta, mille saab kuskilt osta ja kaasa võtta, mida ei pea kohapeal sööma. Siinses kontekstis soovib saatekülaline, et tal kõiki juukseid ära ei lõigataks. Selle peale vastab stilist, et ta pakib juuksed kaasa ehk ta võtab täna *take away* juuksed.

(79) SK: paar pikka juppi ikka jäta

ŽF: no ma pakin sulle kaasa ((naer)) ta võtab täna **teikõvei** ((take away)) **juuksed** ((naer))

[**vash änd gõu**] ingl k *wash and go* – pese ja mine. Inglisekeelne fraas on teatud šampooni nimi. Siin seob keelejuht šampooni nime ja tegevuse, mis viitab sellele, et hommikul on kiire. Stilist soovib teada saada, mis vahendit peaks juustesse panema, et kiiresti juuksed korda saada.

(80) ŽF: aga niõelda ku ma tahaksingi hommikul näiteks tööle minna mul on suht kiire (.) pesin pea ära **vash=änd=gõu** onjo ja siis mida ma peaksin optimaalselt pähä panema et saaksin sellise viisaka mulje

[**uiikend bäägid**] ingl k *weekend bag* – suur mahutav käekott. Moesõnavaras on kasutusel väljend *weekend bag* kui kott, mis on tavalisest suurem ja mahutavam, kuid ei näe välja spordikoti moodi. Keelejuhi suulises keelekasutuses on ilmselt see väljend kasutusel kindla tähendusega, mida ei saa valesti mõista. Tema ütlusest on aru saada, et ta justkui proovib seda öelda eesti keeles (*mingi mahutavad sellised ee*), kuid valib siiski ingliskeelse variandi.

(81) ŽF: a no=aga tegelt tänapäeval on ästi mingi mahutavad sellised ee **uiikend bäägid** ((weekend bag)) täpselt samamoodi

[**juq aar de däänsing kuiin**] ingl k *you are the dancing queen* – sa oled tantsukuninganna. Stilist valib saatekülalisele kingi ja kuna viimane on tantsuanimene,

leiab stilist sobivad kingad, millega saatekülaline võiks tantsuõhtule minna. Teadmata põhjusel kasutab keelejuht ingliskeelset fraasi, kui iseloomustab väljavalitud kingi.

(82) ŽF: *no=ja meie tänasele muutujale Ritale väga meeldib käia tantsimas sis need oleks võibolla minu valik talle millega ta võiks jalga keerutama minna (.) juq aar de däänsing kuiin ((you are the dancing queen))*

Inglise keelest mõjustatud on ka üks nimekasutus. Keelejuht iseloomustab saatekülalist kui *džungli Džoordsi*, hääldades nime *Georg* ingliskeelselt.

(83) ŽF: *aga tegeligult selle **džungli Dzoordsi** ((George)) ((naer)) võiks sealt=e metsast välja tuua sest et ee: (.) tegeligult see materjal ja se isiksus (.) tundub mulle väga intrigeeriv olevat*

3.1.1.2. Vene keele mõjutused

Vene keelele viitavaid keelendeid on kasutusel ka eestlaste kõnepruugis. Tihti on neile eesti keeles vasted olemas, kuid võõrapärane keelend ei ole keelekasutusest täielikult taandunud ja on paralleelselt kasutusel (nt *pagasnik* – *pakiruum*). Ženja Fokini suulises keelekasutuses on vene laenud esindatud põhjendatult: kuna ta oskab vene keelt emakeele tasemel, tajub ta vene keele sõnade ja fraaside tähendusi arvatavasti paremini kui vene keelega kokku puutunud eestlased.

Keeleainestikus leidis vene päritolu laenudest 8 erinevat substantiivi, 2 adjektiivi, 1 küsisõna, 10 fraasi-väljendit (k.a hüvastijätusõna *pakaa*, interjektsioon *oba* ja ergutushüüd *davai*). Vene laene tarvitab keelejuht vähem kui inglise laene, kuid kui inglise päritolu laenud esindavad valdavalt moe- ja iluvaldkonda, siis vene laenud on eriilmelisemad.

VE NE PÄRITOLU SUBSTANTIIVID

[**Balunka**] (1 kord) – koeratõu nimetus, mis vene keeles on *болонка*, kuid rahvusvaheliselt on see koeratõug kas Bolonja või Bolonga. *-ka* on Vene nimisõnaliide, mis eesti keeles on tihti asendatud omakeelse *ka-*, (*k*)*as-*, *gas-*, *k*-liitega (nt *liblikas*) (Must 2000: 542). Keelejuht kasutab koeratõugu, et iseloomustada saatekülalise tukka.

(84) Juuksur: ja kuna sa tahtsid ee ütsid et (.) sellest (...) kudas=seda nimetasid misasi see oli

ŽF: balunka tukk

Juuksur: balunka tukast nagu lahti saada sis noh ega sin muud ei ole kui

[**bisnes**] (4 korda) – vene keeles *бизнес* (tähtendus *äri*) See keelend on paigutatud vene päritolu sõnade alla seetõttu, et keelejuht kasutab selle hääldamisel tugevat vene aktsenti. Päritolukeel on sõnal inglise keel, kus *business* tähendab *äri, asi, tegevus*. Sealt on see laenatud eesti keelde. Keelejuhi suulises keelekasutuses leiduvatest näidetest moodustavad kolm kasutusjuhtu liitsõna *bisnesplaan*, mis siinses kontekstis tähendab tegevusplaani juuste või jumestuse kohta, mitte äriplaani (vt näited 85, 86, 87). Viimane näide viitab ärile, täpsemalt äritegevuse alustamisele (vt näide 88).

(85) ŽF: *nonii mis on **bisnes**plaan temale meigi sute- suhtes teha*

(86) ŽF: *kule aga tegelikult õ mis oleks meie **bisnes**=plaan et ma nagu aru saan ta kasvatab oma sin mingit tukavarjanti välja onju*

(87) ŽF: *mis on meie järgmised **bisnes**=plaanid palun*

JU: *et lõpetame sin nende lokiidega ära*

(88) ŽF: *me avastasime su- sul on juuksuri annet sa peaks minema ka kursustele (.) täiendada ära ja hakkad sõbrannadele lõikama ja paned oma **bisnesi** ülesse*

[**mašõõna**] (2 korda) (vene k *машина* – masin) Keeleainestiku kontekstis tähendab *mašõõna* juukselõikamise masinat. Keelejuhi sõnakasutuse võtab üle ka juuksur, kes kordab sõna *mašõõna*, lisades sellele komitatiivi tunnuse -ga.

(89) ŽF: *on sul mingi **mašõõna** millega võiks siit läbi käia mingi muru=trimmer äkki vä*

(90) ŽF: *aga võta **mašõõna** kätte ja ajame aga nulli*

JU: ***mašõõnaga** ma=rvan et ei võta päris*

[**tavaar**] (5 korda) (vene k *товар* – kraam, kaup) Eesti etümoloogiasõnaraamat selgitab, et seda sõna on arvatavasti korduvalt laenatud. Tänapäeval kasutusel olev variant on *hiline*, sest sõnarõhk on jäänud venepäraselt teisele silbile. Vanemas keelekasutuses on olnud variant *tavar*, kus rõhk on esisilbil. (EE 2013) Selle sõna esinemisjuhtudest on teistest eristuv näide nr 91, kus sõna *tavaar* ei tähista riietega seonduvat, vaid toiduaineid, mida pitsa peale pannakse.

- (91) ŽF: tavaliselt tema laob endale sinna pitsa peale sinki ja muud tavaari onju sis täna mina laon talle aksessuaare (...)
- (92) ŽF: ta=n tõesti väärt se- seda kogu (...) riietustavaari et see kapp oleks veel rohkem pungil asjadest
- (93) ŽF: nii ma=annan sulle mingid asjad praegult mida sa võiksid selga endale proovida ma toon sulle **tavaari** juurde

[**totsik**] (2 korda) (vene k бочка – tünder, tünn, vaat) tähendus väike nõu, nt šampooni-, kreemitotsik. Õigekeelsussõnaraamatus on tähenduseks *potsik, väike nõu*. Ka etümoloogiasõnaraamat viitab, et *totsik* võib olla sõna *potsik* variant, kus sõna keskel oleva *t* mõjul on sõnaalguline *p* asendunud *t*-ga. *potsik* võib omakorda lähtuda vene käändevormist *bóčku*, seega on laentüvi läinud *ik*-liiteliste sõnade tüüpi. Tähelepanuväärne on asjaolu, et päritolukeeles suurt anumast tähistav sõna viitab eesti keelekasutuses väiksele anumale.

- (94) ŽF: se kõlab väga jube igaljuhul aga mis see **totsik** {-}
- (95) ŽF: sa panid praegut seda vahendit aga kudas ma peaksin ot- optimaalselt liikuma näiteks kaubandusmaailmas et kui neid **totsikuid** neid geele neid vahasid
 JU: on nii palju
 ŽF: on nagu mide palju vaid see eraldi osakond on neile nagu

[**trussikud**] (1 kord) (vene k *mpýcuku* – aluspüksid) Sõna kuulub hiliste laensõnade hulka, mis on eesti kõnekeeles kasutusele tulnud 20. sajandi jooksul, seda aga vene keele vahendusel inglise keelest (< ingl k *trousers*) (Must 2000: 423, 580).

- (96) ŽF: ja järgmiseks ma proovin pintsakut ja **trussikuid** (...)

Vene keele substantiividest esineb keeleainestikus veel *zajits* (jānes – заяц) ja *glamur* (glamuur – гламур), kuid need esinevad fraasides, seega käsitletakse neid koos fraasidega.

VENE PÄRITOLU ADJEKTIIVID JA VÄLJENDID

Adjektiividest leidub keelejuhi suulises keeles *padjom* (vene *надъём* – kõrge, tõusev) (näide nr 97) ja *seksualnõi* (vene *сексуальный* – seksikas). Näites nr 98 esineb adjektiiv fraasis koos küsisõnaga *kakiie* (vene *какue*), mis moodustavad koos hüüdtarindi. Selle näite puhul on nähtav koodivahetuse kasutamine, eesti keelde tuleb vene keele

morfoloogia. Keelejuht hääldab väljendit vene aktsendiga, kuid huvitav on asjaolu, et venekeelne *seksikas* jääb ainsusesse, kuigi sellele eelneb mitmuslik sõna (*kakiie*) ja järgneb mitmuslik sõna (*kingad*). Vene keele grammatika järgi peaks fraas olema *kakiie seksualnõe* (*kingad*).

(97) ŽF: *teine probleem veel et isegi ku mulle silma vaadates meeldiksid need ka aga Karmenil on õõ jala võlv on ästi kõrge ehk padjom*

(98) ŽF: *mu lemmikkingi talle kahjuks täna jalga panna ei saa (...) **kakiie seksualnõi kingad***

Venekeelseid väljendeid või pikemaid fraase on keelejuhi kõnes veel. Fraas *ну заяу nozodu* leiab keelejuhi kõnes kasutust siis, kui ta vaatab kotti, mille peal on hundi pilt. Seega arvatavasti meenub seoses pildiga keelejuhile lapsepõlveaegne multifilm.

(99) ŽF: *(.) **nu zajits pagadii** ((näitab kotti, mille peal on hundi pilt)) ((naer)) tavai proovime seda (...) mulle see ka isegi meeldib*

Näide nr 100 on stseenist, kus Fokin läheb kingakullerile ust avama ja küsib vene keeles, mida vaja on, mida sa tahad. Seda ütlust kuller ei kuule, sest uks on veel suletud. See on keelejuhile omane huumor, mida ta pehmendab naeruga, sest eesmärk ei ole olla ründav või kuri.

(100) ŽF: *((kingakuller koputab uksele, Fokin läheb kullerile ust avama)) **što naada** ((naer)) **što naada** ((avab ukse)) tegelt meie kingakuller on kohal*

Järgnevas näites (nr 101) on tegemist olukorraga, kus stilist valib muutujale riided välja, kuid saatekülaline ei ole neist eriti vaimustunud. Ta paneb need küll selga, kuid otseselt emotsioone välja ei näita. Seepeale ütleb keelejuht *noh (...) gavarii Maša*. *noh* viitab sellele, et keelejuht ei jaksa enam oodata ja soovib teada arvamust riiete kohta. *gavarii Maša* väljendab ühelt poolt sõnaga *gavarii* (eesti *k räägi*) otsesemalt käsku või palvet, et saatekülaline annaks tagasisidet, teisalt pöördub keelejuht muutuja poole hellitava hüüdnimega *Maša*, mis võib tuletuda seosest multifilmiga, kus tegelaseks on väike armas tüdruk Maša. Seega ühest küljest ootab stilist reaktsiooni, teisalt annab oma hinnangu, et neiu on nende riietega väga ilus.

(101) ŽF: *noh (...) **gavarii Maša** (...)*

Siinses situatsioonis (nr 102) kasutab stilist venekeelset olema verbi eitavat vormi (*нету*), mida võiks öelda ka eesti keeles (*ei ole*), aga lisaks venekeelsele sõnale on enne seda slängimõjuline või argikeelne sõna *papp*, mis tähendab raha. Seega siin on justkui ühendatud kaks erinevat koodi, argikeelsus ja vene keel.

(102) ŽF: *näet kui sin masu ajal pappi netu siis: õõ ostad selle*

Keelejuhi kõnetempo on kohati nii kiire, et on keeruline aru saada, mida ta ütleb. Selle näite puhul raskendas mõistmist võõrkeelse väljendi kasutus. Seetõttu tuli järgnevat väljendit küsida vene keelt emakeelena kõneleja käest. Stilist on saatnud muutuja riietuskabiini, tõmbab talle kardinat ette ja enne oma kuulsa väljendi „Võta paljaks!” ütlemist lausub vene keeles *палочка-выручалочка*. Selle võiks tõlkida võlukepikeseks. Konteksti arvestades võib arvata, et keelejuhi ütlus on mõeldud riietumiskabiini kardina kohta, mis on justkui võlukepike, et inimene läheb sisse ning tuleb uute riiete ja uue imidžiga sealt välja.

(103) ŽF: (...) ((*tõmbab ette riietumiskabiini kardina*)) *paalõshka võrutšaalotska võta paljaks* (...)

Keelejuhi suulises keelekasutuses esinevatest venekeelsetest väljenditest on teistest eristuv näide järgmine. Saatejuht küsib inglise keeles saatekülaliselt, kas ta on moekuninganna või glamuurne tüdruk. Saanud vastuse, et naine eelistab glamuuri, vastab keelejuht talle vene keeles *glamur dljadur*. See tähendab siin otsetõlkes *glamuur lollidele*, konteksti arvestades aga *võltsglamuur*. Fokin ütleb pärast fraasi *võta paljaks* olukorra pehmendamiseks *ja seda ma mõtlen tõsiselt*. Ütlus võib vihjata, et enne tegi ta nalja.

(104) ŽF: *kumb sa=led kas fässhõn kuiin või glämä gööl* ((*fashion queen, glamour girl*))

SK: *glämör* ((*glamour*))

ŽF: *glamuur vä*

SK: *jaa*

ŽF: *mina ütlen sulle vene keeles ühe sõna **glamur dljadur** aga võta paljaks (...) ja seda ma mõtlen tõsiselt (...)*

Pikem venekeelne fraas esineb stseenis, kus ollakse juuksuris ja Fokin mängib noormehest saatekülalise pikkade juustega. Stilist teeb talle kaks tüdruku patsi pähe ja

laulab peenikese häälega *nesnaaju nesnaaju ja buudu nesnaaju lalalalaa* (eesti *k ma ei tea ma ei tea (kas) ma hakkam ma ei tea*).

Mitmekeelse keelejuhi suulisest keelekasutusest ilmnes ka väljend *tšau=pakaa*. Anastassia Zabrodskaja on kirjutanud eestivene keelevariandist, kus mainib vene emakeelega üliõpilastele iseloomulikku keelekasutust „Tere! Здравствуйте!“. Ta lisab, et sellise variandiga pakutakse keelevaliku võimalust ja et sellist tervituskombinatsiooni võib kohata ka Ida-Eestis. Zabrodskaja viitab Suzanne Romaine’ile (2000), kes on toonitanud koodivahetuse neutraalse valiku funktsiooni, tuues näiteks Kanada ja selle kontorid, kus telefonile vastatakse „Bonjour, hello!“, et helistajal oleks võimalus valida keel ise. (Zabrodskaja 2006: 736, 744–745) Kuna analüüsitav keeleainestik pärineb saatest, mis on kokku lõigatud, ei ole võimalik vaadelda keelejuhi sarnaseid tervitusvormeleid. Küll aga sarnastub Fokini hüvastijätmine eelkirjeldatud keelekasutusega (näide nr 107). Nimelt on keelejuhil tavaks lausuda saate lõpus *tšau=pakaa*, mis on samuti ühendvorm kahest keelest, täpsemalt öeldes mitmest keelest, sest *tšau* on levima hakanud itaalia keelest ja seetõttu ei ole otseselt eestipärane sõna, kuid see on siiski eesti keeles omaks võetud ja laialdaselt kasutusel. *pakaa* on venepärane hüvastijätusõna. See võib olla keelejuhi idiolektile tavapärane omane joon, sest paaril korral on fraas kasutusel mitte saate lõpus, vaid teises situatsioonis (vt näide 105 ja 106), kus hüvastijätt ei ole suunatud inimesele, vaid juustele ja jalatsitele.

(105) ŽF: *kule aga ma=rvan tead et lõikame ära Meeri ja: et=ee ütleme nendele vanade-vanadele surnud juustele lihtsalt tšau=pakaa ja teeme sulle midagi ilusat teeme ilusa lõikuse ja*

(106) ŽF: *ma=rvan tal neid jalatseid on endal olemas (...) seega need jäävad mängust välja (...) tšau=pakaa (...)*

Kuid teisalt võib seda vaadata kui Fokini reklaami saatesse kutsumisel. Ta annab mõista, et saatesse on oodatud nii eestlased kui ka venelased. Näide nr 108 illustreerib saate lõppu, kus kaassaatejuht ütleb *tšau* ja Fokin lisab *pakaa*. See võib olla samuti just keelejuhi eraldi rõhutatav meeldetuletus venelastele, kellele võiks saatesse mineku lihtsustada saatejuhi vene keele oskus.

(107) ŽF: (...) ja armas televaataja *ennem* kui sa lähäd shoppama vaata oma kappi (...) ja kusjuures kui sina tead või sa tahad ise meile muutuma tulla sis täitke ankeet seal Delfi naistekas ja võid olla järgmine õnnelik

KL: *apsoluutselt jääge moodsaks*

ŽF: **tšau pakaaa**

(108) KL: väga ea töö (.) ja kui sinagi tahad tulla meie saatesse siis täida ankeet ...

ŽF: ja tuled meie saatesse ja usaldad end minu kättesse (.) sest tulem on seda väärt (.) jääge moodsaks

KL: **tšau:**

ŽF: **pakaa**

kakoi (1 kord) (vene k *какой* – missugune) küsisõna on kasutatav mitmetes funktsioonides. Üks võimalus on alustada täpsustusküsimust, aga see võib esineda ka hüüatustes (*missugune rõõm! какая радость!*) Keelejuhi kasutuses tähendab see fraas *no mis tööle, rügama!*, väljendades emotsiooni, et ta ei hakka ainult tööle, vaid vaeva nägema, mida nimetab rügamiseks.

(109) KL: ja kogu lugu (.) väga ea (.) tööle

ŽF: *kakoi tööle rügama ((naer))*

tavai (23 korda) (vene k *давай* – hästi, olgu, imperatiiv verbist *дать, давать*) – käsklus, ergutushüüd. Rogier Blokland (2009) on *tavai* kohta märkinud, et see on üks näide Nõukogude aja laenust Eesti kõnekeeles, millel leksikograafid ei ole lasknud eesti kirjakeelde kinnituda. Sõnal *tavai* on mitmeid tähendusi, seda kasutatakse millegi tegemisele ergutama, hoogustama, kuid samuti võib see tähendada *olgu, hästi, las käia, homseni, lähme* vmt. Näites nr 110 sobib tähenduseks *olgu, hästi*. Järgmises näitelauses on vaste määramine problemaatiline. Selle puhul võiks öelda, et *tavai* dubleerib *okei*-d (nr 111). Näites 112 on tegemist ergutushüüuga, kus stilist hoogustab juuksurit tal endal juukseid lõikama. Viimases näitelauses (nr 113) on samuti *tavai* tähendust keeruline selgitada. Seda oleks võimalik asendada sõnaga *nojah* või *okei*.

(110) ŽF: **tavai** lähme proovime selga

(111) ŽF: *okei tavai* hoia seda

(112) ŽF: **tavai=tavai** tee=tee päriselt

(113) ŽF: *kule=aga kudas võiks olla nimodi et se kamma on kõik sin nii roosa et peibeks kätte ära ei lähäks mis on su palanss /---/ et ma ei oleks selline nagu liiga kerglane et tavaï et ajudes puhub tuul nagu*

Keeleainestikku analüüsidest tekitab vene keele laenudest kõige rohkem küsimusi keelend *oba*². Kui teiste sõnade või fraaside puhul oli tähendus mõistetav, siis *oba* oli keerulisem ilming. Sõna *oba* kasutas keelejuht kolmel korral. Näites 114 on *oba* reaktsioon sellele, kui Fokin lükkab eest ära peeglit, mis läheb tal kogemata vastu kaamerat. Sellele reageerib saatejuht emotsionaalse hüüatusega. Näites 115 on *oba* reaktsioon saatekülalise, kes tuleb uue komplektiga riietuskabiinist välja, välimusele. Ka viimane esinemisjuhtum (nr 116) kajastab ootamatut sündmust – keelejuht lükkab rulale põrandal hoo sisse, see veereb aga millelegi vastu, mispeale ütleb Fokin *oba* ja suundub kiire liigutusega edasi riiete juurde. Probleemse keelendi tähenduse selgitasid ka keeleainestikust ilmnunud näited, et *oba* võib ilmestada nii positiivset kui ka negatiivset juhtumit.

(114) ŽF: *tule näita meile ennast (...) ((lükkab peeglit eest)) oba*

(115) ŽF: *((tõmbab riietuskabiini kardina eest, saatekülaline tuleb välja)) oba (.) lähme peegli ette*

(116) ŽF: *((hoiab rula käes)) rulaga sõitma prägult kahjuks minna ei saa ((lükkab rula mööda põrandat minema, see põrkub millelegi vastu)) (...) oba (...) võtan talle ühe teesärgi ja jällegi teesärgi*

Vene keele interjektsiooniga *oba* on sarnane ingliseõigulisele keelendile *ups* (vt täpsemalt *oops* lk 32).³

Vene keele mõju kohta saab mainida veel seda, et kohati on tajutav keelejuhi vene keele aktsent eestikeelsete sõnade hääldamisel (nt sõnad *meeldiv*, *üheskoos*, *palun*,

² Magistritöö autori pere- ja sõpruskonna keelekasutuse näitel on sõna kasutuses siis, kui juhtub midagi ootamatut või üllatavat. Sõna tähenduse ning päritolu kohta uurides selgitati sõna kasutust järgmiselt: see on üllatuse funktsiooni täitev hüüdsõna, *oba* ei ole korrektse vene keele osa, vaid pigem släng.

³ Keelejuht kasutab taolistes olukordades ka eestikeelseid interjektsioone, nt *oih* (neli esinemist) ning *oijah* (üks esinemine).

reanimeeri, kommenteerima). Peale selle on juhtumeid, kus keelejuht annab saatekülalisele venepärase hüüdnime (nt eelmainitud *Maša* või ka *Annuška*) (näited 117, 118). Venemõjulisust peegeldavad ka näited 119, 120 ja 121.

(117) ŽF: selline püss naine püss **Annuška** ((naer)) (...) sa=led Annuška ((naer)) sa **Annuška** (...) selline sharmantne ja stiilne **Annuška** (.)

(118) ŽF: **Annuška** anna viis ((high five)) ota aga

(119) ŽF: ((proovib mütsi pähe)) ma=len kõrvaltänava **Va:nja**

(120) ŽF: raami täna ned kulnud tal ära (...) need **Breežnevi** kulnud

(121) ŽF: vao mis=see moodne välismaa sõna **seleta mulle nõukogude inimesele**

3.1.1.3. Teiste keelte mõjutused

Siia alapeatükki on koondatud keeled, mis mõjutavad keelejuhi suulist keelekasutust vähem: soome, saksa, prantsuse ja hispaania keel.

Soome keele ilminguid esineb analüüsitud keeleainestikus viiel korral. Kahes esimeses näites esineb sõna *totta* (eesti k *tõsi*, *tõde*, *reaalne*, *tõeline*) fraasis *ei või olla totta*. Näites nr 123 esineb *totta* markeritud kujul, keelejuht hääldab seda silbiti, keelemängu jätkamiseks lisab eelnevaga riimuva sõna. Konteksti arvestades ei ole fraasil *pane kaevandusvärk lukku* arusaadavat tähendust.

(122) ŽF: ((naer)) teeb silmi nimodi suureks et **ei või olla totta** mida see blond mulle ajab onjo

(123) ŽF: niipalju ilu ühe päävaga (.) **ei=või=olla tot=ta** (...) pae- pane kaevandusvärk luk=ku

Adverbi *hüvä* (soome k *hyvä* – hea, hästi) kasutus võib, kuid ei pruugi olla tingitud sünonüümse variandi otsimisest. Eelnevalt on Fokin öelnud *hästi*, seejärel *jumala täitsa*, millele võib juurde mõelda *hästi* (*täitsa hästi*) ja peale seda otsustab ta kasutada soomekeelset sõna *hüvä*.

(124) ŽF: mõnus vä (...) no alustuseks sis on täitsa **üsti** (...) ku pisaraid ei ole sis on kõik **jumala täitsa**

SK: ei pisaraid veel ei ole

ŽF: **hüvä** (.) aga punane värv kud'as on muidu

Kaks viimast soomekeelse laenamise juhtu käsitlevad sõna *lebo*, mis on eesti kõnekeeles aktiivses kasutuses olev soome laentüvi. Sellest on eesti keeles kasutusel näiteks adjektiiv *lebo*, verb *lebotama* ja ka puhkekohta iseloomustav substantiiv *lebola*. Näide nr 125 esitab verbikasutuse, kus keelejuht ütleb, et poodi nad laisklema ei tulnud. Sellele järgnevas näites (nr 126) esineb *lebo* adjektiivi positsioonis, kontekstis võiks tähendada *lebo* laisklemist.

(125) ŽF: *tegelt me sia lebotama ei tulnud*

(126) ŽF: *kel natuke kiire (.) või natuke (...) lebo sis ma olen tänased kingad ültse tegelikult tellinud kingakaubamaja punkt e eest*

Saksa keelele osutav ilming on keelend, mida kasutatakse slängis. *üüber* (saksa *k über* > *üli-*) esineb superlatiivina ja on markeeritud: sõna on pikenenud, see on rõhuline. Sõna *üüber* kaldub positsioneeruma prefiksina ja asendama eesliidet *üli-*. Topeltmarkeering esineb näites 128, kus esinevad koos nii eesliide *üli-* kui ka võõrmõjuline *üüber-*.

(127) ŽF: *must värv on väga khuul (.) aga sis ma võtan sellise üüber=seksika kleidi sulle ka*

(128) ŽF: *väga selline naiselik ja samas (...) üli üüber trendikas*

(129) ŽF: *ja mu eesmärk täna ei olnudki teda nagu tuunida ümber mingiks üüber=tibiks vaid pigem oli*

Keelejuhi suulises keelekasutuses on märgata samuti **prantsuse keele** mõju. Seda illustreerib näide nr 130, kus sõna *super* kõlab keelejuhi öelduna prantsuspäraselt. Suulises keelekasutuses on levinud prantsuskeelne idioom *a'la*, mis tähendab *sama laadi kui, sama moodi kui* (näide nr 131). Kahel korral esines sõna *voilà*, siiski küll erinevate hääldusvariantidena (nr 132, 133 Sõna tuleb prantsuse keelest ja tähendab *siin see on, seal see on* vmt. Kõnekeeles kasutatakse väljendit pigem hüüatusena, mis väljendab positiivsust, sellega soovitakse saada millelegi tähelepanu või väljendatakse rahulolu teatud saavutuse üle.

(130) SK: *ma käin ä kõrge kontsaga*

ŽF: *zupör ((hääldab prantsuspäraselt)) se=on väga meeldiv kuulda*

(131) ŽF: *ja sis ta küsis ka juurde a=la mille järgi sa valid et näiteks s- teksased sobivad siia (...)*

(132) ŽF: *uolaa* (...) *tule*=aga välja (...) lähme peegli juurde (...) *lahe*=ju (...)

(133) ŽF: *lahe* (...) *voilaa* (...) tuleb Katrin välja et sa=led ka vel *väga* andekas naine *rohkem* ku andekas naine et kogu see interjäär sin on su: enda: (...) väljamõeldis

Vaatluse all olevas idiolektis ilmnenuid prantsuse keele mõjutused on ka igapäevakeeles levinud, kui soovitakse eneseväljendust kuidagi stiiliselt rõhutada. Tihti kasutatakse väljendit *à la*, mis võib esineda suulises keelekasutuses ka ilma otsese tähenduse ja vajaduseta, vaid kõne täitevahendina.

Analüüsitava materjalis esineb keelejuhi lausung, millele on mõju avaldanud **rootsi keele** hääldus. Lausung on eestikeelne, kuid silpide venitamine ja teadlik markeering sarnaneb rootsipärasele hääldusele.

(134) ŽF: *Lii*=*si* (.) ma *lõikasin* täna *ommikul* oma *pat*=*si* *maa*=*ha* /---/ no mul ei *olnud* *pat*=*si*=*kum*=*mi* ((rootsipärane hääldus))

Keelejuhi suulises keelekasutuses on esindatud ka seitsmes keel – **hispaania** (vt näide nr 135). „Hasta la vista, baby” on fraas, mida kasutati 1980ndatel paaris populaarses muusikapalas. Laiemasse kasutusse üle maailma levis väljend filmi „Terminaator 2” kaudu (peaaosas Arnold Schwarzenegger). Põhifraas ise on hispaaniakeelne ja tähendab tõlkes „Nägemiseni!”. Sellega koos kasutatakse inglise substantiivi *baby*. Saatejuhi *h* mittehääldamine võib olla tingitud teadlikkusest, et hispaania keeles *h*-d ei hääldata. Keelejuhi lausungist on aru saada, et temal seostub see fraas eelmainitud filmiga, sest ta võrdleb saatekülalist filmi peategelase Terminaatoriga.

(135) ŽF: *nii* tavai proovi ette ((proovivad päikesepillide)) (...) vaatame kas *oled* püss naine nendega (...) *dsiisõs* sa=led nagu *Terminaator* (...) *asta*=*la*=*vista* *beibi* (...) *mis*=sa=arvad nendest

Idiolekti analüüsist ilmnenuid teise keele kasutusjuhud näitasid, et keelejuht on võimeline vastavalt vajadusele ja olukorrale leidma atraktiivseid keelendeid, mis muudaksid tema keelekasutuse mitmekülgsemaks ja tähendusrikkamaks. Üleminekud teisele keelele võivad ilmned põhjusel, kui Fokin ei leia eesti keeles sobivat sõna, mistõttu tarvitab võõrkeelset keelendit (nt *fresh*). Keelejuhi suulises keelekasutuses on palju moevaldkonna sõnavara (nr *basic*, *grunge*), kuid teisalt on tema keeles palju

sellist, mida tarvitavad eestlased suulises kõnes ka üldiselt (nt *sorri*, *tavai*). Samuti tuleb mainida, et keelejuht on võõrkeelsete keelendite kasutamisel leidlik, ta põimib keeli, mis näitab tema head keeletunnetust ja taju (nt *kakiie seksualnõi kingad*). Siia lisandub Fokinile omane sõnadele uute tähenduste andmine, s.t nende kasutamine ebatavalistes kontekstides (nt *takeaway-juuksed*, *Balunka tukk*). Kindlasti eriline leid keeleainestikust on venekeelne interjektsioon *oba*, mis sarnaneb ingliskeelse *ups*-i ja eestikeelse *oih*-ga.

3.1.2. Suhtlussõna *okei*

okei on Ameerika Ühendriikidest alguse saanud sõna (ingl k *okay*, *OK*), mis on levinud üle maailma. Sõna tekkimise kohta on mitmeid versioone, kuid algseks tähenduseks peetakse siiski väljendit „*all correct*” (e k *kõik on korras*), mille valesst hääldamisest „*oll korrekt*” tekkis lühend OK. (Metcalf 2011: 1, 171)

Inglise keeles sõltub iseseisva sõna *okay* tõlgendus olulisel määral kontekstist: keelend võib esineda diskursuspartikli, vastuse esilekutsuja ja vastusena. (Biber jt 1999: 1043). Täpsemad *okei* esinemisvõimalused inglise keeles on esitatud väljaandes „English Grammar Today”. *okei* võib esineda suhtluspartiklina, kui väljendatakse arusaamist, aktsepteerimist või kellegi öelduga nõustumist, samuti siis, kui soovitakse vahetada teemat või lõpetada vestlus (nt instruksioonide jagamisel). Suhtluspartiklina võib *okei* samuti kontrollida arusaamist, sellisel juhul paigutatakse *okei* lausungi lõppu. Adjektiivina väljendab *okei* emotsiooni, kui kõik on korras või siis olukorda, kus situatsioon või väide ei ole hea ega halb, vaid rahuldav, keskpärane. Adverbina võib *okei* esineda tähenduses „hästi”, kuid seda mitteametlikus keelekasutuses (ingl k *all right*). (Carter jt 2011) *okei* võib esineda veel verbi funktsioonis (ee *heaks kiitma*) või hüüdsõnana (Metcalf 2011: 11).

Ka eesti suulises keelekasutuses kasutatakse konventsionaliseerunud inglise päritolu sõna *okei* rohkesti (ingl *okay*, *OK*). Õigekeelsussõnaraamat (ÕS 2013: 617) viitab, et sõna on argikeelne ja tähenduseks märgib *hästi*, *olgu*, *korras*. *okei* on esitatud kui eesti keeles kasutatav keelend juba Aino Jõgi 1971. aastal kaitstud kandidaaditöös, kus on *okei* seletuseks „hea küll, korras, nõus” (Jõgi 2014: 113). Võib arvata, et neljakümne

aasta jooksul on sõna *okei* kasutus eesti keelekasutuses intensiivistunud ja arvatavasti saanud juurde ka tähendusi.

Keelejuhi kõnes esines keelendit *okei* 113 korral. Kõige tavalisem funktsioon on suhtluspartneri öeldu aktsepteerimine, selle teadmiseks võtmine (nr 126).

- (136) ŽF: *aga ütles oma ütles oma saladus miks=sa=i ole juuksurisse jõudnud kas=seal*
Tamsalu kandis ikka jälle ka juuksurit ei ole vä
SK: *tähdab seal on juuksurit aga (...) pole jõudnud lihtsalt*
ŽF: *pole jõudnud okei*

Aktsepteerimise funktsiooniga võib kaasas käia ka keelejuhi järelduse tegemine, eelneva kokkuvõtmine (näide nr 137) või ka täiendava küsimuse esitamine (näide nr 138).

- (137) JK: *ja kindlasti seespidine ütleme selline režiim et juua palju vett jaa süüa sis*
selliseid noh
ŽF: *aluselisi toite*
JK: *aluselisi toite jah*
ŽF: *okei sööge mandleid inimesed*
- (138) MU: *minul on nimodi et ma tulen poodi olen pool tundi poes ja sis ma läen selg ees*
tagasi sest kõik virrvarr on
ŽF: *okei aga tavaliselt õ kas=sa leiad ültse midagi vajalikku*

okei kui mitmekülgne sõnavorm keelekasutuses võib anda suhtluspartnerile märku tema kuulamisest. Sellisel juhul moodustab *okei* ühesõnalise lausungi ja jääb vestluspartneri lausungite vahele:

- (139) KÜ: *jaa jaa tikandid ja ütleme et sellist õõ (...) kõikvõimalikku atraktsiooni on naiste*
ŽF: *okei*
KÜ: *riietel nagu rohkem*

Keeleainestiku analüüsist ilmneb, et idiolektis võib *okei* esineda adjektiivi funktsioonis. Näites nr 140 esinev *okei* ei ole ühildunud substantiiviga. Selles näites uurib stilist, kas saatekülalise juuste olukorda. Oma arvamuse esitab ta küsimusena. *okei* väljendab lauses hinnangut juuste olukorra kohta (*okei* – rahuldav, ei hea ega halb). Teises näites vastab stilist saatekülalisele, kes arvab, et püksid võivad talle suured olla. Selle asemel, et öelda *need on sobivad, parajad*, kasutab keelejuht sõna *okei*, ühildades selle eesti keele morfoloogiaga.

(140) ŽF: kule aga.: otsad on ju on **okei** vä

(141) SK: aga ned on äkki suured äkki (...) aga äkki ei ole ka

ŽF: ma=rvan et ned on just **okeid**

Keeleainestikust ilmnes dubleeritud *okei* kasutamine, mis esineb kõikidest *okei*-kasutustest ühel korral seitsmest (15%). Kogemuse põhjal võib magistritöö autor öelda, et selline keelekasutusjoon on ka laiemalt ühiskonnas tarvitusel. Eelkõige on dubleeritud *okeil* leevendav või teema tõsisemaks muutmise funktsioon. Keelejuht kasutab dubleerimist siis, kui ta teeb nalja ja soovib pöörduda tõsisema teema juurde tagasi (vt nr 142, 143). *okei* topeltkasutus võib esineda vooru lõpus üksinda, kuid tihti lisab keelejuht sinna selgitava fraasi, millega justkui vabandab oma käitumist (vt näide 144).

(142) ŽF: no vaata on ju ilus trikoo ((naer)) millega suvel suvel Eesti inimesi rannas ehmatada ((naer)) **okei=okei** hullused hullusteks

(143) ŽF: mis su suurus oligi ((otsib noormehele kleite)) ((naer)) **okei=okei** mu huumorisoon on selline nagu ta on onjo

(144) ŽF: teb nägu ümaramaks jah et=et täiskuu aeg on kahjuks ammu möödas või sis kui ta on sis on aint üks kord kuus onjo ((naer)) **okei=okei** aga tegelikult **okei** ma=i ole ni paha ausõna

okei topeltkasutust võidakse kasutada ka juhul, kui keegi saab peale pikka arutlust millestki aru (vt näide nr 145), tõsistumisega selle näite puhul tegemist ei ole. Siinne *okei* topeltkasutus võib olla märk teema vahetuse või lõpetamise soovist, sest ülejärgmises voorus teeb keelejuht eelnevast kokkuvõtte, mille juhatab sisse *okei*-ga. Eelnev teemalõpetuse katse ei õnnestunud, kuna jumestuskunstnik jätkas rääkimist.

(145) ŽF: nii aga se=n päris keeruline sest ma pean vel mingi huult millegagi katma ja et et oma punane ei paistaks välja vä

JK: jah et jääks heledam jaah

ŽF: aa **okei okei**

JK: ühesõnaga ta püsib kauem peal ...

ŽF: **okei** aga täna õhtul igaljuhul me huulepuna tegema ei hakka ja proovime ikkagi et see tulemus oleks selline: selline pluss kakskümend ilmselt ja teeme selle lõppviimistluse ära ja sis varsti juba nääd iseennast peeglist

Teema vahetust või uue tegevuse sissejuhatust võib tähistada ka ühekordne *okei* (vt näited 146, 147).

(146) ŽF: *väga ilus (...) ee silm=silm=nin=suu ((naer)) okei ja nüüd tuleb üllatus välja uue soenguga tadaa*

(147) ŽF: *vaa (...) se=on küll püss kingi siin (...) kui minul oleks täna võimalik valida (...) endale üks paar kingi sis oleks kahtlemata nee- okei aga mis me ikka minust räägime (...) me peame täna valima ju kingad meie muutujale (...)*

Keelejuhi suulises keelekasutuses ei esinenud okei teisi võimalikke hääldusvariante (okk, oo kaa, oo koo), kuid neljal korral hääldub okei lihtsustatud variandi ogei-na (vt näited 148, 149). Selle võib tingida kiire kõne või mõtte kiirem edasiliikumine, mistõttu hääldub okei pehmemalt, nõrgema klusiiliga.

(148) ŽF: *lendame ära mesipuu poole uuuu ogei tegelikult on see point et ee sul on vist oma mingi selline lokk on ka sees onjo-ju*

(149) ŽF: *meil on olmeprobleemid ((naer)) (...) se=i tule ((naer)) päriselt tal ei=ole ((saabas ei tule jalast))*

SK: *see liigub*

ŽF: *ogei siin me teeme väikse pausi proovime ära selle võtta*

okei võib väljendada emotsiooni, mis väljendub sõna häälduslikus muutuses. Siinses näites teeb juuksur stilistile nalja, et ta ei taha saatekülalise habet maha ajada, mille peale väljendab stilist üllatust või jahmumist, esialgu ei oskagi ta midagi öelda, mistõttu kõigepealt sõna okei väljendus takerdub ja seejärel hääldub see pikendatult. Sõna pikendamise võib tingida samaaegne mõtlikkus: suhtleja küll esitab vastuse, kuid see lükkab sisulist vastamist edasi ja keelejuht saab endale mõtlemiseks aega juurde.

(150) JU: *me tegime kokkuleppe et nagu habe et ma nagu lissalt õrnalt piiran seda*

ŽF: *o ((naerab)) (...) ookei*

Suhtlussõna okei võib esineda ka adverbi funktsioonis. Näites 151 on tõlgendus mitmeti mõistetav, okei võib olla adverb (*sis on nagu hästi*) või ka adjektiiv (*sis on nagu hea, normaalne*). Seega võib öelda, et okei on universaalne sõnavorm, mis võib kanda endas ühel ajal mitut tõlgendusvõimalust.

(151) SK: *natukene pikad võipolla on et*

ŽF: *kule aga ei ole tegelikult sest=et kui sa ketsiga kannad aga kui sa paned nagu talvel saapa või sellega sis on nagu okei et {-} ku sa istud sis nagu: pikkus nagu vähaneb ka automaatselt*

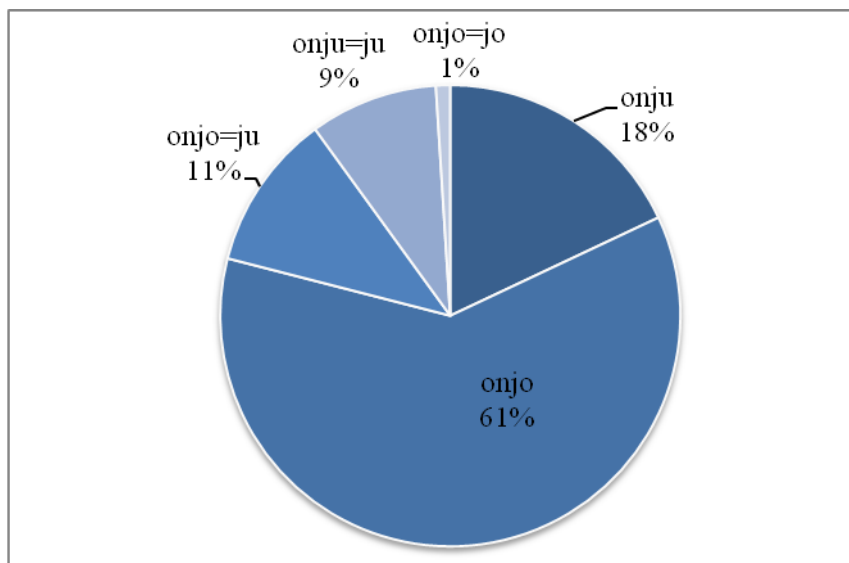
Analüüsi põhjal saab öelda, et *okei* on idiolektis esindatud mitmete tähendustega: nõustumise, aktsepteerimise väljendajana, teema vahetuse markerina ja adjektiivina. Keelejuhi suulises keelekasutuses ei leidunud vasteid kõigile inglise keeles esinevatele *okei* funktsioonidele. Arvatavasti ei ole praegu eesti keele suulises kõnes kasutusel kõiki samaväärseid kasutusfunktsioone (nt inglise keeles võib *okei* esineda ka verbina tähenduses *heaks kiitma, kinnitama* – *Have the committee OK'd your proposal?*). Märkimisväärne leid idiolektis on *okei* dubleerimine (*okei=okei*), mis illustreerib peamiselt tõsisust või leebumist ehk naljatlemiselt tõsisema teema juurde naasmist.

3.1.3. Partikkel *onju*

Suulises keeles esineb keelendeid, mis kirjalikule keelele omased ei ole. Kirjaliku keele all mõeldakse siin kirjutatud keele varianti, mille aluseks on normeeritud kirjakeel. Üheks suulisele keelele omaseks keelejoonte rühmaks on partiklid. Siinses töös on täpsema vaatluse all partiklid *onju* ja *vä* (vt ptk 3.1.4).

Leelo Keevallik (2005: 630) ütleb oma telefonikõnede analüüsi põhjal, et *onju* on valdavalt informaalse stiili partikkel. Samuti on *onju* suulises kõnes üks kõige sagedamini esinev liitpartikkel (Hennoste 2000b: 1350). *onju* viitab küsimisele, kuid võib osutada ka kinnituse otsimisele või ebalemisele (Hennoste 2000d: 1797). Ka Keevalliku hinnangul peamiselt voo- või vooühitusüksuse lõpus paiknev partikkel *onju* taotleb suhtluspartnerilt nõustumist, sama arvamuse või üksmeele heakskiitu, kuid lisab siiski, et alati ei taotle *onju* kaasvestlejalt kohe reaktsiooni, tagasisidet või vastust, sest kõneleja jätkab oma jutuga ise ja vastamiseks aega ei jäta. Sellisel juhul võib partikkel *onju* eeldada automaatset nõustumist. Partiklit *onju* võib pidada suhtluse läheduse suurendajaks, võib-olla ka informaalse ja intiimse stiili markeriks, mis on abiks suulise suhtluse rütmilisel liigendamisel. *onju* on enamasti intonatsiooniliselt seoses talle eelneva süntaktilise üksusega, kuid pole välistatud partikli omaette voojätjkuna esinemine. (Keevallik 2005: 630–631)

Keelejuhi suulises keelekasutuses esineb partiklit *onju* ja selle variaableid 126 korral (vt joonis 1).

Joonis 1. Partikkel *onju* ja selle variaablite jagunemine

Kõige rohkem esines keeleainestikus variaablit *onjo* (77 – 61%), sellele järgnes *onju* (23 – 18%). Keelejuhi suulisest keelekasutusest ilmneseid tähelepanuväärsed liitvormid, kus juba liitunud keelendile *onju* või *onjo* lisandus juurde *ju* või *jo* – *onju=ju* (11 – 9%), *onjo=ju* (14 – 11%), *onjo=jo* (1 – 1%). Seevastu samalaadset partiklit *eksju* (või *eks*) keeleainestikus ei leidunud. Kahel korral esines sõna *eks* nentimist, arvamust väljendavana. Kuigi variaabel *onju* on juba ühendunud sõnadest *on* ja *ju*, siis võib keelekasutajatel teadmine nende eraldi tähendustest taanduda, mistõttu muutub partikkel kinnistunud keelendiks ja seetõttu hakatakse sellele omakorda lõppe juurde liitma.

Leelo Keevalliku analüüsitud korpuses järgnes partiklile kohene reaktsioon vähem kui pooltel juhtudel (Keevallik 2005: 631). Ka siinne analüüs näitab sarnast tendentsi – keelejuht ootab vastust 31 *onju*-variaabli kasutuse korral (127-st) (vt näide 152). Ülejäänud kordadel jääb partikkel keelejuhi edasise jutu sisse, seetõttu ei ole suhtluspartneril võimalust vastata, või teeb ta seda mitteverbaalselt (nt noogutab). Kohati toimub vestlus justkui televaatajaga (nr 153), seejuures aitab partiklikasutus juttu liigendada.

(152) ŽF: *aga lähme viskame selga onju*

MU: *jah*

(153) ŽF: siis=õ: valin siia juurde tegelikult et ta=i muutuks selliseks mammilikuks **on:jo** ee
valin talle juurde ka sellised suht (...) kõrge ee ja kitsa pihaosaga: teksapüksid

Keelejuhi suulises keelekasutuses esinevaid *onju=ju* variaableid on kokku 26 ehk viiendik kõigist *onju*-variantidest. Seejuures on huvipakkuv asjaolu, et nende puhul kolmel juhul viiest (16 ehk 62%) ootab keelejuht kindlasti vastust, seega liitvariaabel on selgemini seotud kõneleja reaktsiooni ootamisega (näiteks nr 154 ja 155). Märkimist väärib see, et eesti keele suulise kõne korpusel selliseid *onju*-variaableid ei esinenud, mistõttu võib pidada seda keelejoont just analüüsitava idiolektile omaseks.

(154) ŽF: sin mul jälle üks ekstreemjuhus naine kes on kasvand natukene võssa ((naer)) (...)
aga pole ullu saame akkama **onju=ju**
JU: muidugi

(155) ŽF: ma võin teha **onju=ju** ((tahab juukseid lõigata))
JU: ja=jaa
ŽF: ses=se=n=gu se=n ju fileer **onjo=ju**
JU: jaa (...) sellega ei juhtu midagi

Teistest erinev on näide nr 156, kus keelejuht ootab vastust või reaktsiooni ja kui ta pole seda lühema pausi jooksul saanud, esitab konkreetsema küsimuse. Sellele on saatekülaline sunnitud vastama, kuid ta ei avalda oma arvamust, vaid pakub välja, et ta võib riideid proovida. Nii lükkab saatekülaline vastamisega edasi.

(156) ŽF: et=ee ma=rvan m=prooviksin sulle midagi sellist (.) ja=sis siia valin näiteks
mingid ehted lissalt juurde **onjo=ju** (...) või mis=sa arvad
SK: proovime

Analüüsist ilmnenu partikli *onju* liitvariaablid (nt *onju=ju*) tunduvad olevat sarnased küsijätkule *eksju*. Partikkel *onju* on juba liitunud variant *on+ju* nagu ka *eks+ju*, kuid keelejuhi suulise keelekasutuse põhjal võib arvata, et *onju* on juba kinnistunud ja tundub samalaadne kui *eks*, seetõttu lisab keelejuht *onju*-le veel silbi *ju*. Märkimisväärne tulemus oli see, et liitvariandid esinesid valdavalt siis, kui keelejuht ootas oma küsimusele, arvamusele vastust.

3.1.4. Partikkel *vä*

Eesti keele suulises kõnes kasutatakse üldküsilausete lõpus nii partiklit *või* kui ka partiklit *vä*, kuid intensiivses kasutuses on sidendist *või* grammatikaliseerunud *vä* (Lippus 2003: 6; Lindström 2001: 102). Tiit Hennoste (2000b: 1350; 2000c: 1560) järgi on *vä* häälduslikult eripärane sõna, mis on lihtsustunud ehk diftongi asemele on tulnud vokaal (*või* > *vä*). Selline keelenähtus on kasutusel ka teistes keeltes (nt läti, rootsi), seetõttu ei saa *vä*-d pidada ainult eesti keelele omaseks (Lindström 2001: 113).

Partiklit *vä* on eesti keeles analüüsinud Liina Lindström (2001), kes on esitanud peamised *või*- ja *vä*-küsimuste tüübid: jah/ei vastust ootav, teema jätkaja, teise algatatud parandused, ettepaneku tegemine. Võrdluses teiste *või* funktsioonidega on *vä* ainult küsipartikkel, kuid võib siiski esineda ka suhtluspartiklina jaatavates väidetes. Sellisel juhul väljendab lause lõpus paiknev *vä* ebakindlust ja oletuslikkust. (Lindström 2001: 102–106)

Pärtel Lippus (2003) leidis oma bakalaureusetöös, et *või/vä* konstruktsiooni kasutavad rohkem noored ja redutseerunud *vä*-partikli kasutus paistab sagenevat. Samuti järelalus tema analüüsist, et *vä*-küsimused on sagedasemad seltskondlikus suhtluses, ametlikus suhtluses ei ole need nii levinud. (Lippus 2003: 50)

Keeleainestiku analüüsi põhjal saab öelda, et vaatlusalusele idiolektil on *vä*-partikli kasutus omane: keelejuhi suulises keelekasutuses esines küsilausete lõpus 216 *või* ja *vä* kasutust, millest 211 olid *vä*-d ja 5 *või*-küsipartiklid. *või*-küsipartiklite määramine on kohati problemaatiline, sest mõningates lausungites võib *või* esineda ka sidendina. Seetõttu on *või*-küsipartikliteks loetud need, mille puhul kahtlust ei teki.

Näites 157 lausungi lõpus olev *või* on kindlasti küsipartikkel. Sellest eespool olev *või* võib olla samuti partiklikasutus, kuid seda saab tõlgendada ka kui sidendit. Pole selge, kas stilisti jaoks on vabaajaseelik ja hipikas (hipistiilile iseloomulik seelik) samad *või* erinevad riietusesemed. Seetõttu jääb tõlgendamise küsimuseks, kas *või* esineb sidendi või küsipartiklina. Kui seelikud on samaväärsed, siis on tegemist kahe küsimusega, kus

teine täiendab esimest. Juhul, kui stilist peab neid erinevateks seelikuvariantideks, on tegemist sidendiga.

- (157) ŽF: *ja seelikuid kannad ka ikkagi jah (...) aga seiseid nagu vaba=aja seelikuid **või** seiseid hipikaid rohkem **või***
SK: *lühikesi*

Keelejuhi suulist keelekasutust iseloomustavad parandusalgatused. Ta kasutab neid selleks, et üle küsida, saada kinnitust saatekülalise öeldule, kuid alati ei soovi ta vastust või ei oota seda, vaid konstateerib öeldut *vä*-ga ja jätkab juttu (vt näide 158). Samas võib parandusalgatus täita oma põhilist funktsiooni, ehk küsida kuuldu üle, et siis kas sellele saada kinnitus või parandus (vt näide 159). Parandusalgatus võib väljendada samuti keelejuhi ebakindlust või mittenõustumist, mistõttu lükkab *vä*-kasutus vastamiskohustust edasi. Esitatud näites (nr 160) ei taha keelejuht nõustuda juuksuriga, kes soovib saatekülalise juuksed ära lõigata.

- (158) ŽF: *ma=rvan täitsa lahe on nagu või ma=i=tea vaata peeglist*
SK: *täitsa nigu mõnus*
ŽF: *mõnus **vä** (...) no alustuseks sis on täitsa ästi*
- (159) ŽF: *kui tihti sa poodi satud muidu*
SK: *ei satu ültse*
ŽF: *ei satu **vä***
SK: *kuus korra võibolla*
ŽF: *elus korra **vä***
SK: *kuus korra ((naer))*
- (160) JU: *võtame ära need juuksed*
ŽF: *võtame ära **vä***
JU: *jah sest=et e*

vä abil moodustab keelejuht ka üldisi *jah/ei* küsimusi, millele ootab vastust. Sellise küsimusega tutvustatakse näiteks uut teemat. Kuulaja mõistab seda kui küsimust ja vastab sellele. Esimese näite puhul soovib stilist teada saada, kas saatekülaline kannab üldse seelikuid ja kleite, selle teema juhatab keelejuht sisse üldisema küsimusega ja uurib, kas saatekülalisel üldse kleite on (vt näide 161). Näites nr 162 läheb stilist jalatsikauplusesse, kus küsib suurt kotti, et saates osalevatele inimestele kingad kaasa võtta. Teenindaja vastab sellele omakorda küsimusega.

(161) ŽF: (...) *kas sul paar kleiti kodus ikka on vä*

SK: *ei:*

(162) ŽF: *kule kas teil suurt kotti on vä*

TE: *ee kui suurt*

Siinses näites on tegemist *vä* abil teema jätkamisega pikemas dialoogis (vt näide nr 163). Kõigepealt esitab keelejuht *vä*-küsimuse, millele ootab jah või ei vastust. Seejärel soovib ta saatekülalise tööriietuse kohta rohkem teada saada ja jätkab küsimist kasutades partiklit *vä*. Viimasena teeb keelejuht oma järelduse, kuid lisab siiski kinnituse saamiseks lausungi lõppu partikli *jah*.

(163) ŽF: *kule aga tavaliselt kudas=sa konverentsidel lähäd lähäd sis jälle oma ilusa kapuutsi ja tressikaga vä (...) üle pea tõmmatavaga*

SK: *üldjuhul ikka*

ŽF: *aga kas teised on ka seal tressikates vä või on teised ikka viisakamalt*

SK: *teised on ikka viisakamalt*

ŽF: *a=kas=seal ei ole mingi tresskõudi ((dresscode)) kirjas et nüüd sa pead nagu selline välja nägema vä*

SK: *ee üldjuhul ei ole ikka*

ŽF: *a lissalt pead nagu ajud kaasa võtma ja kaasa rääkima asjades jah*

Lindströmi (2001: 106) liigituse järgi võib *vä*-partikkel esineda ettepanekuna, mis on vormistatud kui küsimus (vt näited 164 ja 165). Selline *vä*-kasutus peaks ootama kuulaja reaktsiooni, kuid tihti räägib keelejuht kiiresti edasi, seega saatekülaline ei jõua alati kohe reageerida.

(164) ŽF: *tahad ma ütlen sulle ühe saladuse veel vä miks tal näonahk nagu nii hea on*

JK: *noo*

(165) ŽF: *kule aga ma=i tea prooviks mütsi sulle ka vä*

Suhtluspartiklina esinev *vä* väljendab ebakindlust või oletuslikkust. Näites nr 166 esitab keelejuht justkui kindlameelse väite, rõhutades teadmist adverbi *ju*-ga, kuid ilmselt hakkab ta öeldus kahtlema ja muudab oma väite küsimuseks. Teise näite puhul (nr 167) soovib keelejuht kuidagi saatekülalise tukka iseloomustada ja otsib selleks sobivat sõna. *vä*-kasutus ei ole mõeldud küsimiseks, keelejuht jõuab ise vastuseni, kuid ta jätab lausesse oletuslikkuse.

(166) ŽF: *sa=led ju meil teises nooruses vist vä*

(167) ŽF: *sa=led vaata mis koer see on puudlid vist vä koguaeg mida- midagi ei näe nagu*

Partikkel *vä* on idiolektiline oluline küsimuse moodustamiseks kasutatav keelend. Seevastu partikli *või* esinemine on marginaalne. Keelejuht tarvitab partiklit *vä* alateadlikult, sest markeeritud kasutuskordi ei esinenud. Alateadlikule partiklikasutusele aitab kaasa keelejuhi vanus, tegemist on nooremapoolse inimesega – nooremate inimeste keelekasutuses on partikkel *vä* tavapärasem keelend.

3.1.5. Adverbide lühenemine

Kõnekeelele on iseloomulik sõnade lühenemine, häälikute või silpide lühenemine või kadu. Adverbid *tegelikult*, *suhteliselt* ja *ainult* võivad suulises keeles lüheneda. Keeleainestikust ilmnes, et *tegelikult* ja selle variaableid esineb keelejuhi suulises keeles 351 (vt tabel 1). Valdav on kirjakeelse variandi *tegelikult* kasutus, kuid ka variaabel *tegelt* esineb üle kolmandiku juhtudest. Keelejuhi kõnest ilmneseid ka variaablid *tegeligt* ja *te'elt*, mille töö autor mitmeid kordi üle kuulas, et veenduda nende esinemuses.

Tabel 1. Adverbi *tegelikult* ja selle variantide varieerumine keeleainestikus

Variaabel	<i>tegelikult</i>	<i>tegelt</i>	<i>tegeligt</i>	<i>te'elt</i>	Kokku
Absoluutväärtus	220	124	6	1	351
Protsent	63	35	2	0	100

Variaabel *tegeligt* (vt näide 168) illustreerib juhtumit, kui kiire kõnetempo korral häälikud nõrgenevad ja kaovad.

(168) ŽF: *sest iga naine tahab olla tegeligt isuäratav (...)*

Eriline näide on variaabel *te'elt*, mis peegeldab häälikute kadu tulemusena, kus sõna oluliselt lüheneb (vt näide 169). Ilmselt on lühenenud vormi keskelt häälik kadunud hääldusmugavuse või väljahäälduse takerdumise tulemusena.

(169) ŽF: *sin on te'elt see=et=ee ma võtan sulle kaks värvi praegult sit*

Analüüsitava keeleainestikus ei ilmnenu adverb *tegelikult* variaablite vahel tähenduserinevusi. Häälduserinevused võivad olla tingitud sõnade rõhutamistest, kuid ei

saa öelda, et kui variaabel *tegelikult* on lauses rõhuline, siis ta esineb kirjakeelsel kujul – samamoodi võib olla rõhutatud variaabel *tegelt*.

Adverbi *suhteliselt* ja selle variaablit *suht* esineb keeleainestikus 58 (vt tabel 2). Ilmneb, et valdav on lühenenud variaabel *suht* (95%), sõnavormi *suhteliselt* esindatus on marginaalne (5%).

Tabel 2. Adverbi *suhteliselt* ja selle variantide varieerumine keeleainestikus

Variaabel	<i>suhteliselt</i>	<i>suht</i>	Kokku
Absoluutväärtus	3	55	58
Protsent	5	95	100

Tiina Paet on kirjutanud sõnade *suht* ja *suhtkoht* levimisest eesti keeles. Sõna *suhtkoht* keelejuhi suulises keelekasutuses ei esinenud. Paet mainib, et need sõnad ei levi ainult kõnekeeles, vaid neid võetakse üle ka kirjakeelde, mida tõendab nende trükimeedias kasutamine (Paet 2004: 58). „Eesti slängi sõnaraamatus” (Kaplinski, Vainola 2003) on sõna *suht* seletuseks *suhteliselt*, selle päritoluna on kirjas soome keel, lisaks on märgitud, et laiemalt tuli see sõna eesti keeles kasutusele 1990. või varasematel aastatel. 2004. aasta artiklis kirjutab Paet, et eelmainitud sõnadest on saanud parasiitsõnad ja et neid peaks vähemasti kirjakeeles võimaluse korral vältima. (Paet 2004: 58–59)

Keelejuhi suulises keelekasutuses esinev *suht* on võimalik asendada selle pikema variaabliga *suhteliselt* (vt näited nr 170, 171). Võib öelda, et üldiselt on sõna *suht* ees või järel rõhuline sõna, mistõttu esineb variaabel *suht* üldiselt rõhutus positsioonis. Näide 171 viitab, et ei ole välistatud keelendi *suht* esinemine rõhulisena.

(170) ŽF: *ma vahepeal tundsin et ma=len suht pikk inimene ((naer)) aga nüüd mul on tunne ma=len mingi: pikuke*

(171) ŽF: *mmh nagu: peale vaadates tundub et tal on endal tegelt selline suht õ suht hea nahk tegelikult*

Sõna *suhteliselt* esines keeleainestikus kolmel korral, kuid jääb ebaselgeks, miks üksikutel kordadel kasutab Fokin pikka varianti (vt näited 172, 173, 174). Kahe esimese näite puhul on kõnetempo suhteliselt rahulik, kuid kolmandas sõnakasutuse näites oleks ootuspärane sõna *suhteliselt* lühenemine või järsk katkemine, et oleks võimalik

kiiremini hüüatada *appi*, kuid hoolimata kiirest kõnetempost hääldub adverbi pikk variant. Kahel juhul on sõna *suhteliselt* rõhutatud (nr 172, 173).

(172) ŽF: meie tänane muutuja Nella tal on suhteliselt selline lai jalg (.)

(173) ŽF: ku meie tänane mu- tänane muutuja päeva alguses oli suhteliselt selline: (.)
magus naine (...) sis ootan huviga mis temast (.) hakkab saama

(174) ŽF: meie tänane muutuja Älli on väga suhteliselt appi ((jumestaja proovib Fokini näole määrada jumestuskreemi)) (.) ee mugav naine onjo jaa siis õõ ta=i viitsi ennast meikida (.)

Kui sõna *suhteliselt* ees domineeris selle variaabli *suht* kasutus, siis adverbi *ainult* analüüs näitab, et selle sõna puhul on lühenenud variandi *aint* kasutus marginaalne (vt tabel 3).

Tabel 3. Adverbi *ainult* ja selle variaabli varieerumine keeleainestikus

Variaabel	<i>ainult</i>	<i>aint</i>	Kokku
Absoluutväärtus	20	2	22
Protsent	91	9	100

Variaabli *aint* kasutusele ei ole selget põhjendust. Esimese näitelause puhul (nr 175) on kõnetempo kiire, kuid see ei põhjenda lühenenud sõnakasutust. Kumbi esinenud *aint* ei ole rõhutatud. Variaabel *ainult* võib rõhulisena esineda küll, kuid rõhulisus ei ole valdav. Teine *aint*-kasutus (nr 176) ilmneb lausungis, mis väljendab keelejuhi pettumust ja mõtlikkust, sest saatekülaline ei ole riietuskomplektist vaimustuses ja mainib, et nõustuks ainult pluusiga, kui üldse.

(175) ŽF: teb nägu ümaramaks jah et=et täiskuu aeg on kahjuks ammu möödas või sis kui ta on sis on aint üks kord kuus onjo ((naer))

(176) ŽF: aga kas=su midagi kannaksid siit nendest asjadest mis=sul präägult seljas on
SK: kui=sis pluusi
ŽF: aint pluusi vä

Keeleainestiku analüüsist selgus, et keelejuhi suulises keelekasutuses domineerivad adverbide *tegelikult* ja *ainult* kasutus nende lühenenud variantide ees. Seevastu aga adverb *suhteliselt* omab suulises keelekasutuses marginaalset positsiooni ja valdavam on lühenenud variaabel *suht*. *suht* võib tunduda tavapärasem sõna kui *tegelt* ja *aint*.

3.1.6. *ar*-sufiks

rokkar ja *prükkar* on eesti keele kasutajale arusaadavad sõnad, kuid keelekasutajate loovus tingib uute või sarnaste sõnade loomist pidevalt. Mõned sellised levivad, kuid siiski tagasihoidlikult, mistõttu ei ole sõna tähenduse tundmine valdav. Üks selline sõna on *viikarid*.

Reet Kasik on kirjutanud, et *ur*-tuletiste kõrval kasutatakse eriti slängis meeleldi ka *ar*-tuletisi. Mitmed sõnad on juba harjumuspärased (nt *narkar* ja *surfar*), kuid tuletusvõimalus on laiem (nt *turvar* – turvamees). (Kasik 2013) Eesti Keele Käsiraamat selgitab, et *-ur* ja *-r* tuletavad üldiselt verbidest ja käändsõnadest tegijat või tegevusvahendit. Märkusena on lisatud, et *r*-lõpuliste sõnade seas on selliseid, mis päritolult on tegelikult saksa või hollandi laenud (nt *maaler*, *reeder*), uued inglise laenud (nt *printer*, *mikser*), või uued soome laenud (või soome-eeskujulised tuletised) (nt *räppar*, *rokkar*, *strippar*). (EKK 2007: 393–394) Esimene Eesti Slängi Sõnaraamat täiendab, et liide *-ar* on tõenäoliselt uuesti laenatud soome slängist (*-ari*). Liide *-ar* on esinenud mõningates sõnades juba varem (nt *söömar*, *trummar*), seda on peetud skandinaavia laenuks. Nüüd on see hakanud ilmselt soome mõjul levima ka asju ja isikuid väljendavates sõnades. (EESS 1990) Hennoste (2000b: 1372) on ka kirjutanud, et *-ar*-liide on eesti keelde jõudnud uuesti soome mõjul, kuigi see oli olemas juba aastal 1928. Soome *-ari* on omakorda laen rootsi keelest, kus on liide *-are*.

Analüüsitavas keeleainestikus esineb *ar*-sufiksit vähe. Kolm korda kasutab keelejuht sõna *meikar* (vt näited 177, 178).

(177) ŽF: *teeme aplausi ka aitäh juuksuritele (...) aitäh **meikaritele** ja loomulikult kingitused **meikaritelt** palun*

(178) ŽF: *okei: mul on küsimus ja kindlasti ka paljudel televaatajatel on küsimus et=e mm millest lähtuvad nagu **meikarid** nagu meigi tegemisel*

Kahel korral esines keeleainestikus sõna *viikar*, üheksa korda sõna *viigipüksid*. Keelendi *viikar* kasutus on esitatud näites 179.

(179) ŽF: *mõnus vä (...) no alustuseks sis on täitsa ästi (...) ku pisaraid ei ole sis on kõik jumala täitsa*

SK: *ei pisaraid veel ei ole*

ŽF: *hüvä* (.) aga punane *värv* kud'as on muidu
 SK: ei punane mulle meeldib
 ŽF: *meldib* jah
 SK: värvina ta on täiesti ideaalne
 ŽF: *ideaalne* aga *kannad* sa punast
 SK: jah
 ŽF: ja me ikkagi jääme täna teksade juurde usu mind (...) õpetan sind teksasid kandma
 ja teksased on väga mugavad *viikaride* kõrval (...) *viikar* on minu jaoks on kusjuures
pidupäeva kandmiseks rohkem
 SK: no: aga iga päev võib olla pidupäev (-)

Erinevalt eelpool mainitud *ar*-liitelistest sõnadest ei ole sõna esindatud õigekeelsussõnaraamatus ega ka eesti keele seletavas sõnaraamatus. See, et selline sõna või sõnamoodustusjoon on keelejuhi keelekasutuses esindatud, näitab, et see on idiolektis olemas ja tõenäoliselt kasutatav ka teiste sõnade puhul ning teistes situatsioonides. On teada, et keelejuht oskab soome keelt, kuid selle mõju ei saa olla väga otsene, sest viigipüksid soome keeles on *suorat housut*. *Viikarid* tuleneb lühendina sõnast viigipüksid, millele on juurde lisatud *ari*-sufiks. Siiski võib selle sõna esinemisjuhtu seostada keelejuhi soome keele oskusega, sest kuus lausungit enne *viikarite* mainimist kasutab ta soomekeelset sõna *hüvä* (vt näide 179).

3.1.7. Fraas *teemas olema*

Keelejuhi kõnepruugist ilmnas fraas *teemas olema*, mis ei olnud üks juhuslik leid, vaid keeleainestiku kogumise ja analüüsimise protsessis nähtus, et fraas esineb keelejuhil eri variatsioonides ning on seega saatejuhi keelekasutuses kindla koha leidnud. Fraasi võib pidada suulise kõne uuskeelendiks. „Eesti keele seletav sõnaraamat” defineerib *teema* nii: aineriing, käsitletavate, uuritavate või kujutatavate nähtuste määrang; kõneaine, vestluse vms sisu (EKSS 2009). Sõna *teema* kohta leiab kasutusvariante eesti keele slängisõnaraamatust (nt *teemabrother* -> *lahe vend*), kuid ka seal ei ole põhjendusi enamikele Fokini *teema*-kasutustele. Autor teab, et sõna *teema* võidakse kasutada kõnekeeles (või slängis) näiteks siis, kui küsitakse kellegi suhtestaatuse kohta (*Kas teil on mingi teema?*), mis tähendab suhte algusjärku. Eelneva põhjal võib öelda, et sõna

teema on saanud endale uusi tähendusi ja uusi kasutusvõimalusi. Need on aga siiski kõnekeele ilmingud.

Väljendeid, kus *miski on teema(s,sse)*, on kokku 5. Näide 180 on kasutuskorrast, kus *teema* on tähenduses *teemast kõrvale kalduma*.

(180) ŽF: *nonii (.) ma siin natukene kaldun tegelikult teemast kõrvale kuid mulle lihtsalt jäid need väga silma (.) ned on ortopeedilised kingad*

Eesti suulise kõne korpuselt lisa otsides selgus, et seal on fraase sõnaga *teema* küll esindatud (100 vastet), kuid Fokini kõnes esinevatele sarnaseid seal ei ole.

Selles näites küsib keelejuht juuksurilt, kas saatekülalisele tukk sobiks (nr 181). Kui tavaliselt viitab sõna *teema* millelegi abstraktsele (nt koosoleku teema), siis järgneva näite puhul osutab *teema* reaalsele asjale (juustele).

(181) ŽF: *mida sa arvad kas õõ tukk oleks tema teema või peaks olema tegelikult ju*

Sarnaselt eelmainitud tähendusele, et *teema* võib iseloomustada suhte etappi, seega on *teema* kellegagi, võib *teema* olla ka millegagi. See tähendab, et *miski* meeldib inimesele, talle on *miski* sümpaatne. Näites nr 182 ütleb keelejuht, et tal on mustaga mingi oma *teema*, s.t et talle meeldib kanda musta värvi riideid, samas sõna mingi lisamine täiendab, et ta ei oska seda otseselt põhjendada, kas või ka miks tal musta värviga *teema* on. Siit võib järeldada, et fraas *mul on mustaga mingi oma teema* väljendab konkreetset teadmatust, miks must värv sümpaatne on. Kui inimesele must värv meeldiks, võiks öelda, et *mulle must värv meeldib*. Sõna *teema* kasutamine aga ei anna konkreetset põhjendust, miks inimene musta värvi eelistab. Ka selle näite puhul jätkab keelejuht jutuga, millega püüab põhjendada, miks must värv talle meeldida võib.

(182) ŽF: *ega mul on mingi mustaga mingi oma teema onjo (.) aga tegelikult must on see mis visuaalselt tegelikult teeb nagu märkamatuks rohkem*

Järgnevate näidete puhul võib mõelda, et *teemas olemine* tähendab *moes olemist*, kuid samas võib selle fraasi kasutus viidata ka konkreetsele riietusele, millega näiteks mingi ehe kokku sobib (vt näited 183, 184, 185).

(183) ŽF: *sit leidub päris lähedaid kaela: selliseid ripatseid (...) vaata siia (...) see ankur on kindlasti väga teemasse s=nagu ma täna ka näitasin üldiste stiilide juurde kogu see mere temaatika on ästi selline aktuaalne*

(184) ŽF: (...) *et selline väike toretsev šleff võiks olla teemas* (.)

(185) ŽF: lakk=king on ka väga=väga teemas ning aktuaalne se=n selline asi mis on ajatu

3.1.8. Muud leksikaalsed varieerumised

Keeleainestikuga töötades ja vaatlusaluseid keelendeid analüüsides nähtus, et keelejuhi suulisest keelekasutusest saab välja tuua seda ilmestavaid keelejooni veelgi. Selles peatükis esitatakse lühem ülevaade mainimist väärt sõnavaralistest ilmingutest. Need laiendavad ülevaadet analüüsitavast idiolektist.

brillud tähenduses säravad kivikesed (kaunistustena), mis sarnanevad briljantidele

(186) ŽF: *se lähäks su ripsme**brilludega** ilusti kokku* ((naer))

ekstreemjuhus naine – iseloomustamaks saatekülalist, kelle juuksed ei ole heas olukorras.

(187) ŽF: *sin mul jälle üks **ekstreemjuhus** naine kes on kasvand natukene võssa*

emat, rulat – t-line ainsuse osastav (kaks kasutuskorda).

(188) ŽF: *näidake issile ka oma **emat***

(189) ŽF: *kule sul rulat meeldib sõita vä*

issand – tunderõhulistes hüüatustes üllatuse, imestuse, kohkumise, kahetsuse, meelepaha, vaimustuse vm väljendamisel (EKSS)

(190) ŽF: *ot **issand** ta keeldub isegi peeglisse vaatamast* ((naer))

jumala – kõnekeeles tähenduses täiesti

(191) ŽF: *no alustuseks sis on täitsa ästi (...) ku pisaraid ei ole sis on kõik **jumala** täitsa*

kardulapõllule tähenduses *kartulipõllule*. Keelend on markeeritud, mis kannab maaläheduse varjundit. Võib-olla püüab keelejuht jäljendada murdekeelt, et väljend viitaks maapiirkonnale ja kartulipõllule.

(192) ŽF: *mugavus on küll tähtis kuid **kardulapõllule** ma=rvan tal neid jalatseid on endal olemas (...) seega need jäävad mängust välja*

mammilik – keelejuhi stiili iseloomustav omadussõna tähenduses *vanaemalik*

(193) ŽF: *tegelikult et ta=i muutuks selliseks mammilikuks on:jo ee valin talle juurde ka sellised suht (...) kõrge ee ja kitsa pihaosaga: teksapüksid*

massasaadse – massaaž

muzoon – muusika

(194) ŽF: *((kommenteerib ruumi teisest osast tulevat muusikat)) se=n mingi muusikaline vahepala (.) kuid muzoon kulub alati asjasse ära (.) nii ja sina teed **massasaadset** ((juuksur masseerib saatekülalise õlgu)) (.) väga=ea*

murutrimmer – juukselõikuse masina tähenduses

(195) ŽF: *on sul mingi mašõõna millega võiks siit läbi käia mingi **muru=trimmer** äkki vä*

nominaator - erakordne

(196) ŽF: *ma leitsin sulle ühe mantli mis on täiesti **nominaator** proovime aga selga*

ortopeedilised kingad, pilvelõhkujad – kõrged kingad

(197) ŽF: *täna ma talle mingid **ortopeedilisi pilvelõhkujaid** otsima ei hakka sest=et ee tähtis on kindlasti mugavus*

(198) ŽF: *ned on **ortopeedilised kingad** ned on lissalt e nii silmi pimestavalt õ lahedad ee ja kusjuures ned pidid ka parandama rühti (.) aga see selleks*

(199) ŽF: *nii ma leitsin oma sellekevadise armastuse (...) nad ootasid mind sin pikisilmi (.) ei väga selline **ortopeediline: konts** on kindlasti all (.) selline:: kaksteist sentimeetrit*

püss naine – seksikas, ilus naine, slängile viitav keelend

(200) ŽF: *vaatame kas oled **püss naine** nendega*

saku lihas tähenduses *õllekõht*

(201) ŽF: *kule sa trennis käid vä*

SK: *käin tantsimas kaks korda nädalas*

ŽF: *sellest ee **saku lihasest** peab lahti saama ((näitab muutuja kõhule))*

šekšikas, rašeerima – Läbiv joon idiolektil on selge markeeritus sõnade *seksikas* ja *raseerima* puhul, kus s-i asemel hääldub š.

(202) ŽF: *šekšikad saapad*

(203) ŽF: ***šekšika** klambri me võtame ka tal peast ära*

(204) ŽF: ja **rašeerisime** tal selle habeme ära

soppama – s > š häälikumuutust keelejuhi suulises keelekasutuses täiendab vastupidine muutus, mis on seoses keelemänguga. Keelejuht tarvitab teadlikult sõna *soppama*.

(205) ŽF: kas on vaja uusi jalatseid vä (...) vaata siia (...) nende jalatsitega sa saad minna
(.) **soppama** ((näitab kummisaapaid)) (.) ja=ni=ongi

soll' (4 korda) kõnekeeles kasutatav lühend sõnast *solaarium*

(206) ŽF: jalad on valged kuulete see naine ei ole **sollis** käinud (.) ni=et võtke õppust

taat – tähenduses taevaisa või jumal.

(207) ŽF: ja ma=rvan lõikeliselt ka et=ee naine on üksteist kuud tagasi sünnitanud lapse ja
vaadake mida vorm se=n tähendab et ku **taat** on taevast andnud sis siis nii ongi

töödata – kuna *töötama* da-tegevusnime ega *tud*-kesksõna keeleainestikus rohkem ei esinenud, ei ole võimalik välja selgitada, kas nimetatud vorm, mis on kõnekeeles kasutusel ja kirjakeeles üks veaohhtlikumaid vorme, on idiolektis juhuslik keelekasutus või järjekindlalt kasutatav.

(208) ŽF: ja tore oli tegelt **töödata** sellise: päikseküllase energilise inimesega

volüümikas – vormikas naine

(209) ŽF: selline: näd väga naiselik väga selline ilus **volüümikas** vormikas aga:: samas
sellise nagu ättitjüüdiga

ühtekad – ühesugused, slängile viitav

(210) ŽF: **issand** me=ome nagu **ühtekad** peaaegu ((naer))

ülla-ülla (5 korda) – lühend fraasist *üllatus-üllatus*, kasutusel argikeeles, slängis. *ülla-ülla* kannab olenevalt kontekstist üldiselt pisut halvustavat, ironiseerivat alatooni. Esimese kasutusnäite puhul kiidab kaassaatjuht Fokinit, et ta sai ülesandega hästi hakkama. Keelejuhi vastuses peitub emotsioon, mis viitab sellele, et ta on ju stilist, seega ta saab alati hästi hakkama (vt näide 211). Teine keelendi *ülla-ülla* kasutus esineb näites, kus keelejuht suhtleb justkui televaatajaga (vt näide 212). Vaatluse all olevas näites väljenda saatjuht üllatust naissaatkõlalise üle, kes ei oska öelda oma riiete numbrit. Keelejuhi öeldud *ülla-ülla* viitab sellele, et stilisti jaoks on naisterahva puhul selline asi mõistetamatu.

(211) KL: Že:nja (.) tubli milline muutus

ŽF: **ülla=ülla** ((naer)) sa kule sa oled Stiilipäävikusse tulnud sis muutus on garanteeritud

(212) ŽF: sa=i tea (.) esimines korda mul muutuja naismuutuja **ülla=ülla** ta=i tea mis ta rinna rinna ((naer)) ümbermööb ja suurus on nagu (...)

Keelejuhi suulises keelekasutuses on kinnistunud väljendid *jääge moodsaks, võta paljaks, ja nii ongi* – neid kasutab keelejuht arvatavasti juba teadlikult, sest need on saanud tema kui saatejuhi identiteedi osaks. Ženja Fokin nimetab ka ise ütlust *võta paljaks* oma kurikuulsaks väljendiks.

(213) ŽF: okei=okei nüüd ma ütlen oma kurikuulsa lause võta paljaks

(214) ŽF: mida ei mäleta seda ei ole olnud ja nii ongi

(215) ŽF: jääge(m)=moodsaks

Esitatud keelenäited annavad infot, et keelejuht tarvitab muuhulgas keelendeid, mis viitavad slängile (nt *soll'*) või suulisele keelekasutusele üldisemalt (nt *issand*). Lisaks on stilistile omane keeleline loovus, mis väljendub ebatavaliste sõnaühendite kasutamise kaudu. Neid iseloomustab vaimukus ja leidlikkus (nt *ortopeedilised kingad, saku lihas*).

3.2. (Morfo)fonoloogia

Siin peatükis on vaatluse all morfoloogiline *nud*-partitsiip, mis häälduses võib lüheneda; peale selle *h* hääldumine või mittehääldumine sõna alguses ning *hv* ja *f*-i varieerumine.

Eesti keeles on kindlaks määratud sõnade rõhk, välde ja palatalisatsioon. Hääldamisel on oluline osa inimese keeleoskusel ja keeletajul. Sõnade välted, rõhud ja palatalisatsioon on ilmselt emakeelsele kõnelejale loomulikud ja nende peale ei pea eraldi mõtlema. Kindel on aga see, et hääldus varieerub olenemata sellest, et inimesed teavad, kuidas on õige. Häälduslikud varieerumised leiavad suulises kõnes aset, kuna infot on tarvis edastada kiiresti, mugavamalt, mistõttu võivad saada sõnad välja hääldades teistsuguse kesta. Näiteks sõna *praegu* võib häälduda *präägu, präägult, praegust, paergust* jne. Häälduslikud erijooned võivad varieeruda ka vastavalt inimese sotsiaalsetele teguritele (nt päritolu). Murdemõjud võivad olla inimese keelekasutuses

tagaplaanil, kuid teinekord on need suulises keelekasutuses tugevalt esindatud ja vestluskaaslastele täheldatavad.

Analüüsitavast keeleainestikust saab välja tuua tüüpilised häälduslikud jooned, mis on suulisele kõnele omased (*sis, niõelda, sesutes, nigu, ütsime, kud'as, mud'u, ota, vada (vaata)*). Peale nende on tihedalt kasutusel diftongide assimilatsioon (nt *äe > ää*) (*kääkett, ta nääb ilus välja* jms) ja vokaalide kvaliteedimuutused (nt *e > ä*). Mainida tuleb ka arvsõnade häälduse varieerumist (*kakskümend, kaksgend, õheksa, õeksa*). Eelnevad suulisele kõnele omased hääldusnäited on põhjendatavad kiirustamise, hääldusliku mugavuse või ka laiskusega.

3.2.1. *nud*-partitsiip

Esimesena võetakse vaatluse alla *nud*-partitsiibi varieerumine keelejuhi suulises keelekasutuses. Mineviku kesksõna variaablid on *-nud* ja *-nd*, mis võib suulises kõnes veel lüheneda nii, et alles jääb *-n* või *-d*.

nud-kesksõnast on põhjaliku ülevaate ja analüüsi teinud Leelo Keevallik oma magistritöös (1994). Mineviku kesksõna isikulise tegumoe lõpp on kirjakeelse eesti keele kõnelejaskonna seas spontaanses varieeruvuses juba vähemalt 300 aastat ja selle aja jooksul ei ole ühte ega teist varianti ajalooliselt välja tõrjutud. Keevallik mainib, et ilmselt aitab loomulikku *nud*-variandi lühemaks muutumist takistada standardiseeritud kirjakeel. Ta lisab, et eestlaste jaoks on kirjakeele kõnelemine olnud prestiižne, samuti on levinud põhimõte, et rääkima peab nii, nagu on õige kirjutada. Tema analüüsi tulemusena selgus, et lühenenud *nud*-kesksõna on inimeste kõnes säilinud ja varieerub alateadlikult (inimene arvas, et kasutab *-nud*-vormi, aga ilmnes ka *-nd*). Keevalliku uuringu keelejuhtideks olid eesti keelega tihedalt kokkupuutuvad inimesed: Tartu Ülikooli eesti keele õppejõud ja üliõpilased ning Eesti emakeeleõpetajad. (Keevallik 1994: 4–5, 43–47, 158) *nud*-partitsiibi varieerumist on analüüsinud ka Inga Kukk oma magistritöös, kus uuris 9. ja 10. klasside õpilaste kirjandeid. Ta leidis, et suuline keel ja internet mõjutavad noorte keelt, mida tõendab *nd*-vormi esindatus koolikirjandites ehk kirjalikus keelekasutuses. (Kukk 2010: 27–28) Internetikeeles on *nud*-partitsiipi

analüüsinud Karin Soodla oma magistritöös (2010). Tema tulemused näitasid, et *nd*-variandi kasutus on foorumites ja kommentaariumides levinud. Seniste uuringute põhjal saab öelda, et suulises keelekasutuses ja internetikeeles on *nud*-partitsiibi lühenenud vormi *nd* kasutus levinud ja keelejoon võib üle kanduda ka kirjalikku keelde. (Soodla 2010) Suulisele kõnele omase muutetunnusena on *nd*-vormi esitanud ka Krista Kerge (2000: 96). Lisaks internetikeelele ja eesti keele suulisele kõnele on *nud*-partitsiibi varieerumist uuritud ka eesti murretes. *nud*-partitsiibi tunnuse variante ja nende varieerumist Vastseliina murrakus uuris magistritöös Mari Mets (2004).

Käsitletavas keeleainestikus esines kokku 130 *nud*-kesksõna, millest 43 olid *nd*- ja 87 *nud*-tunnusega. Seega moodustab mineviku kesksõna lühenenud vormi kasutus kõigist *nud*-kesksõna kasutuskordadest kolmandiku (33%) ja *nud*-vormi kasutus kaks kolmandikku (67%). Lühenenud variantide kasutus ei ole keelejuhi keeles küll valdav, kuid seda keelejoont esineb siiski märkimisväärselt kolmandikul juhtudest, mistõttu tuleb *nd*-variant selgelt esile. Leelo Keevalliku magistritööst selgus, et formaalses suhtluses esineb *nd*-vormi 8% ja argisuhtluses 40%.

Keevallik järeldas analüüsist, et varieeruvus on fonoloogiliselt tingitud ja autoriti erinev, kuid siiski ajalooliselt stabiilne. (Keevallik 1994: 158) Tiit Hennoste juhib tähelepanu sellele, et peale situatiivsete ja kasutajakesksete tegurite mõjutavad *nud*- või *nd*- vormi valimist ka foneetilised tegurid. On leitud, et suulises keeles mõjutab *-nud* ja *-nd* vahelist valikut väga palju see, millised häälikud on sõna lõpus enne seda tunnust. Helitu kaashääliku puhul on peaaegu alati kasutusel *-nud* (nt *kost-nud*), helilise kaashääliku ja täishääliku järel aga on 2/3 juhtudel *-nd* (*tul-nd*, *läi-nd*). (Hennoste, Pajusalu 2013: 15) Suulises keeles leidub tegelikult variante veel: *-n* ja *-d* (nt *oln*, *old*) (Hennoste, Pajusalu 2013: 20). Ka Keevallik (1994: 90) täheldas, et helilised konsonandid käituvad nagu vokaalid. Ta küll kirjutas, et mineviku kesksõna võib lüheneda kõigis verbides, hoolimata selle tüve koostisest, vältest või silpide arvust, kuid lisas analüüsi tulemusena, et kõige keerulisem on lühendada *nud*-partitsiipi konsonantühendi ja helitu konsonandi järel (Keevallik 1994: 66, 92–93). Vaadates magistritöö keeleainestikus partitsiibivormile eelnevaid häälikuid, ilmneb, et helitute kaashäälikute järel on alati *nud* (18-st 18), heliliste kaashäälikute ja täishäälikute järel

esineb *-nud* rohkem kui pooltel juhtudel (61,6%) ning *nd*-vorm üle kolmandiku juhtudest (38,4%) (vastavalt 112 ja 43 esinemist).

Kui vaadelda tulemust pöördkonniti, siis saab öelda, et lühenenud *nud*-kesksõnaga verbe on kõige rohkem pärit II-st ja III-st pöördkonnast (vastavalt 14 ja 10), aga esindatud on ka I pöördkond (5 verbi) ja IV pöördkond (2 verbi) (vt tabel 4). Kõik *nd*-vormiga verbid esinesid 1–2 korda, v.a sõna *kasvand*, mille kolmas esinemisjuht moodustas adjektiivi *täiskasvand*.

Tabel 4. Lühenenud *nud*-kesksõnaga verbid pöördkonniti

I pöördkond	II pöördkond	III pöördkond	IV pöördkond
üle+jäänd	harjund	kadund	ise+hakand
lõhki+keend	harrastand	kasvand	varjand
käind	kannatand	näind	
saand	kasvatand	proovind	
võind	kleepund	rääkind	
	läind	teenind	
	meeldind	teind	
	olnd	tuunind	
	sabund	uskund	
	säilind	värvind	
	toetand		
	valind		
	õnnestund		
	õnnistand		

nud-kesksõnaga verbid jagunevad pöördkondadesse sarnaselt *nd*-vormiga verbidega, sest ka siin on enim verbe II ja III pöördkonnast (vt tabel 5). I pöördkonda liigitub 4 verbi, II pöördkonda võrdselt III pöördkonnaga 19 verbi ja IV pöördkonda kuulub 5 verbi.

Tabel 5. *nud*-kesksõnaga verbid pöördkonniti.

I pöördkond	II pöördkond	III pöördkond	IV pöördkond
jäänud	hoidunud	andnud	arvanud
käinud	jäätunud	hoidnud	lõiganud
saanud	kasvatanud	jõudnud	mõelnud
toonud	kogunenud	kadunud	oodanud
	läinud	kannud	öelnud
	maganud	leidnud	
	muutunud	nautinud	
	nõrдинud	näinud	
	olnud	peitnud	
	omandanud	praktiseerinud	
	pannud	proovinud	
	pingutanud	puksinud	
	sulanud	saatnud	
	surnud	sõitnud	
	sünnitanud	tahtnud	
	toiminud	teadnud	
	tulnud	teinud	
	valinud	tellinud	
	õnnistanud	(ei) võtnud	

nud-vormiga verbidest oli suurima esinemissagedusega verb *olema* (mida esines 14 korda), seejärel *tulema* (11), *jõudma* (6) ja *saama* (3). Ülejäänud 45 verbi esinesid *nud*-vormis samuti 1–2 korda. Eelmainitud verbid on ka üldiselt eesti keeles sagedaselt esinevad. Heiki-Jaan Kaalepi ja Kadri Muischneki (2002) koostatud „Eesti kirjakeele sagedussõnastik” (EKKSS) viitab, et 1000 kõige sagedama sõna hulgas on *olema* 1. kohal, *tulema* 19. kohal, *jõudma* 75. kohal ja *saama* 11. kohal.

Kummagi esitatud näite puhul ei ole *nud*-variaabel rõhutatud, nende läheduses on rõhulises positsioonis sõna.

(216) ŽF: kas=sa ennem ei meeldind endale

(217) ŽF: et kui meil präägult on s- saanud selline valmis tulem

Kesksõnad on eesti keeles traditsiooniliselt paigutatud verbiparadigmasse, kuid neid saab kasutada ka teistes funktsioonides. Järgnevalt esitatakse keeleainestikust kõik kuus näidet, kus *nud*-partitsiibil on omadussõna või substantiivi funktsioon.

Esimene näide pärineb situatsioonist, kus saatekülaline kommenteerib iseennast väljendiga *lõhkikeend sardell* (näide nr 218). Saatekülalise lausung ei ole saates kuulda, kuid keelejuhi ütlusest saab aru, et ta kordab saatekülalist. Siiski pole teada, kas *nd*-vorm võib olla matkimine või keelejuhi enda lühendus. Rõhk on sõna esimesel osal, seetõttu jääb sõna lõppu vähem intensiivsust, mis võib põhjustada *u*-hääliku kao.

(218) ŽF: *nagu **lõhkikeend** sardell se=n väga huvitav väljend (.) ma panen selle endale kirja*

Näites nr 219 räägib keelejuht saatekülalise juuste seisukorrast, mis tema hinnangul tuleks maha lõigata. *nud*-lõpp pole lühenenud ilmselt sõna rõhutamise tõttu, mis tingib kõigi häälikute väljahääldamise, kuigi eelnevate häälikute tõttu oleks *nd*-vormi moodustamine just keerulisem, mitte lihtsama variandi valimine.

(219) ŽF: *ütleme nendele vanade- vanadele **turnud** juustele lihtsalt tšau=pakaa*

Viimast adjektiivi positsioonis esinevat partitsiipi oli keeleainestikus kaks (vt näited 220, 221). Selle sõna puhul võib mõelda leksikaliseerumisele, sest *täiskasvanud* ei tähenda otseselt sama mis *täis* + *kasvanud*, sõna kasutatakse teatud vanuses inimese iseloomustamiseks.

(220) ŽF: *kui sa ikka **täiskasvand** inimene ja lasteaed juba lõpetatud või lasteaias enam ei käi või kui **käid** lasteaias sis käid lasteaias järel oma (...) **lapsel** sis tule vaata mis=sin leidub*

(221) ŽF: *vahest tead **täiskasvand** inimesena pead säilitama selle lapselikkuse siiski*

Järgnev näide on ebatavaline (nr 222). Situatsioonis küsib stilist, millised on saatekülalise harjumused oma välimuse korras hoidmiseks. Kui saab vastuse, et neid ei ole, siis küsib keelejuht muutujalt, kas naine on ilusaks ise hakanud. Moodustatud sõnavormis puudub sõnaalguline *h* ilmselt seetõttu, et rõhk on esimesel sõnaosal, ja kuna teist sõnaosa ei soovita rõhutada, hääldatakse see väiksema intensiivsusega, mis kaotab ka *h*. *nud*-partitsiibi lühenemist võib põhjustada samamoodi esimese sõnaosa markeerimine.

(222) ŽF: *sa=led nagu nisama **iseakand** ilus vä*

Näite nr 223 puhul valib saatejuht sobivaid kingi. Vaatlusaluse sõna järele võib juurde mõelda sõna *kingad*, et mõista situatsiooni, kus stilist ebasobivad kingad kulleriga tagasi saadab. Sõna *ülejäänud* esineb siin substantiivina, mis assotsieerub mitmuse nimetava käändega, kus *d* tähistab mitmuse tunnust. *nud*-lõpu lühenemise põhjuseks võib olla alateadlik sõna lühendamise soov, et sõna saaks kiiremini välja öeldud.

(223) ŽF: *iseenesest jätaksin need (...) ja siis need et nende vahel ma vaagiksin natukene ise (...) /---/ (...) ja 'ülejäänd (...) minu tagasi*

Järgnevat näidet võib pidada keeleainestiku *nud*-partitsiipidest huvitavaimaks leiuks, kuna tegemist ei ole ainult *nud*-partitsiibi lühenemisega, vaid üldise mугanemisega, kus vormis toimub muutus ja tüvest kaob täht – *olnud* > *ond* (näide nr 224). *l*-i kadumist võib mõjutada see, et järgnev sõna algab *l*-tähega. Rõhk on sõnal *lokk* ja samuti sõnal *kühm*, seega jääb intensiivsust sõnale *olnud* väga vähe.

(224) ŽF: *se- se=ei ond lokk se oli kühm=õ*

Sõnast *kandnud* ja *andnud* kadus *d*-häälik, mistõttu tüvi nõrgeneb (näide nr 225, 226). Kuna nende verbide puhul oleks keeruline kasutada *nd*-vormi, siis lihtsama hääldusvariandi tekkeks kaob tüvest *d* ja tekivad sõnakujud *kannud* ja *annud*. Sellise konsonandikao põhjuseks võib pidada kiiret kõnetempot ja ökonoomiat, et võimalikult lihtsalt info edasi anda. Teise näitelause puhul segab keelejuhi rääkimist naermine, mis võib olla ka sellise sõnakuju tekkimist põhjuseks.

(225) ŽF: *jalas sul teksapüksid (.) mida sa pole kannud ma=i tea*

(226) ŽF: *((naeruturtsatus)) kule aga ma riideid sulle ei annudki ((naer))*

Keelejuhi kõne on kohati väga kiire, mistõttu võiks eeldada, et selle tõttu *nud*-partitsiip tihti lüheneb, kuid analüüs näitas, et *nd*-vorm on kasutusel kolmandikul juhtudest ja *nud*-vorm esineb kahel kolmandikul juhtudest. Verbid, mille puhul keelejuht oma suulises keelekasutuses *nud*-partitsiipi kasutas, liigituvad valdavalt II ja III pöördkonda. Kuuel korral 130-st esines *nud*-partitsiip adjektiivis või substantiivi funktsioonis. Analüüs näitas, et keeruline on lühendada *nud*-lõpu helitu konsonandi järel, mistõttu selles positsioonis *nud*-variaabel ei lühenenud.

3.2.2. *hv* ja *f*-i vaheldumine

Kogutud keeleainestikust nähtus, et keelejuht hääldab tihti *f*-i seal, kus kirjapildi järgi peaks olema *hv*. Häälikute kestusi ei mõõdetud, järeldused on magistritöö autor teinud tuginedes oma kuulmistajule. Sellist häälikute vaheldumist on bakalaureusetöös „Konsonantide *v* ja *f* ning konsonantühendi *hv* hääldus” käsitlenud Inna Siik (2005), lähenedes teemale akustilise foneetika vaatenurgast. Üleskirjutusi *hv* ja *v* hääldamisest *f*-ina ja vastupidi on teinud mitmed keeleuurijad (Ariste 1946; Hint 1998; Vääri 1958), kuid *f*-i ja *hv* vaheldumise teema vääraks praegusel ajal edasist uurimist ning kindlasti ka akustilisele foneetikale omaste mõõtmiste tegemist.

Arnold Kask (1967: 15) on kirjutanud, et varasemal ajal kohandati laensõnad eesti keele häälikute süsteemiga ja seetõttu asendati *f* kas *hv* või *v*-ga. Ta lisab, et 20. sajandil on eesti rahvuskeelde tulnud palju võõrsõnu, mis on säilitanud eesti keelele võõraid jooni, muuhulgas ka võõrtäht *f*-i. Paul Ariste (1939: 43–44) põhjendas *hv* hääldamist *f*-ina muredetaustaga – Põhja-Eestis hääldati sõna sees esinevat *hv*-d väga tihti *f*-ina. Eduard Vääri (1958: 177) nõustus, et *f*-i kasutamine *hv* asemel on peale võõrsõnade levinud ka laen- ja algupärastes sõnades (*kohver* > *koffer*). Selline tendents levis kiiresti ka mujale ühiskeele kõnelejate kõnepruuki (Ariste 1939: 44). 1940–50ndatel arvas Ariste, et sellist hääldusviisi ei peaks hääldusveaks pidama, kuid soovitas siiski ühiskeele hääldusnormi jaoks *hv* hääldusele tähelepanu pöörata (Ariste 1946: 60). Arvo Eek ja Einar Meister on täpsustanud, et *v* reeglipärane helituks muutumine häälikuühendis *hv*, kus *v* hääldatakse nõrga *f*-na, viib selleni, et *v* võidakse asendada *f*-ga, mistõttu selle lõpptulemusena *hv* kaob või mugandub olemasoleva malliga (nt *koh*:<*v*> = *koh*:<*f*> > *kof*:<*f*>). Nad lisavad on täheldanud, et *hv* muutumisel *f*-ks on oma mõju ka võõrkeeltel, kuna selline tendents on kasutusel ka eesti omasõnades (nt *vahva* > *vaffa*, *rahva* > *raffa*). (Eek, Meister 2004: 262)

Keelejuhi suulist keelekasutust kuulates jäi kõrva konsonantühendi *hv* asemel valdavalt *f*-i kasutamine. Transkribeeritud teksti analüüsides selgus, et kuues sõnas jäi *hv* püsima (*rahvus* (3), *lohvaka*- (1), *rehvi*- (3), *-rahvas* (1)), 35 korral asendus ühend *hv* häälikuga *f* (*sifakus* (9), *rafas* (7), *offer* (4), *liff* (3), *kroff* (2), *lefitama* (2), *refi*- (2), *trüffel* (2),

leffima (1), *puff* (1), *šleff* (1), *trüffel* (1)). Viie esinemisjuhu puhul tundub, et hääldusvariant on *hf*-i taoline, ei ole päris puhas *hv* ega ka ainult *f* (*ehfekt*- (2), *ohfer* (2), *kahfatus* (1). Ühel juhul asendus *v* häälik *f*-ga (*salfrätt*) (näide nr 226).

Näited, kus ühendis *hv* muutus *f*-ks ainult *v* (nr 227, 228). Esimeses näites (nr 227) võib olla sellise hääldusviisi põhjuseks see, et kui *v* hääldub helitult, on mugavam minna üle *r*-i hääldamisele. Teises näites esineva sõna *ehfektne* puhul ei ole võimalik sellist põhjust välja tuua.

(227) ŽF: aga loomulik ilu (...) loomulik *ilu* on võsa loo- loo- loomulik *ilu* on võsa *peas* (...) niõelda mood nõuab ohfreid (...) ja ilu nõuab ohfreid

(228) ŽF: et kleit on iseenesest väga=väga lihtne (...) ee kuid lõöv ongi ehfektid et me peame alati nagu balansseerima no nagu ma ka enne ütle- ka lõpetajate puhul kindlasti ku kleit on ehfektne (.) sis ehted on tagasihoidlikud

Ühe situatsiooni puhul tundub (nr 229), et keelejuhi keelekasutust mõjutab vestluskaaslane, sest kaassaatejuht KL räägib Fokini kõnele vahele ja kui stilist oma kõnet jätkab, sarnastub sõna kaassaatejuhi öeldu hääldusega.

(229) ŽF: nii ja se=ei ole ka=vel kõik (...) oma *ilu* (.) sa saad minna ka

KL: raffusvahelisel-

ŽF: rahfusvaheliselt esindama Tamsalu jumalannana Tallinkilt sulle kruiis Stokholmi kahele nimelt

Ühe esinemisjuhu puhul asendus häälik *v* hääliku *f*-ga (näide 230). Sõnas kannab pikkust *f* ja see hääldub helitult Võimalik, et seetõttu on mugavam minna üle *r*-i hääldamisele. See on iseloomulik ainult sellele sõnale, sest liitsõnapiiril tekib kolme konsonandi ühend.

(230) ŽF: toon sulle salfrüti {-}

Idiolekti analüüsist võib järeldada, et ühendil *hv* on tendents häälduda *f*-na või siis ebatäpse ühendi *hf*-na. Seda tõestas analüüsitulemus, sest 46-st sõnast oli 40 selliseid, kus konsonantühendis *hv* tekkis kas kogu ühendi või ainult *v* asemele häälik *f*. Analüüsitava gruppi kuulub tinglikult sõna *salvrätt*, kuna üldiselt *v* häälik *f*-ga ei asendu.

3.2.3. *h* sõna alguses

Diskussioon *h* vajalikkuse üle nii kirja- kui ka häälduses on olnud üheks järjepidevaks teemaks keeleteaduses, kuid praegu näivad diskussioonid olevat vaibunud. „Eesti keele käsiraamat” (2007) ütleb, et *h* kirjutamine sõna alguses lähtub traditsioonist, lisades, et häälduses ei ole see nõutud. (EKK 2007: 42). Samuti on *h* tarvitamine vajalik, sest see aitab eristada tähendusi (*harutama* – *arutama*). Martin Ehala arvates ei ole vaja kirjakeeles *h*-d hääldada, kuid ka selle hääldamine ei ole viga (Ehala 2002: 16). *h* hääldamine võib varieeruda indiviiditi, selle põhjuseks võib olla inimese päritolu ja murretaust. Nii nagu Labov tõestas New Yorgis läbiviidud katsega, et *r*-hääliku hääldamine on seotud prestiižiga (Wardhaugh 2010: 168–170), võib ka *h* hääldumist sõna algul tõlgendada kui prestiiži küsimust. Ühiskonnas on levinud arusaam, et õige on rääkida nii nagu kirjutatakse ja seetõttu on oluline ka *h*-d hääldada.

Sõnaalgulist *h*-d on bakalaureusetöös ja magistratöös uurinud Margit Mesipuu (2005; 2007) akustilis-foneetilisest küljest. Sotsiolingvistilisest vaatepunktist on analüüsinud *h* varieerumist sõna alguses oma bakalaureusetöös Kaily Cui (1999). Tema hinnangul jäetakse *h* sõna alguses ära tihedamini nende sõnade puhul, mida kasutatakse sagedamini. Samuti järeldas ta analüüsi tulemusena, et *h* hääldumist võib mõjutada häälikuümbrus. Cui keeleainestik näitas, et kui *h*-le eelneb konsonant, siis on *h* kasutus harvem kui vokaalile järgnemise korral (nt mul *on ästi palju sõpru; mõtlen nende hingeelu peale*) (Cui 1999: 69–70).

Selle töö keeleainestik sisaldab 465 sõna, mille ees peaks kirjalikus keeles olema *h*. Keelejuhi suulises keelekasutuses hääldub neist *h*-ga rohkem kui kaks kolmandikku (322 - 69%), seevastu sõnu, mille ees *h* ei hääldu, on peaaegu kolmandik (143 - 31%).

Et analüüsida, kuidas mõjutab *h* hääldumist eelneva sõna viimane häälik, on jäetud välja *h*-algulised sõnad, millele sõna ei eelnenud ehk mis alustasid ise lausungit (16 sõna). Ilmnes, et kui *h*-ga algavale sõnale eelneb konsonant, jääb *h* sagedamini hääldamata (35%, *h* hääldub 23%-l). Vokaalile järgnemise korral on sagedasem just *h* esinemine (77%, *h* ei hääldu 65%-l). Sama tendentsi näitas ka Kaily Cui analüüs.

Tabelis 6 on esitatud ülevaade, kuidas mõjutab *h* hääldumist sellele eelnev konkreetne häälik. Vokaalide analüüsist ilmneb, et kõikide vokaalide puhul on valdav *h* hääldumine mittehääldumise ees. Hääliku *õ* puhul ei jää *h* kunagi hääldamata. Konsonantide *s*-i, *t* ja *d* järel hääldub *h* enamikel juhtudel välja. Kui *h* järgneb sõnale, mis lõpeb *n*-ga, jääb enamikel juhtudel *h* hääldamata. Tendents on üldistades selline, et heliliste kaashäälikute puhul jääb üle poolte juhtudest *h* hääldamata, seevastu helitutele kaashäälikutele järgnemise korral jääb *h* hääldamata kolmandikul esinemiskordadest.

Tabel 6. *h*-le eelnevate häälikute jagunemine

	<i>h</i> hääldub	<i>h</i> ei hääldu
Vokaal	Absoluutarv	Absoluutarv
a	128	52
i	48	17
e	42	16
u	15	5
õ	6	0
Kokku	239	90
Konsonant	Absoluutarv	Absoluutarv
b	2	3
d	12	7
g	0	1
h	1	0
k	1	2
l	4	5
m	2	0
n	8	15
r	1	1
s	19	6
t	19	8
v	3	0
Kokku	72	48
Kõik kokku	311	138

Keelejuhi suulise keelekasutuse sõnade rõhutamist on hinnatud intuiitiivselt. Kui võrrelda *h*-ga ja ilma *h*-ta häälduvaid sõnu, siis sõnaalgulise *h*-ga hääldatud sõnade seas on rõhutatud peaaegu veerand, seevastu ilma *h*-ta häälduvate sõnade seas on rõhutatud iga kahekümnes (21,8%; 4,8%). Keelejuhi suulises keelekasutuses on rõhutamine olulisel kohal, ta väljendab sellega emotsiooni (vt näide 231, 232). Siin esitatud *h*-ta hääldunud näidete puhul väljendab keelejuht imestust ja üllatust (vt näide 233, 234).

(231) ŽF: mis tegelikult on va- hädavajalik igal naisel

(232) ŽF: mida ültse inimene peaks ee peale hakkama kui=tal on sellised õõ suht haprad juuksed

(233) ŽF: ja sa said akkama vä (...) vaoo naine (.) respekt

(234) ŽF: oii (...) kule aga väga uvitav on

Keeleainestiku analüüsist ilmnes, et erinevaid lekseeme nii *h*-ga kui ka *h*-ta häälduvate peale kokku on 93, sealhulgas *h*-ga häälduvaid on 75 ja ilma *h*-ta 18 erinevat lekseemi. Mõlema rühma kolm sagedasema kasutusega lekseemi on samad (*hea*, *hästi*, *hakkama*) (vt tabel 7). Ka Cui analüüs näitas nimetatuid kõige sagedasemate lekseemidena. Keeleainestikust ilmneb, et lekseem *hea* hääldub peamiselt *h*-ga, samas *hästi* ja *hakkama* puhul on ülekaalus ilma *h*-ta hääldumine.

Tabel 7. sagedasemad *h*-ga ja *h*-ta häälduvad lekseemid

Variaabel	Absoluutarv	<i>h</i> sõna alguses (%)	<i>h</i> -d ei ole sõna alguses (%)
hea	91	85	15
hästi	81	41	59
hakkama	67	31	69

h hääldus või mittehääldus võib olla vahel tingitud kahe sõna kokkuhääldamisest. Kokkuhääldus ei ole keelejuhi suulises keelekasutuses sage *h* kadumise põhjus, kuid näiteid esineb. Selle põhjuseks võib olla keelejuhi kiire kõnetempo, mistõttu moodustunud ühendi vahelt *h* kaob (vt näide 235).

(235) ŽF: jaa nimodi on parem juba (.) väga=**ea** (...) ku pingutad sis ikka saad

Järgnev näide illustreerib juhtumit, kus *h* hääldub sõna ees, milles etümoloogiliselt *h*-d ei ole (*olema* > *holla*). Siin ei ole tegemist rõhutamise ega teadliku tegevusega, vaid tõenäoliselt on see juhuslik juhtum, kus veel hääldamata sõna mõjutab ka sellele eelnevat ilma *h*-ta sõna.

(236) ŽF: et on **holla** **hea** selline pilvelõhkuja vahelduseks

SK: jaa (...) pikkus tuleb alati kasuks

Mitmel juhul kaob koos *h*-ga sõnast üks häälik veel. Mõju võib avaldada järgneva sõna rõhutatus, mistõttu hääldub eelnev sõna puudulikumalt, et kiiremini emotsiooni kandva sõna hääldamiseni jõuda (vt näide 237, 238).

(237) ŽF: *me võime väga edukalt ka: kanda **opis** kääketina*

(238) ŽF: *peatselt **akad** kätt arjutama*

Keeleainestikust ei ilmne, et *h* hääldamist mõjutaks keelejuhi suhtluspartner. Näites nr 239 hääldab saatekülalise sõna *hästi* ja *harva* ilma *h*-ta, üleküsimisel tarvitab keelejuht sõna *harva* puhul *h*-d.

(239) ŽF: *seelikut kannad ise onju=ju*

*SK: ästi **arva***

*ŽF: **harva** vä*

Keeleainestiku põhjal saab öelda, et analüüsitavale idiolektile on omane *h*-algulise sõna ees valdavalt *h* hääldumine, kuna keelejuht tarvitas sõna ees *h*-d rohkem kui kahel kolmandikul esinemisjuhtudest. Keelejuht võib hääldada rõhutatult nii *h*-ga kui ka ilma *h*-ta sõna. *h* hääldamist seostatakse prestiižiga, mistõttu inimene kontrollib oma keelekasutust ja püüab väljendada ennast võimalikult „korrektselt”. Ei ole välistatud, et keelejuht oma keelt vahetevahel kontrollib, kuid ei ole tõenäoline, et *h*-hääldamise ülekaal on tingitud just keelekasutuse kontrollimisest. Sellisel juhul laieneks enesekontroll *h* hääldamiselt ka mujale ja suulises keelekasutuses ei esineks näiteks vulgaarset sõnavara (*kurat saingi akkama*). Arvatavasti on sage *h* hääldus siiski keelejuhi individuaalsele keelekasutusele omane joon, mille üheks põhjenduseks võib olla see, et keelejuht on käinud eesti koolis, kus usutavasti pöörati tähelepanu ka eesti keele hääldusele.

KOKKUVÕTE

Magistritöös kirjeldati ja analüüsiti ühe indiviidi suulist keelekasutust, et panna alus idiolektuurimusele Eesti keeleteaduses. Väiksema ülevaate ühe inimese keelekasutusest on teinud Ellen Niit, kuid süvitsi pole idiolekti uuritud. Sellest tulenevalt on magistritöö teemakäsitus üpris uudse lähenemisviisiga.

Magistritöö kuulub laiemalt sotsiolingvistika valdkonda, mille huvipunktis on keele ja ühiskonna seoste uurimine, kitsamalt liigitub töö mikrosotsiolingvistika valdkonda. See uurib ja selgitab ühe keelekasutaja keelelist käitumist. Keeleainestiku analüüsimisel kasutati kvantitatiivset analüüsimeetodit, mille abil esitati arvandmed, kui palju vaatlusaluseid variaableid analüüsitavas idiolektis esines, samuti kasutati kvalitatiivset analüüsimeetodit, millega otsiti keelejoonte esinemistele põhjendusi, miks keelejuht konkreetses situatsioonis teatud keelevahendit kasutab. Järelduste tegemisel rakendati triangulatsioonimeetodit, mis aitas sünteesida kvantitatiivse ja kvalitatiivse analüüsi tulemusi.

Idiolekti analüüsi keeleainestikuks oli telesaate „Stiilipäevik” saatejuht-stilisti Ženja Fokini keelekasutus. Aineistikku oli 9,2 tundi, keelejuhi tekstisõnu oli analüüsis 30 930. Keelejuht on mitmekeelne inimene, lisaks eesti ja vene keelele valdab ta ka inglise ja soome keelt.

Analüüsist ilmnas, et kõige rohkem tarvitab keelejuht inglise päritolu keelendeid, kuid ka vene keelel on märkimisväärne osa. Inglise laenud esindavad peamiselt moe- ja iluvaldkonna sõnavara, need jaotuvad kosmeetika (nt *makeup*), stiilide (nt *grunge*), riideesemete (nt *skinny* teksad), jalanõude (nt *boots*) ja välimust kirjeldavate sõnade lõikes (nt *supermodel*), kuid esineb ka sõnu, mis moevaldkonnaga otseselt seotud ei ole (nt *error*). Fokini keelekasutuses on tavalised ka üldiselt eesti keele suulises keelekasutuses kasutatavad sõnad (nt *sorry*, *oops*, *camoon*). Vene päritolu keelenditest leidub samuti selliseid, mida kasutavad ka eestlased (nt *davai*, *tavaar*, *pakaa*), seevastu tarvitab keelejuht ka väljendeid, mis tõenäoliselt eestlaste seas levinud ei ole (nt *oba*,

glamur dljädur). Soome keelest on tarvitusel praegusel ajal laialt kasutatav keelend *lebo* ja selle erinevad variandid, tasub märkida ka sõna *viikarid* viigipükste tähenduses, mille moodustamisel on kasutatud 1990ndatel uuesti eesti kõnekeelde tulnud sufiksit *-ar*. Saksa päritolu *üüber* superlatiivi funktsioonis osutab slängile ja hispaaniakeelne „Hasta la vista baby” on arvatavasti idiolekti kandunud filmi kaudu. Idiolektis esinevad üleminekud teisele keelele pakuvad omapäraseid näiteid keelekasutuse võimalustest. Näiteks loob keelejuht väljendi *take-away-juuksed* või kasutab venekeelset sõna *võlukepike* riietuskabiini kardina nimetusena.

Eraldi analüüsitud ingliskeelse sõna *okay* analüüsist ilmnes, et *okei* on idiolektis esindatud mitmete tähendustega: nõustumise markeri, aktsepteerimise väljendaja, teemavahetuse markeri ja adjektiivina. Tähelepanuväärne on keelejuhile omane *okei* dubleerimine (*okei-okei*), mida ta kasutab siis, kui soovib naljatlemisest loobuda ja jätkata rääkimist tõsisemal teemal.

Partikli *onju* analüüs näitas idiolektile omast keelejoont: keelejuht tarvitab variaablit *onju-ju*, seda eriti siis, kui ta ootab oma küsimusele või arvamusele vestluspartneri reaktsiooni. *onju* on juba liitunud osadest *on* ja *ju*, kuid analüüs näitab, et *onju* on kinnistunud ja on samaväärne keelendiga *eks*, seetõttu kaob taju, et see on juba liitvariant ja tekib soov hakata *onju*-le omakorda liiteid juurde lisama. Seda keelejoont võib pidada just analüüsitud idiolektile omaseks, sest nimetatud *onju-ju*-variaablit eesti keele suulise kõne korpusel ei esinenud. Teine analüüsitud partikkel, sidendist *või* redutseerunud *vä* on idiolektis oluline küsimuse moodustamiseks kasutatav keelend, kuid küsipartikli positsioonis *või*-d esines ainult mõni kord. Seetõttu saab öelda, et partikkel *vä* on keelejuhi suulises keelekasutuses kasutusel alateadlikult. Varasemad uurimused on kinnitanud, et *vä* on omane noorematele inimestele, mistõttu võib seletada *vä* valdavust ka keelejuhi vanusega.

Suulist kõnet iseloomustab sõnade lühenemine. Analüüsitud adverbide *tegelikult*, *suhteliselt* ja *ainult* puhul ilmnes, et variaablid *tegelikult* ja *ainult* on oma lühenenud vormide (*tegelt*, *aint*) ees domineerivad, kuid keelendi *suhteliselt* esinemus on väga

marginaalne ja valdav on variaabel *suht*. Nimetatud keelend on praegu ühiskonnas laialdaselt kasutusel.

Ženja Fokini suulisest keelekasutusest ilmnes väljend *teema(s,sse) olema*, mis on ümberütlemise võimalus tema eriala tõttu tihedalt kasutatavale väljendile *moes olema* (nt *lakk-kingad on teemasse*). Fraasi on võimalik kasutada ka siis, kui soovitakse viidata millelegi, mis on sümpaatne. Näiteks keelejuht tarvitab väljendit *mul on mustaga mingi teema*, mis viitab sellele, et talle meeldib kanda musta värvi rõivaid, kuid ta ei oska seda otseselt põhjendada.

(Morfo)fonoloogilistest variaablitest analüüsitud *nud*-partitsiibi analüüs näitas, et *nud*-vorm esineb kahel kolmandikul juhtudest. Keeruline on hääldada *nd*-tunnust helitu konsonandi järel, mistõttu esines selles positsioonis alati *nud*-tunnus. *hv* ja *f*-i varieerumisest järeldus, et häälikuühendil *hv* on tendents muutuda kas *f*-ks või *hf*-ks. Põhjuseks võib olla hääldusmugavus, mistõttu kaldub *v* häälduma helitult. *v* hääldub *f*-na ka sõnas *salvrätt*, arvatavasti põhjusel, et siis on mugavam minna üle *r*-i hääldamisele. *salfrätt* on markantne näide, mis vääriks eraldi foneetilist analüüsimist. Eelnevalt uurituga sarnaneb sõnaalgulise *h* hääldumine. Fokini idiolektile on omane sõna alguses *h* hääldamine, seejuures võib *h*-ga sõna olla nii rõhulises kui ka rõhutus positsioonis. Kuigi *h* hääldamist peetakse prestiižseks ja *h* hääldumine on iseloomulik kontrollitud kõnele, ei ole kuigi tõenäoline, et keelejuhi *h* hääldamine on tingitud just enesekontrollist. Sellisel juhul kontrolliks keelejuht ka näiteks vulgaarse sõnavara kasutust. *h* sage hääldumine sõna alguses on ilmselt Fokini idiolektile omane keelejoon, mille juurdumisele võib olla kaasa aidanud keelejuhi eesti koolis käimine ja seal eesti keele häälduse õppimine.

Analüüsi põhjal saab öelda veel, et keelejuhti iseloomustab keeleline loovus, mis tingib idiolektis kohati ebatavaliste, kuid vaimukate keelendite kasutamise (nt *saku lihas* tähenduses *õllekõht*). Keelejuht tarvitab kohati slängile viitavaid keelendeid, mis võib aidata saatekülalistega lähedasemaks saada, kuid teisalt võib keelejuht markeerida oma keelekasutust teadlikult (nt *püss king*).

Keelejuhi suulisest keelekasutusest ilmnenu võib tinglikult kanda üle ühele põlvkonnale, tõenäoliselt kosmopoliitse maailmavaate-elustiiliga linnanoorele. Kui ühe inimese suuline kõne näitab, et selles on palju teistest keeltest laenatud keelendeid, saab öelda, et põlvkond, kuhu keelejuht kuulub, on avatud maailmale ja keelekontaktide tulemusena laieneb inimeste keelekasutus teiste keelte arvelt. Tõenäoliselt avardab see indiviidide keelelist loovust ka üldisemalt, mis on keele jätkusuutlikkusele positiivne.

See magistritöö võttis detailselt vaatluse alla ühe inimese keelekasutuse, erinedes seeläbi varasematest sotsiolingvistilistest uuringutest, mis on keskendunud rühma keelekasutuse vaatlusele. Edaspidi on võimalik võtta selle töö tulemused võrdlusmaterjaliks, sel juhul oleks võimalik anda idiolektist kui keelesüsteemi olulisest osast laiem ülevaade. Üks võimalus on vaadelda keelekasutuse muutust või püsivust idiolekti piires, teine võimalus on võrrelda idiolekte omavahel. Veelgi laiem analüüs on võimalik läbi viia keelemuutuse uurimiseks.

KIRJANDUS

Argus, Reili 2003. Lastekeelest ja selle uurimisest. – Oma Keel 1, 26–32.

Ariste, Paul 1939. Eesti keele hääldamine. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

Ariste, Paul 1946. Eesti foneetika. Tartu: RK „Teaduslik Kirjandus”.

Barlow, Michael 2010. Individual usage: a corpus-based study of idiolects. 34th International LAUD Symposium, Landau, Germany.

Biber jt 1999 = Biber Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan. Longman grammar of spoken and written English. Harlow: Longman.

Bloch, Bernard 1948. A Set of Postulates for Phonemic Analysis. – Language. Linguistic Society of America, vol. 24, No 1, 3–46.

Blockland, Rogier 2009. The Russian loanwords in literary Estonian. Wiesbaden: Harrassowitz.

Bloomfield, Leonard 1926. A Set of Postulates for the Science of Language. – International Journal of American Linguistics 1949. The University of Chicago Press, vol. 15, No 4, 195–202.

Carter jt 2011 = Carter Ronald, Michael McCarthy, Geraldine Mark and Anne O’Keeffe 2011. English Grammar Today: And A–Z of Spoken and Written Grammar. Cambridge University Press.

Crankshaw, Rebecca. The validity of the Linguistic Fingerprint in forensic investigation. – The UCLan Journal of Undergraduate Research. vol. 5, No 2; <http://atp.uclan.ac.uk/buddypress/diffusion/?p=1228>. Vaadatud 05.05.2014.

Cui, Kaily 1999. Sõnaalguline *h* eesti keeles. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Eek, Arvo, Einar Meister 2004. Foneetilisi katseid ja arutlusi kvantiteedi alalt (II). Takt, silp ja välde. – Keel ja Kirjandus 4, 251–271.

EE 2013 = Eesti Etümoloogiasõnaraamat. Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Eesti Keele Sihtasutus.

EESS 1990 = **Esimene Eesti Slängi Sõnaraamat**; http://www.eki.ee/cgi-bin/sl_dic/?11. Vaadatud 11.04.2014.

Ehala, Martin 2002. Eesti kirjakeel: gümnaasiumi õigekeelsusõpik. Pärnu: Trükk.

EKK 2007 = **Erelt, Mati, Tiit Erelt, Kristiina Ross**. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

EKKSS 2002 = **Eesti kirjakeele sagedussõnastik**. Heiki-Jaan Kaalep, Kadri Muischnek. Tartu Ülikooli Kirjastus.

EKSS 2009 = **Eesti keele seletav sõnaraamat**;

<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=&F=M>. Vaadatud 21.04.2014.

Evans, Mel 2011. Aspects of the idiolect of Queen Elizabeth I: a diachronic study on sociolinguistic principles. University of Sheffield;

<http://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.541694>. Vaadatud 19.01.2014.

Gordon, Matthew J. 2006. Interview with William Labov. – Journal of English Linguistics, vol. 34, No 4, 332–351.

Hazen, Kirk 2006. Idiolect. – Encyclopedia of Language & Linguistics. Ed. Keith Brown. Second Edition. Amsterdam: Elsevier, vol. 5, 512–513.

Hazen Kirk 2011. Labov: Language Variation and Change. – The SAGE Handbook of Sociolinguistics. Ed. Ruth Wodak, Barbara Johnstone, Paul Kerswill. Cornwall: SAGE Publications, 24–39.

Heinla, Eve 2005. Linnavolinik Ei Kommentaari peab tegema uue keeleeksami. – Õhtuleht 19.11.2005; <http://www.oh tuleht.ee/185975/linnavolinik-ei-kommentaari-peab-tegema-uue-keeleeksami>. Vaadatud 12.02.2014.

Hennoste, Tiit 2000a. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. Taust ja uurimisobjekt. – Akadeemia nr 5, lk 1115–1150.

Hennoste, Tiit 2000b. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. Suulise kõne erisõnavara I. – Akadeemia nr 6, lk 1341–1374.

Hennoste, Tiit 2000c. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. Suulise kõne erisõnavara II. – Akadeemia nr 7, lk 1551–1581.

Hennoste, Tiit 2000d. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. Suulise kõne erisõnavara III. Partiklid. – Akadeemia nr 8, lk 1772–1806.

- Hennoste, Tiit 2000e.** Eesti keele allkeeled. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hennoste, Tiit, Karl Pajusalu 2013.** Eesti keele allkeeled. Õpik gümnaasiumile. Tallinn 2013. Eesti Keele Sihtasutus.
- Hint, Mati 1998.** Häälikutest sõnadeni: eesti keele häälikusüsteem üldkeeleteaduslikul taustal. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Holmes, Janet 2001.** An introduction to sociolinguistics. Second Edition. Harlow: Pearson Education.
- Hudson, Richard A. 2001.** Sociolinguistics. Second edition. Cambridge University Press.
- Igav, Reet 2013.** Inglise-eesti koodikopeerimine Facebooki vestlustes. Tallinna Ülikool. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Jõgi, Aino 2014.** Inglise päritolu sõnad eesti keeles. Koost. Urmas Sutrop. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Kaplinski, Lemmit, Kätlin Vainola 2003.** Eesti slängi sõnaraamat. Tallinn: Aule Kirjastus.
- Karlsson, Fred 2002.** Üldkeeleteadus. Eesti Keele Sihtasutus.
- Kasik, Reet 2013.** Teeme ise oma keelt. – Postimees 15.03.2013; <http://arvamus.postimees.ee/1170404/reet-kasik-teeme-ise-oma-keelt>. Vaadatud 15.04.2014.
- Kask, Arnold 1967.** Eesti keele ajalooline grammatika. Häälikulugu. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, Eesti keele kateeder.
- Keevallik, Leelo 1994.** *-nud* varieerumine tänapäeva eesti kõnekeeles. Tartu Ülikool. Magistritöö.
- Keevallik, Leelo 2001.** New Yorgi kaubamajad ja Mulgi murre ehk Millega tegelevad sotsiolingvistid. – Oma Keel 2, 5–11.
- Keevallik, Leelo 2005.** Suhtluskeele uurimine partiklistunud verbivormide näitel. – Keel ja Kirjandus 8, 630–642.
- Kerge, Krista 2000.** Kirjakeel ja igapäevakeel. – Eesti keele allkeeled. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Kivi, Krister 2010.** Appi tõttab stiilne Fokin. – Anne & Stiil, 03.09.2010; <http://annestiil.ee/persoonid/kaanelugu/28C6/>. Vaadatud 11.02.2014.
- Kukk, Inga 2010.** Kõnekeelsus õpilaskirjandites. Tartu Ülikool. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Leemets, Tiina 2002.** Inglise laenud ja mõjutused 20. sajandi lõpu eesti keele sõnavaras. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Le Page, R. B. 1997.** The Evolution of a Sociolinguistic Theory of Language. – The Handbook of Sociolinguistics. Ed. Florian Coulmas. Cambridge: Blackwell, 15–32.
- Lindström, Liina 2001.** Grammaticalization of *või/vä* questions in Estonian. – Papers in Estonian Cognitive Linguistics. Ed. Ilona Tragel. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 2. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 90–118.
- Lippus, Pärtel 2003.** *vä*-küsimused ja vokaalide redutseerimine. Tartu Ülikool. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Matras, Yaron 2009.** Language contact. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Mesipuu, Margit 2005.** Sõnaalguline *h*. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Mesipuu, Margit 2007.** Sõnaalguline *h*. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Metcalf, Allan 2011.** OK: the improbable story of America's greatest word. Oxford: Oxford University Press.
- Mets, Mari 2004.** Võru kõnekeel: *nud*-partitsiibi tunnuse varieerumine Vastseliina murrakus. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Milroy, Lesley 1987.** Language and Social Networks. Second Edition. Oxford: Basil Blackwell.
- Must, Mari 2000.** Vene laensõnad eesti murretes. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Niit, Ellen 2008.** Noore muhulase keelekasutusest. – Lähivertailuja 18. Ed. Helle Metslang ja Riho Grünthal. Helsinki: Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos, Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Paet, Tiina 2004.** Mõnda uut. – Oma Keel 1, Toim. Reili Argus, 58–62; www.emakeeleselts.ee/omakeel/2004_1/Paet.pdf. Vaadatud 07.05.2014.

- Paet, Tiina, Maire Raadik 2008.** Kas tuunime? – Keelenõuanne soovitab 4. Koostanud ja toimetanud Maire Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 67–72; keeleabi.eki.ee/pdf/067.pdf. Vaadatud 07.05.2014.
- Pajusalu, Karl 2003.** Eesti keele ajaloo uurimine. – Emakeele Seltsi aastaraamat 48, Koost. Mati Erelt, Tallinn: Emakeele Selts, 166–196; www.emakeeleselts.ee/esa/ESA_48_pdf/ajalugu.pdf. Vaadatud 20.03.2014.
- Praakli, Kristiina 2009.** Esimese põlvkonna Soome eestlaste kakskeelne keelekasutus ja koodikopeerimine. Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis. Tartu Ülikool. Doktoritöö.
- Praakli, Kristiina, Jüri Viikberg 2010.** Väliseesti keele uurimisest. – Eestlased ja eesti keel välismaal. Koost. Kristiina Praakli, Jüri Viikberg. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 11–23.
- Publik 2009;** <http://publik.delfi.ee/news/inimesed/online-intervjuule-vastab-stilist-zenja-fokin-lihtsuses-peitub-volu.d?id=27596179>. Vaadatud 14.04.2014.
- Rauba, Mart 2004.** Jevgeni teeb ribikardina- ja munaresti-rõivamoode. – Virumaa Teataja 24.04; <http://viru.postimees.ee/index.html?op=lugu&id=16443&number=605&rubriik=82>. Vaadatud 11.02.2014.
- Romaine, Suzanne 2000.** Language in Society. An introduction to Sociolinguistics. Second Edition. Oxford-New York: Oxford University Press.
- Siegl, Florian 2006.** Mis on antropoloogiline lingvistika? – Sirp 09.06; http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=3454:mis-on-antropoloogiline-lingvistika&catid=9:sotsiaalia&Itemid=13&issue=3116. Vaadatud 17.02.2014.
- Siik, Inna 2005.** Konsonantide *v* ja *f* ning konsonantühendi *hv* hääldus. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Soodla, Karin 2010.** Morfoloogilisi, morfosüntaktilisi ja sõnamoodustuslikke nähtusi Eesti internetikeeles. Magistriöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Spolsky, Bernard 2011.** Ferguson and Fishman: Sociolinguistics and the Sociology of Language. – The SAGE Handbook of Sociolinguistics. Ed. Ruth Wodak, Barbara Johnstone, Paul Kerswill. Cornwall: SAGE Publications, 11–23.

- Zabrodskaia, Anastassija 2006.** Eestivene keel(evariant): kas samm segakoodi poole?. – Keel ja Kirjandus 9, 736–750.
- Tenjes, Silvi 2010.** Semantika. Õppematerjal. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Toomemets, Katharina 2011.** Ženja Fokin: venelane Eestis peab oskama eesti keelt!. – Õhtuleht 23.11.2011; <http://www.oh tuleht.ee/453108>. Vaadatud 11.02.2014.
- Trudgill, Peter 1992.** Introducing Language and Society. Penguin English.
- Vaba, Marja 2010.** Eesti-inglise koodikopeerimine Skype'i Tallinna kontori näitel. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Verschik, Anna 2012.** Keelekontaktide uurimise võlu (ja kasu). – Keel ja Kirjandus 8–9, 658–673.
- Vääri, Eduard 1958.** Kõrvalekaldumisi võõrsõnade hääldamisel eesti kirjakeeles. – Keel ja Kirjandus 3, 175–180.
- Wardhaugh, Ronald 2010.** An introduction to sociolinguistics. Wiley-Blackwell.
- ÕS 2013 = Eesti õigekeelsussõnaraamat 2013.** Koostajad Tiiu Ereht, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik. Toim. Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Analysis of one idiolect: language performance of Ženja Fokin

Summary

Importance of one person's language is comparable with a living organism: as important as one cell is in a system, is the importance of individual's language in the society. To understand groups of individuals we have to understand first of all the individual. The aim of this thesis was to describe and analyse the oral language performance of one idiolect to lay the foundation to the study of idiolects in Estonian linguistics. Overview of the language performance of one idiolect has been done by Ellen Niit (2008) but no thorough research has been conducted previously. Therefore, the approach to the subject of this Master's thesis is quite novel.

The Master's thesis belongs to the field of micro-sociolinguistics that studies and explains the language performance of one person. To analyse the material, quantitative and qualitative methods were used and also the triangulation method to combine the results.

The material consisted of 22 parts of the TV show „Stiilipäevik” which were transcribed. Without advertisements the volume of material was 9.2 hours and there were 30 930 words of the idiolect. The language of the presenter of the TV show was analysed as idiolect.

The language informant Ženja Fokin speaks Estonian and Russian, because his mother is Estonian and father Russian. Also, he can speak English and Finnish. The study shows that linguistic forms from English prevail in the informant's use of language but also considerable amount of Russian forms occur. English borrowings represent mostly lexica about fashion and beauty (for example *grunge*, *boots*, *supermodel*), but there are also words that are not connected with fashion (*error*). Fokin uses word forms that are common in everyday language in Estonia (like *sorry*, *oops*, *camoon*). There are also

borrowings from Russian that are also used by Estonians (*davai*, *tavaar*, *pakaa*) but on the other hand he uses word forms that are not common (*oba*, *glamur dljädur* etc.). There are also words from Finnish, German and Spanish that Fokin uses.

Analysis of the English word *okay* showed that the informant uses it in different meanings: agreeing, accepting, changing the subject and as an adjective. Remarkable is the informant's characteristic use of duplicated *okay* (*okay-okay*), he uses the form when he wants to stop joking and get more serious.

The analysis of particle *onju* revealed language features characteristic to idiolect. The informant uses variable *onju-ju* especially when he expects a reaction to his question or opinion. *Onju* is already composed of *on* and *ju* but the analysis shows that *onju* has ingrained and become equivalent to *eks*. This way it is easy to forget that it is already a compound and creates a wish to add something to *onju*. This tendency is typical to the analysed idiolect as aforementioned *onju-ju* does not appear in the corpus of Estonian oral language. Another analysed particle is *vä* which is used when forming questions. *Või* as a particle for question appeared seldom. So it can be concluded that the informant uses *vä* subconsciously in his oral speech.

The words tend to shorten in oral speech. Analysis of the adverbs *tegelikult*, *suhteliselt* and *ainult* showed that the informant does not use shortened forms *tegelt* and *aint* so much than the form *suht*. The variable *suht* is widely used in Estonian oral speech currently.

(Morpho)phonological variable *nud*-participle is shortened one-third of the times. It is complicated to use shorter form after unvoiced consonant, which is why in this position *nud*-participle was not shortened. Variety of the compound *hv* and *f* reveals that *hv* tends to change to *f* or *hf*. It may be happen because of the pronunciation comfort and for that reason *v* is not articulated. Common to the idiolect is pronunciation of *h* at the beginning of the word. The word with *h* may be also in stressed and unstressed position.

According to this study the informant is characterized by linguistic creativity that creates usage of unusual but witty forms in idiolect (*beer muscle* as *paunch*). The

informant uses slang at times that may help to get closer with the guest of the show but on the other hand the informant may emphasise his language performance intentionally.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maike-Liis Rebane,

(sünnikuupäev 14.12.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Ühe idiolekti analüüs: Ženja Fokini keelekasutus,

mille juhendajad on vanemteadur Kristiina Praakli ja teadur Mari Mets,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 23.05.2014